

ศึกษาผลการนำคติธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝัง

คุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยขาว

A STUDY OF RESULT OF THE BUDDHIST POEMS TEACHING FOR
THE VIRTUOUS AND ETHICAL CULTIVATION IN THE YAKHAO
SCHOOL PUPILS

นายวิรัตน์ กะสันต์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๕๓

ศึกษาผลการนำคติธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยขาว

นายวิรัตน์ กะสันต์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา พระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๒

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**A STUDY OF RESULT OF THE BUDDHIST POEMS TEACHING FOR
THE VIRTUOUS AND ETHICAL CULTIVATION IN THE YAKHAO
SCHOOL PUPILS**

Mr. Wirat Kasan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

.....

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระมหาประมวล จ्ञานตุโต,ดร. ประธานกรรมการ
 ดร.ประยูร แสงใส กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาผลการนำคตินิยมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้
ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยขาว

ผู้วิจัย : นายวิรัตน์ กะสันต์

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาประมวล ฐานตฺโต, ป.ธ. ๖, พธ.บ., M.A.(Ling), M.A.,
Ph.D.(Pali & Bud)

: ดร. ประยูร แสงใส, ป.ธ. ๔, พ.ม., พธ.บ., (Pali IV), B.A., M.A.(Ed),
P.G.Dip., (Journalism), Ph.D.(Ed.)

วันสำเร็จการศึกษา :/...../.....

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง ศึกษาผลการนำคตินิยมคำ กลอนทางพระพุทธศาสนา ไปปลูกฝัง
คุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยขาว มีวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ เพื่อศึกษาหลักค
ติธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาวิธีการนำหลักคตินิยมคำกลอนทางพระพุทธศาสนา
ไปปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียน โรงเรียนบ้านห้วยขาว และศึกษาผลการนำหลักค
ติธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยขาว

ผลจากการศึกษาพบว่า หลักคตินิยมคำกลอนทางพระพุทธศาสนา มีผู้แต่ง จำนวน
หลายท่านในแต่ละยุคได้แต่งขึ้น โดยยึดหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทาง
เพื่อเป็นคติเตือนใจผู้อ่านได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้ประพจน์ปฏิบัติชอบประกอบไปด้วย
คุณงามความดีมีศีลธรรม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาศึกษาใน
งานวิจัยนี้ เช่น คุณธรรมจริยธรรมด้านการศึกษา ความมีระเบียบวินัย ความกตัญญูทดแทนที่ ความ
ซื่อสัตย์ และความประหยัดอดออม เป็นต้น ซึ่งได้แบ่งเป็นหมวดหมู่ออกเป็น ๑๓ หมวด

วิธีการนำหลักคตินิยมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม แก่
นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยขาว โดยนำหลักคตินิยมคำกลอนไปใช้อบรมสั่งสอนนักเรียน สอนใน
กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามแผนการเรียนรู้ สอนใน ห้องจริยธรรม สอนใน
ห้องเรียน โดยสอนแทรกในวิชา ต่าง ๆ ในห้องเรียน ในกิจกรรมหน้าเสาธง อบรมในวันศุกร์สุด
สัปดาห์ กิจกรรมวันสำคัญในโรง เรียนและการประกวดท่องคตินิยมคำกลอน โดยการให้รางวัล

ทำให้เป็นที่สนใจประทับใจของนักเรียนและผู้ปกครอง เป็นแรงกระตุ้นที่ทำให้นักเรียนคนอื่น ๆ
อยากประพฤติปฏิบัติตาม ทำให้นักเรียนท่องคติธรรมคำกลอนได้มากขึ้นมีพฤติกรรมดีขึ้น และให้
นักเรียนท่องคติธรรมคำกลอนให้ผู้ปกครองฟัง เพื่อเป็นการปลูกฝังและพัฒนาการที่ยั่งยืน

ผลการนำหลักคติธรรมคำกลอนทาง พระพุทธศาสนา ไปปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
ทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียน โรงเรียนบ้านหญ้าขาว จากการศึกษาพบว่า นักเรียนได้เรียนรู้ค
ติธรรมคำกลอน ได้นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้มีพฤติกรรมดีและการกระทำดีขึ้น เช่น
นักเรียนมีคุณธรรมด้านการศึกษา มีระเบียบวินัย มีความประหยัดอดออม มีความซื่อสัตย์ มีความ
กตัญญูกตเวทิมากขึ้น ทำให้นักเรียนผู้ปกครอง และครูตลอดจนผู้นำชุมชนมีความพอใจมีความสุข
สังเกตจากการตอบแบบสอบถาม แบบประเมินและการสัมภาษณ์

Thesis Title : A Study of Results of the Buddhist Poems Teaching
for the Virtuous and Ethical Cultivation in the Yakhao
School Pupils

Researcher : Mr. Wirat Kasan

Degree : Master of Buddhist (Buddhism Studies)

Thesis Supervisory committee

: Phramaha Pramuan Thanadatto, Pali VI, B.A., M.A., (Ling),
M.A., Ph.D. (Pali & Bud.).

: Prayoon Sangsai, Ph.D. (Pali IV), B.A., M.A. (Ed),
P.G.Dip. (Journalism), Ph.D. (Ed).

Date of Graduation :/...../.....

ABSTRACT

The main purposes of this thesis were to study the principles of Buddhist poems teaching, methods of using the Buddhist poem doctrines to instruct the Yakhao School pupils in morality and ethics, and the results of instructing the Yakhao School pupils in morality and ethics by means of the Buddhist poem teachings.

It was found that there were many authors of the Buddhist poem teachings written in each era. All of them embraced those Buddhist poem teachings as a way to remind a reader of moral behavior in the daily life. As a result, the reader behaved virtuously and morally according to the Buddha's teachings. Here, a researcher paid great attention to take many aspects of such a religious work into a recent study: educational ethics, morality, gratitude, faithfulness, economization, etc. that were divided into thirteen groups.

A way to bring the Buddhist poems teachings into the ethical cultivation for the Yakhao School pupils was generally done in the social, religious, traditional content group according to a lesson plan, the morality room, classroom by infiltrating those Buddhist principles into many subjects, flagstaff activity, weekend activity, and school activities on

special days with the Dharma principle memorizing contest. These activities made students, their parents and the others interested in following and reciting the Buddhist poem teachings.

About the results of the Buddhist moral and ethical cultivation at the Yakhao School, it was found that the pupils had good opportunity to study the Buddhist doctrines, applied to their lives. As a result, they behaved more virtuously and morally in many aspects: educational ethics, morality, gratitude, faithfulness, economization, etc. By means of examining the questionnaire and interview, guardians, teachers, and leaders of communities are satisfied with this moral behaviour. Hence, it could be said that to teach the pupils with the Buddhist poems teachings assured the researcher greatly to spread such a Buddhist poem teaching towards the communities. However, this research focused on moral value that was represented through ethical poems.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดีได้ โดยได้รับความกรุณาและการอนุเคราะห์อย่างดียิ่ง จากผู้ที่มีพระคุณหลายท่าน

ขอขอบพระคุณเจ้าของตำรา เอกสาร งานวิจัย บทความและหนังสืออ้างอิงต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้นำมาศึกษาค้นคว้า จนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณ พระมหาประมวล ฐานตฺโต,ดร. ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ดร. ประยูร แสงใส กรรมการ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจแก้ไข ตลอดจนให้ความรู้ทั้งทางด้านวิชาการ และประสบการณ์ในการ ศึกษาวิจัยจนสามารถทำงานนี้ได้สำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณนายสวาย อุบลหล้า ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโชคชัย นายดำรงค์ ชะนะเพีย ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหญ้าขาว คุณครูจ้าวเหรียญทอง เกื้อนคำแสน คุณครูเกสร แสงตันชัย และคุณครูอุปวรรณ กะสันต์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และเชี่ยวชาญ ที่ให้ความรู้ ให้คำปรึกษา ชี้แนะ และตรวจประเมินเครื่องมือในการจัดทำงานวิจัยครั้งนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ คณะอาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้ด้านวิชาการ ขอขอบคุณเพื่อนร่วมห้อง และทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในสถาบัน ที่ศึกษาคือมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ที่ให้ความร่วมมือ ชี้แนะ เป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหญ้าขาว คณะครู และนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔- ๖ และผู้ปกครองทุกคน ที่ได้กรุณาให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง ทำให้ผลงานสำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี ทำให้ ผู้วิจัยได้พัฒนางานการเรียนการสอนซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่การจัดการศึกษาของชาติสืบไป

นายวิรัตน์ กะสันต์

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๔ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการจากการวิจัย	๑๑
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๒
บทที่ ๒ หลักกติธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนา	๑๓
๒.๑ หมวดว่าด้วยการศึกษา	๑๓
๒.๒ หมวดว่าด้วยการประหยัด	๑๗
๒.๓ หมวดว่าด้วยหลักเศรษฐกิจและการครองชีพ	๑๘
๒.๔ หมวดว่าด้วยความซื่อสัตย์	๑๙
๒.๕ หมวดว่าด้วยเรื่อง กรรม	๒๐
๒.๖ หมวดว่าด้วยความกตัญญูกตเวที	๒๔
๒.๗ หมวดว่าด้วยคบหา	๒๘
๒.๘ หมวดว่าด้วยปัญญา	๓๐
๒.๙ หมวดว่าด้วยการกิน	๓๒
๒.๑๐ หมวดว่าด้วยการมีระเบียบวินัย	๓๔
๒.๑๑ หมวดว่าด้วยความสามัคคี	๓๔

๒.๑๒	หมวดว่าด้วยเรื่องวาจา	๓๖
๒.๑๓	หมวดว่าด้วยเรื่องทั่วไป	๓๘

บทที่ ๓	วิธีการนำหลักศีลธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังคุณธรรม	
	จริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาว	๔๓
๓.๑	สอนในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๓ แผนการเรียนรู้	๔๓
๓.๑.๑	กลุ่มเป้าหมาย	๔๔
๓.๑.๒	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๔๔
๓.๑.๓	การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย	๔๕
๓.๑.๔	วิธีดำเนินการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล	๔๘
๓.๑.๕	การวิเคราะห์ข้อมูล	๔๙
๓.๑.๖	สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๔๙
๓.๒	แบ่งกลุ่มไปศึกษาศีลธรรมคำกลอนจากแหล่งเรียนรู้	๕๐
๓.๓	แบ่งกลุ่มท่องศีลธรรมคำกลอน	๕๑
๓.๔	สอนแทรกศีลธรรมคำกลอนในบทเรียนทุกกลุ่มสาระ	๕๓
๓.๕	ประกวดการท่องศีลธรรมคำกลอน	๖๕
๓.๖	ใช้ศีลธรรมคำกลอนเป็นสื่ออบรมในห้องจริยธรรม	๖๖
๓.๗	ใช้ศีลธรรมคำกลอนแทรกอบรมในวันศุกร์สุดสัปดาห์	๖๗
๓.๘	ใช้ศีลธรรมคำกลอนเป็นสื่ออบรมหน้าเสาธง	๖๙
๓.๙	ใช้ศีลธรรมคำกลอนเป็นสื่ออบรมในวันสำคัญต่าง ๆ	๗๐
๓.๑๐	ให้นักเรียนอ่านศีลธรรมคำกลอนให้ผู้ปกครองฟัง	๗๔

บทที่ ๔	ผลการนำศีลธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังคุณธรรม	
	จริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาว	๗๖
๔.๑	ผลการนำศีลธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังคุณธรรม	
	จริยธรรมแก่นักเรียน โรงเรียนบ้านหญ้าขาว	๗๖
๔.๒	วิธีปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียน	๗๖
๔.๓	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ	๗๙
๔.๔	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ	๘๒

บทที่ ๕	สรุปผล และข้อเสนอแนะ	๕๖
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๕๖
๕.๒	ข้อเสนอแนะในการวิจัย	๕๕
๕.๒.๑	ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ	๕๕
๕.๒.๒	ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	๑๐๐
บรรณานุกรม		๑๐๒
ภาคผนวก		๑๐๕
ภาคผนวก ก	เครื่องมือการวิจัย	๑๐๕
ภาคผนวก ข	แผนการจัดการเรียนรู้ ๑๓	๑๓๑
ภาคผนวก ค	แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	๑๓๓
	ประวัติโรงเรียนบ้านหน้าขาว	๑๔๑
ประวัติผู้วิจัย		๑๔๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๕ เลขเกี่ยวกับพระไตรปิฎก เลขหน้าเป็นเล่ม เลขกลางเป็นข้อ เลขหลังเป็นหน้า ดังนี้ เล่ม / ข้อ / หน้า เช่น บุ.เถร. ๒/๔๐๑/๔๕๕ หมายถึง ขุททนิกาย เถรคาถา เล่ม ๒ ข้อ ๔๐๑ หน้า ๔๕๕

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(บาลี)	=	สุตฺตฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(บาลี)	=	สุตฺตฺตปิฎก	มชฺฉิมนิกาย	มูลปณฺณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มชฺฉิมนิกาย	มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(บาลี)	=	สุตฺตฺตปิฎก	มชฺฉิมนิกาย	มชฺฉิมนปณฺณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มชฺฉิมนิกาย	มชฉิมนปณณาสก	(ภาษาไทย)
สํ.ส.	(บาลี)	=	สุตฺตฺตปิฎก	สํยฺยสุตฺตนิคาย	สคฺคาถวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
สํ.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(บาลี)	=	สุตฺตฺตปิฎก	องฺคฺคฺคตฺตรนิคาย	ทสกนินฺบาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง. ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทสกนินบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.	(บาลี)	=	สุตฺตฺตปิฎก	ขุทฺทกนิคาย	ชาตคปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.เอก.	(บาลี)	=	สุตฺตฺตปิฎก	ขุทฺทกนิคาย	เอกนินฺปาต ชาตคปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.เอก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เอกนินบาต ชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.นวก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก นวกนินบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(บาลี)	=	สุตฺตฺตปิฎก	ขุทฺทกนิคาย	ธมฺมปทปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑. ๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยในอดีตดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ จึงมีแต่ความสันติสุข แต่ปัจจุบัน สภาพสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงส่งผลกระทบต่อคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและ เยาวชน มาก ทั้งนี้เกิด จากความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเยาวชนใช้เทคโนโลยี ในทางที่ ไม่สร้างสรรค์ รับค่านิยมที่ผิด ๆ เช่น เสพติดลัทธิบริโภคนิยม ดิตการพนัน เกียจคร้าน ไม่มีความซื่อสัตย์ ไม่มีความรับผิดชอบ และขาดความกตัญญู เป็นต้น จึงเป็นบ่อเกิดของอาชญากรรมต่างๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อศีลธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไทยเป็นอย่างมาก การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่นักเรียนถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน ถือได้ว่า ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ทั้งสามนั้นเป็นสถาบันหลักของประเทศที่ดำรงอยู่คู่เคียงกัน โดยเฉพาะศาสนานี้ยังหมายถึง พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยมีรากฐานสำคัญจากพระพุทธศาสนา จนอาจกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นมรดกล้ำค่าคู่บ้านคู่เมือง ชาวไทยต่างมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวจนสามารถธำรงอธิปไตยของชาติไว้ได้ เพราะมีพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และเป็นแกนกลางสำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดเอกภาพในชาติ นำประเทศรอดพ้นภัยพิบัติจนถึงปัจจุบัน การที่รัฐกำหนดไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติให้ประชาชนชาวไทยได้ศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อจรรโลงไว้ซึ่งสถาบันนี้ จึงเป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชนคนไทยทั้งหมดก่อเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในบรรดาคนส่วนใหญ่มีแต่ไม่ตรีจิตมิตรภาพ และความมีน้ำใจที่แผ่ออกไปกว้างขวางทั่วผืนแผ่นดินไทย^๑

คุณธรรม จริยธรรม จัดว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในโลกปัจจุบัน โดยเฉพาะสังคมที่มีการแข่งขันกันสูงขึ้น การเห็นแก่ตัวเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง เยาวชนของ ชาติที่เคยชินกับระบบการแข่งขันเพื่อประกอบอาชีพ ในสังคมใหม่เรียกว่าสังคมอุตสาหกรรมทุนนิยม และวัตถุนิยม

^๑ สุทธีวงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธี, พระพุทธศาสนากับการศึกษาของชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๑), หน้า ๖ - ๒๐.

ระบบนี้ทำให้สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ ธุรกิจ และการเมือง ทำให้คนมีการแข่งขันกันสูงสุดทุกระดับ คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น ทำให้ลืมนึกถึงคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามของเราไป สถาบันการศึกษาจึงจำเป็นต้องตระหนักว่าเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งในการจัดการศึกษา เพื่อเสริมสร้าง ปลุกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนของเราอย่างจริงจัง^๒

ทั้งนี้เยาวชน ห่างไกลจากคุณธรรมจริยธรรม การพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพในการดำรงชีวิต จากนโยบายการศึกษาในการสร้างชาติ ปรับโครงสร้างและระบบการศึกษายึดหลักการบริหารจัดการ ที่เน้นคุณภาพ ประสิทธิภาพและความเสมอภาค ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและเชื่อมั่นในนโยบายการศึกษาเพื่อสร้างคน บูรณาการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในการปฏิรูปการเรียนรู้ สร้างเยาวชนให้ มีความรู้ คู่คุณธรรม กระทั่งวงศศึกษานิกร โดยอาศัยอำนาจตามความในบทเฉพาะกาล มาตรา ๗๔ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ จึงเห็นสมควรกำหนด ให้มีหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ มีจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาคือมุ่งพัฒนา คนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นคนไทยมีศักยภาพในการศึกษาต่อและดำรงชีวิตอย่างมีความสุข จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์^๓ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง มีคุณธรรม จริยธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และกำหนดแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด ได้ทดลองปฏิบัติจริงเพื่อให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความถนัด และความสนใจ สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองที่นำไปสู่การรู้จักคิด วิเคราะห์ กลั่นกรอง เลือก รับข้อมูล ข่าวสาร และวัฒนธรรมใหม่ๆ อย่างรู้เท่าทัน ปรับปรุงการจัดหลักสูตรให้มีความหลากหลาย ผสมผสาน ยืดหยุ่น สามารถปรับให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นและสนับสนุนให้ครอบครัว ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันทาง พุทธศาสนามีบทบาทในการจัดการศึกษามากขึ้น เพื่อสร้างทางเลือก ที่มีความสอดคล้องกับศักยภาพและความพร้อมของผู้เรียนในแต่ละพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายได้อย่างหลากหลายและเหมาะสม

^๒ วิจิตร ศรีสะอ้าน, บทบาทและทิศทางของการอุดมศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชา อุดมศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า คำนำ.

^๓ กรมวิชาการ, คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เอกสาร ประกอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๕), หน้า ๔.

การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์แก่สังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตน ในฐานะที่เป็นพลเมืองดีตาม ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตทันต่อการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ทำงานเป็นและครองชีวิตอยู่อย่างสงบสุข เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และปฏิบัติตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง^๔

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ได้กำหนดจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขและมีความเป็นไทย ได้กำหนดจุดหมายข้อ ๑ ให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานความรู้เป็นเครื่องกำหนดคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน หลักสูตร ได้กำหนดให้มีมาตรฐานเกี่ยวกับ ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ ๑๒ ปี หรือมาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้ในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และ กรมวิชาการได้มีหนังสือลงวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๔๕ กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้สาระที่ ๑ ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนานั้น สถานศึกษาควรจัดให้ผู้เรียนที่นับถือศาสนาพุทธได้เรียนรู้ประมาณ ๒ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เพื่อเน้นความเป็นคนดี ให้เรียนรู้คุณธรรม^๕

เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ การใช้หนังสือคติธรรมคำกลอนเป็น หนังสืออ่านเสริม ในปัจจุบันมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการเรียนการสอนของครูและนักเรียน ทั้งนี้เพราะการเรียนการสอนของครูและนักเรียนจะใช้เพียงหนังสือเรียนที่กำหนดให้เรียนในชั้นเรียนแต่เพียงอย่างเดียว คงไม่สามารถจัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายได้ โดยเฉพาะในจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดไว้อย่าง

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

^๕ กรมวิชาการ, การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖), หน้า ๕.

ชัดเจนว่ามุ่งที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ หนังสืออ่านเสริมเป็นหนังสือที่มีสาระอิงหลักสูตร นักเรียนสามารถอ่านได้ทั้งในและนอกเวลาเรียน เป็นการเสริมเนื้อหาความรู้ที่มีอยู่ในหนังสือเรียน อ่านแล้วได้รับความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งลึกซึ้ง และมีคุณธรรมซาบซึ้ง และกว้างขวางยิ่งขึ้น ดังเจตนารมณ์ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ ที่กำหนดแนวทางพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง

โรงเรียนบ้านหญ้าขาว อำเภอโกสัมพีนธ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๑ เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีนักเรียน ๗๖ คน จัดการศึกษา ๒ ระดับ คือ ปฐมวัยและประถมศึกษา ผู้วิจัยซึ่งเป็นครูผู้สอนช่วงชั้นที่ ๒ (ป.๔ - ป.๖) ได้มองเห็นความสำคัญของหนังสืออ่านเสริม ด้านคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมคติธรรมคำกลอนเป็นหนังสือขึ้น จำนวน ๑ เล่ม เพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับ ช่วงชั้นที่ ๒ (ป.๔ - ป.๖) ทำให้เด็กนักเรียนมีความสนใจในการที่จะนำคุณธรรมจากหนังสือนั้นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนในระดับช่วงชั้นที่ ๒ (ป.๔ - ป.๖) กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้ตระหนักถึงปัญหาและ ภารกิจที่มีต่อการพัฒนาเยาวชนของชาติ ทุกด้านโดยเฉพาะด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นห่วงเยาวชนของชาติ ซึ่งมีพฤติกรรมไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ เพราะเยาวชนในปัจจุบันขาดคุณธรรมจริยธรรมมากขึ้น เช่น ขาดจรรยาบรรณ ขาดระเบียบวินัย ไม่รู้จักประหยัดอดออม ไม่มีความกตัญญูรู้คุณ มีพฤติกรรมก้าวร้าว ชอบเล่นการพนัน หันไปสนใจสิ่งเสพติด และห่างเหินจากวัด มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไม่สนใจไปทำบุญ ญีตังเทศน์เข้าวัดปฏิบัติธรรม หันไปสนใจวัตถุนิยมและเล่นเกมที่ไม่สร้างสรรค์ สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อสังคมและประเทศชาติของเราอย่างยิ่ง

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าเพื่อส่งเสริมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย และเพื่อหาวิธีแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่องศึกษาผลการนำคติธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไป ใช้ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียน โรงเรียนบ้านหญ้าขาว ว่าสามารถแก้ไขปัญหาคาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนได้มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหายาวชนของชาติสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ในการ ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาผลการนำคตินิยมคำกลอนทาง พระพุทธศาสนาไปใช้ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาวมีดังนี้

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักคตินิยมคำกลอนทางพระพุทธศาสนา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิธีการ นำหลักคตินิยมคำกลอนทางพระพุทธศาสนา ไปปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาว

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาผลการนำหลักคตินิยมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาว

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ โดยใช้คตินิยมคำกลอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อ มุ่งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ในทาง พระพุทธศาสนาแก่นักเรียนเป็นหลัก

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ศึกษา ได้แก่โรงเรียนบ้านหญ้าขาว ตำบลหนองกุงสวรรค์ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่นักเรียน ช่วงชั้นที่ ๒ (ป. ๔ – ป.๖) ชายและ หญิง ปีการศึกษา ๒๕๕๒ จำนวน ๓๘ คน

๑.๔ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

๑.๔.๑ คุณธรรม หมายถึง หลักจริยที่สร้างความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดีในทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจอยู่ในขั้นสมบูรณ์จนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขความยินดี การกระทำที่ ดีย่อมมีผลผลิต ของความดี คือ ความชื่นชมยกย่องในขณะที่การก ระทำชั่วย่อมนำความเจ็บปวด มาให้ การเป็นผู้มีคุณธรรม คือ การปฏิบัติตนอยู่ในกรอบที่ดำรงความเข้าใจเรื่องการทำดี มีคุณธรรมเป็นเกณฑ์สากลที่ตรงกัน สามารถสั่งสอนอบรมให้ปฏิบัติตามมาตรฐานของพฤติกรรม ที่ถูกต้อง มีสติสัมปชัญญะรับผิดชอบชั่วดีตามทำนองคลองธรรม มีจิตใจลักษณะนิสัยและความ ตั้งใจหรือเจตนาที่ดี^๖

^๖ ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๓.

๑.๔.๒ จริยธรรม หมายถึง การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีวิต การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่ทุกด้านทุกระ ดับชั้น ทั้งทางกาย วาจา และใจ ทั้งส่วนตัว ด้านสังคม อารมณ์ ด้านจิต ด้านปัญญา การดำเนินชีวิต หรือเป็นอยู่ทั้งระดับศีลที่เราเรียกว่าศีลธรรม ทั้งระดับจิตใจ คุณธรรมภายในหรือคุณภาพจิตใจ สมรรถภาพทางจิต และสุขภาพจิตที่มีสมาธิเป็นแกนกลาง และทั้ง ระดับปัญญาความคิด เหตุผลความรู้เท่าทันความจริงเรียกว่าจริยธรรมทั้งสิ้น^๓ สรุปหมายถึงหลักคำสอนที่ว่าด้วยความประพฤติ เป็นหลักสำหรับยึดถือในการปฏิบัติตน ซึ่งหลักจริยธรรมส่วนใหญ่ได้มาจากหลักคำสอนทางศาสนาพุทธ

๑.๔.๓ แผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึงแผน การจัดการเรียนรู้สาระ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่ผู้รายงานได้จัดทำขึ้นตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔

๑.๔.๔ หนังสืออ่านเสริมคตินธรรมคำกลอน ซึ่งเป็น หนังสือคตินธรรมคำกลอนที่ผู้วิจัยได้รวบรวมจัดทำขึ้นเพื่อเป็นสื่อการสอน เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ

๑.๔.๕ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง แบบทดสอบที่ผู้ วิจัยได้จัดทำขึ้นและผ่านกระบวนการทดลอง แก้ไข ปรับปรุงจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยมีเนื้อหาครอบคลุมทุกแผนการจัดการเรียนรู้ เป็นข้อสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ ๔ ตัวเลือก จำนวน ๓๐ ข้อ

๑.๔.๖ นักเรียน หมายถึง นักเรียน ช่วงชั้นที่ ๒ (ป.๔ – ป.๖) ปีการศึกษา ๒๕๕๒ จำนวน ๓๘ คน ของโรงเรียนบ้านห ้วยขาว อำเภอโกสุมพิสัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มหาสารคาม เขต ๓

๑.๔.๗ คติธรรมคำกลอน หมายถึง คติธรรมคำกลอน ที่สอดแทรกคำสอน ทางพระพุทธศาสนา และเป็นคำกลอนภาษาไทยที่มีคติธรรมสอนใจ ที่มีรูปแบบทั้งร้อยกรอง คำคม และคติพจน์ ซึ่งท่านผู้รู้หลักธรรมทางพระพุทธ ศาสนา ได้แต่งขึ้นเพื่อสอนบุคคลทั่วไป โดยจัดเป็นหมวดหมู่ไว้

๑.๔.๘ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง การใช้คติธรรมคำกลอนเป็นสื่อในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่ นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยขาว และ จำเป็นที่จะต้องปลูกฝังในทุก ๆ เรื่องที่อยู่ในหลักคำสอนของศาสนา ไม่เจาะจงที่หลักคำสอนใดคำสอนหนึ่ง เพราะทุกหลักคำสอนล้วนแต่เป็นสิ่งที่ดี คุณธรรม จริยธรรมต่าง ๆ ก็จะเหมือนกับวิตามิน ที่จะคอยมาบำรุงจิตใจ ให้เด็กนักเรียนเป็นคนดี และสามารถที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

^๓ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), *คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่*, (กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายวิชาการคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๑๒ - ๑๓.

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น ผู้วิจัยได้พยายามศึกษาค้นคว้ารวบรวมเท่าที่จะสัมพันธ์และสอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้ ซึ่งมีรายละเอียดที่ควรทราบในการวิจัย ดังนี้

๑.๕.๑ **พรชูลี อาชาวำรุง** กล่าวถึง ทฤษฎีพัฒนาการของโคลเบอร์ก ไว้ว่า โคลเบอร์ก ได้ศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของพียร์เจต์ และพบความจริงว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์นั้น มิได้บรรลุจุดสมบูรณ์ในบุคคลอายุ ๑๐ ปี เป็นส่วนมาก แต่มนุษย์ในสภาพปกติจะมี พัฒนาการทางจริยธรรมอีกหลายขั้นตอน จากอายุ ๑๑ ปี ถึง ๒๕ ปี (Kohlberg, อ้างจาก ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ , ๒๕๒๐) โคลเบอร์ก เชื่อว่าการพัฒนาทางจริยธรรมนั้นมิใช่ การรับรู้ความรู้จากการพร่ำสอนของผู้อื่นโดยตรง แต่เป็นผลสมผสานระหว่างความรู้เกี่ยวกับบทบาทของคนต่อผู้อื่น และบทบาทของผู้อื่น รวมทั้งข้อเรียกร้องและกฎเกณฑ์ของกลุ่มต่าง ๆ เหตุผลเชิงจริยธรรมจึงได้มาจากการพัฒนาทางการรับรู้ในขณะที่เด็กๆ ได้มีโอกาสติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น การได้เข้ากลุ่มทางสังคมประเภทต่าง ๆ การได้เรียนรู้^๘

๑.๕.๒ **วสิน อินทสระ** กล่าวถึง การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่นักเรียน ไว้ว่า เราต้องการให้มนุษย์ทุกคนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุดในโลก และต้องการให้ทุกคนเป็นคนดี มีคุณค่า เราต้องช่วยกันปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดในตัวของมนุษย์ทุกคนให้ได้ นั่นหมายถึง เราต้องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอย่างถูกวิธี เพื่อให้ทุกคนมีคุณธรรมจริยธรรมสูงขึ้น คุณธรรมและจริยธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ดีงามควรนำมาประพฤติ เพราะจะนำความสุขความเจริญ ความมั่นคงมาสู่ประเทศชาติ สังคม และบุคคลได้^๙

๑.๕.๓ **บุญมี แท่นแก้ว** กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง หลักแห่งความประพฤติที่เห็นว่าดีงามและถูกต้องในฐานะมนุษย์ อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมมีความสัมพันธ์กันทั้งในการสร้างสรรค์และทำลาย^{๑๐}

๑.๕.๔ **กระทรวงศึกษาธิการ** ประกาศให้ใช้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ประกาศใช้เมื่อ วันที่ ๑๑ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้กำหนดแผนพัฒนา

^๘ พรชูลี อาชาวำรุง, *ทฤษฎีพัฒนาการของโคลเบอร์ก*, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๓๖.

^๙ วสิน อินทสระ, *จริยธรรมกับบุคคล* หนังสือเรียนสมบูรณแบบ รายวิชา ส ๐๓๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕.

^{๑๐} บุญมี แท่นแก้ว, *จริยศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร : โอ เอ พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๖๘.

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ – ๒๕๕๔) ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมไทยให้มีคุณธรรม และมีความรอบรู้อย่างเท่าทัน ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และศีลธรรม สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง แนวการพัฒนาคนดังกล่าวมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ พร้อมทั้งมีสมรรถนะ ทักษะ และความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต อันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน ซึ่ง แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ ๒๑ โดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม รักความเป็นไทย มีทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ^{๑๑}

๑.๕.๕ พระมหาเดชศักดิ์ ธีรปญฺโญ ได้ศึกษาวิจัยจริยศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่ที่ใช้สอนนักเรียนค่อนข้างยากทำให้นักเรียนไม่เข้าใจในหลักธรรม อาจเป็นเพราะว่าทักษะการสอนของครูไม่พัฒนาขึ้น เด็กขาดแรงจูงใจ ครูผู้สอนไม่เข้าใจอย่างลึกซึ้งในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบางประเด็น ซึ่งเป็นแนวความคิดด้านพุทธปรัชญา และปัจจุบันการสอนหลักธรรมในสถานศึกษานั้นให้ความรู้เด็กมากกว่าการสอนภาคปฏิบัติ ส่วนด้านคุณธรรมและจริยธรรม จะต้องดำเนินการให้นักเรียน มีความรู้ ความเข้าใจนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม ในฐานะที่เป็นสมาชิกของครอบครัว และประเทศชาติ^{๑๒}

๑.๕.๖ พระมหาวัฒน์ วฑฺฒนสุธี (อุปคำ) ศึกษาวิจัยคำสอนเรื่อง คุณธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในภายิตลันนา ผลการศึกษาพบว่า ประวัติพัฒนาการพระพุทธศาสนาของลันนาและอิทธิพลคำสอนเรื่องคุณธรรม รวมถึงการจำแนกลักษณะของคุณธรรมทาง

^{๑๑} กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๒.

^{๑๒} พระมหาเดชศักดิ์ ธีรปญฺโญ(โพธิ์ชัย), “จริยศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓, หน้า ๑๑๒.

พระพุทธศาสนาที่ปรากฏในภายิตล้านนา ๑๕ หมวด มาศึกษาเปรียบเทียบตามที่มีเนื้อหาที่ปรากฏ สอดคล้องอยู่ในสุภายิตล้านนา^{๑๓}

๑.๕.๗ พระมหาประหยัด ปญญาโร (สุนนท์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาจริยธรรมที่ปรากฏในคำกลอน ผลการศึกษาพบว่า จริยธรรมในสังคมมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ จริยธรรมด้านจารีตและจริยธรรมด้านหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ชาวอีสานนับถือ พระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน คำสอนที่ปรากฏในคำกลอนเป็นคำสอนในระดับโลกียะ ซึ่งเป็นรากฐานจริยธรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต และเป็นกลไกในการจัดระเบียบสังคม คำสอนที่ได้รับการเสนอซ้ำบ่อยที่สุด คือ คำสอนในเรื่องบุญกรรม^{๑๔}

๑.๕.๘ พระครูอภิรักษ์ชัยมงคล (พระมหาตุ้ กิตฺติวณฺโณ/วงษ์มณี) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเผยแผ่จริยธรรมที่พระสงฆ์ชาวอีสานนำไปใช้สอน ผลการศึกษาพบว่า ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเผยแผ่ จริยธรรมที่ปรากฏในเผยแผ่ และแนวคิดเชิงจริยธรรม ที่พระสงฆ์นำไปใช้เทศนาสั่งสอนประชาชนชาวอีสาน ว่ามีผลสัมฤทธิ์มากน้อยเพียงใด และที่ควรปรับปรุงเผยแผ่หรือประยุกต์เผยแผ่ใดในการแสดงธรรม เพื่อ อุดมคติความศรัทธา และเกิดประโยชน์ น้อมมากที่สุดแก่กลุ่มผู้นิยมฟังเทศน์ที่มีแทรกด้วยบทเผยแผ่ ได้ผลดีกว่าการแสดงธรรมที่ขาดบทเผยแผ่ โดยพระสงฆ์ผู้รู้จริงทางพระพุทธศาสนา^{๑๕}

๑.๕.๙ พระครูพิทักษ์ ภัฏฐธวัตร (คำมูล ไชยวุฒิ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนาเรื่อง “ปู้เถ่าสอนหลาน ” จากการศึกษาพบว่า วรรณกรรมล้านนาของพระมหาจิตรการก์ ห้วนา เรื่องปู้เถ่าสอนหลานเป็นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดเพื่อศึกษาถึงจริยธรรมที่ปรากฏ อยู่ในวรรณกรรมปู้เถ่าสอนหลานว่ามีจริยธรรมอะไรเป็นหลัก จริยธรรมนี้สอนกลุ่มบุคคลใดบ้าง และศึกษาวิธีการสอนจริยธรรม มีลักษณะเป็นอย่างไรบ้าง หลังจากที่ได้ศึกษาแล้วจะเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างไร ทั้งยัง

^{๑๓} พระมหาวัฒน์ วาฑฒนสุธี (อุปคำ), “คำสอนเรื่องคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในภายิตล้านนา”, วิทยานิพนธ์ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๕, หน้า ก.

^{๑๔} พระมหาประหยัด ปญญาโร ,(สุนนท์), “จริยธรรมที่ปรากฏในคำกลอน ”, วิทยานิพนธ์ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๒๔, หน้า ๖.

^{๑๕} พระครูอภิรักษ์ชัยมงคล (พระมหาตุ้ กิตฺติวณฺโณ/วงษ์มณี), “การศึกษาเผยแผ่จริยธรรมที่พระสงฆ์ชาวอีสานนำไปใช้สอน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๘, หน้า ๗.

จะเป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์ ส่งเสริมฟื้นฟูภูมิปัญญาชาวบ้านล้านนาในเรื่องวรรณกรรมอีกทางหนึ่ง^{๑๖}

๑.๕.๑๐ พระสมชิต จารุขโม (อุทากิจ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องวิธีการสอดแทรกจริยธรรมในบทขับร้องสรภัญญ์อีสาน จากการศึกษาพบว่าบท กลอนสรภัญญ์มีจริยธรรมปรากฏอยู่จำนวนมาก ส่วนหนึ่งได้มาจากหลักคำสอนที่เป็นรากฐานทางพระพุทธศาสนา โดยมากเป็นหลักคำสอนในระดับโลกียะ ซึ่งเป็นจริยธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับชาวบ้านนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต และอีกส่วนหนึ่งเป็นจริยธรรมที่ได้มาจากจารีตประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่น ซึ่งเป็นกฎระเบียบแบบแผนในการดำเนินชีวิต ที่คน ในอดีตประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นจารีตประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน ดังนั้นกลอนสรภัญญ์ของชาวอีสาน จึงมีคุณค่าทางจริยธรรมเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นบทกวีที่แต่งออกมาเป็นบทขับร้องสรภัญญ์นั้น มีทั้งความไพเราะและความลุ่มลึกกินใจ คติที่นำมาใช้ ในบทกลอนสรภัญญ์นั้น มีความเป็นเอกลักษณ์ และเป็นกุศโลบายในการปลูกฝังจริยธรรมของคนในสังคมอีสานเป็นอย่างดี^{๑๗}

๑.๕.๑๑ พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตติ (สุขยิ่ง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแพร่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของ ศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์ จากการศึกษาพบว่า แนวคิดทฤษฎี และหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม วิเคราะห์การนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และการนำหลักคุณธรรมจริยธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ของนักเรียนระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย ใช้อุดมการณ์ในการทำงานว่า “เยาวชน คือ อนาคตของชาติ”^{๑๘}

๑.๕.๑๒ พรพานิ ทับทิมโต ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในเยาวชน ศึกษากรณี: โรงเรียนทอสี จากการศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการปลูกฝัง

^{๑๖} พระครูพิทักษ์อริยวัตร (คำมูล ไชยวุฒิ), “จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนาเรื่องปู่เจ้าสอนหลาน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๙, หน้า ๔.

^{๑๗} พระสมชิต จารุขโม (อุทากิจ), “วิธีการสอดแทรกจริยธรรมในบทขับร้องสรภัญญ์อีสาน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐, หน้า ๔.

^{๑๘} พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตติ (สุขยิ่ง), “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแพร่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๙, หน้า จ.

คุณธรรม จริยธรรมในเยาวชน อีกทั้งยังศึกษาถึงบทบาทของโรงเรียนในสังคมปัจจุบันว่ามีผลกระทบต่อการปลูกฝังหรือพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในเยาวชนไทยมากหรือน้อยเพียงใด^{๑๕}

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบหลักคตินิยมค่านิยมทางพระพุทธศาสนา

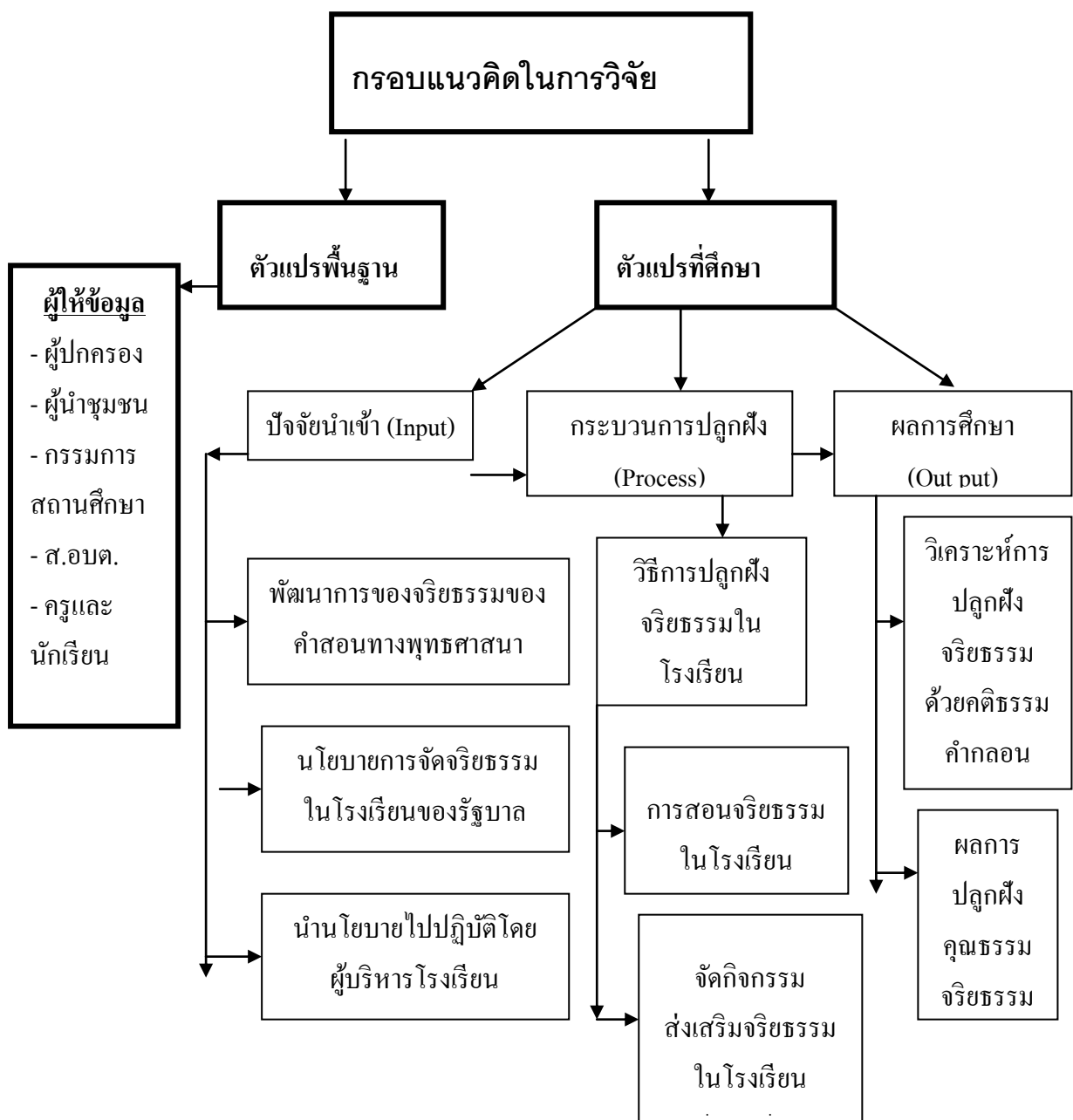
๑.๖.๒ ทำให้ทราบวิธีการ นำหลักคตินิยมค่านิยมทางพระพุทธศาสนา ไปปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาว

๑.๖.๓ ทำให้ทราบผลการนำหลักคตินิยมค่านิยมทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาว

^{๑๕} พรพานิ ทับทิมโต, “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในเยาวชน ศึกษากรณี : โรงเรียนทอสี”, สารนิพนธ์, (วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๕๐, หน้า บทคัดย่อ.

๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งออก ๓ ส่วน คือ ๑) ปัจจัยนำเข้า (Input) ๒) กระบวนการวิจัย (Process) และ ๓) ผลการศึกษา (Out put) ดังแผนภูมิกรอบแนวคิด ที่จะนำเสนอ ดังนี้

บทที่ ๒

หลักศีลธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนา

การทำวิจัยเรื่อง ศึกษาผลการนำศีลธรรมคำกลอน ทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยขาว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา หลักศีลธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนา

หลักศีลธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนามี ส่วนอย่างมากในการกำหนดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนหรือเยาวชน โดยเฉพาะในโรงเรียนที่ได้นำเอาหลักธรรมถ่ายทอดสู่แก่นักเรียนในโรงเรียนเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติ ให้ถูกต้อง ดังามเป็นที่ยอมรับของสังคม ที่ต้องปฏิบัติ โดยการถ่ายทอดผ่านสื่อที่เป็นศีลธรรมคำกลอน เพราะทำให้จำได้ขึ้นใจได้ง่ายและนำไปปฏิบัติได้ดี เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาให้แก่แก่นักเรียนที่ยั่งยืน เพื่อให้นักเรียนมีแบบแผนและการดำเนินชีวิตเป็นไปตามข้อกำหนดของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมลงในศีลธรรมคำกลอนเป็นการสอน หลักธรรมโดยอาศัยรูปแบบการสอนหลากหลายวิธี เป็นแรงหนุนให้คนประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาสังคมเป็นผู้มีจริยธรรมที่ดีงาม เพื่อความสงบสุขของคนในสังคม

ศีลธรรมคำกลอน หมายถึง ศีลธรรมคำกลอน ที่สอดแทรกคำสอนที่เกี่ยวเนื่องกับหลักคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา และเป็นคำกลอนภาษาไทยที่มีศีลธรรมสอนใจทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม ที่ครูนำไปใช้สอนนักเรียนเพื่อให้นักเรียนมีความประพฤติปฏิบัติดี มีคุณธรรม เพื่อเป็นพลเมืองดีของ สังคมและของชาติต่อไป ซึ่งสามารถจัดเป็นหมวดหมู่ได้ ๑๓ หมวด ดังนี้

๒.๑ หมวดว่าด้วยการศึกษา

การศึกษา ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญประการหนึ่งต่อการดำรงชีวิต ตามหลักพุทธธรรม ซึ่งว่าด้วยการศึกษา และส่งเสริมการศึกษาที่ปรากฏในพระสูตร เช่น กิจจา วุตติ อธิปฺปสฺส^๑ แปลว่า คนไม่มีศีลปะ ก็หากินลำบาก^๒ สาธุ โข ลิปฺปํ นาม อปิ ยาถิกิถิสฺส^๓ แปลว่า ขึ้นชื่อว่า

^๑ จุ.ชา.ทวาทสก(บาลี) ๒๗/๕๑/๒๕๕.

^๒ จุ.ชา.ทวาทสก(ไทย) ๒๗/๕๑/๓๘๒.

^๓ จุ.ชา.(บาลี) ๒๗/๑๐๗/๒๖.

ศิลปวิทยา ไม่ว่าอย่างไรหน้ ๆ ก็ให้ประโยชน์ทั้งนั้น^๔ ตามแนวพุทธธรรมมุ่งให้เกิด ความชำนาญในการศึกษาอยู่ ๒ อย่าง คือ พาหุสัจจะ คือ ให้ชำรุดในเชิงวิชาการ สิปปะ ให้มีความชำนาญในเชิงปฏิบัติ คือ เน้นทั้งวิชาการและมีการฝีมือ ถ้าทั้งสองอย่างนั้นมาเข้าคู่กันครบ ก็หวังได้ซึ่งความเป็นเลิศแห่งงาน^๕ บทกลอนที่จัดเข้าในหมวดการศึกษา มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

หัวใจนักปราชญ์

ศุ. ตั้งใจฟังให้ดี	อย่าจี้เกียจ
จิ. คิดให้ละเอียด	ข้อสงสัย
ปุ. ถามตามเนื้อความ	ที่ข้องใจ
ลิ. เขียนไว้เมื่อสงสัย	ได้เปิดดู
ศุ. นั่นหรือคือฟัง	ตั้งสติ
จิ. คำปริตรตรง	ต้องเหตุผล
ปุ. หมั่นถามความกังขา	อย่านิ่งทน
ลิ. ลิขิตจนมัน	ไม่พินเพื่อน ^๖

รักอย่ารีบร้อน

อันเงินงานการศึกษาหาเสียก่อน	อย่ารีบร้อนไปหารักงานจักเสีย
ถ้าขาดเงินขาดงานพาลขาดเมีย	เพื่อนก็เฉียดแฟนก็จากรักก็จืด ^๗

จ.ม.จากพ่อ..ถึงลูก

พ่อไม่มีเงินทองจะกองให้	จงตั้งใจพากเพียรเรียนหนังสือ
หาวิชาความรู้เป็นคู่มือ	เพื่อยึดถือเอาไว้ใช้เลี้ยงกาย
พ่อกับแม่มีแต่จะแก่เฒ่า	จะเลี้ยงเจ้าเรื่อยไปนั้นอย่าหมาย
ใช้วิชาช่วยตนไปจนตาย	เจ้าสบายแม่กับพ่อก็ชื่นใจ ^๘

^๔ พุ.ชา.(ไทย) ๒๓/๑๐๓/๔๔.

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๘๕๐.

^๖ นิราลัย (นามแฝง), โอวาทท่านอาจารย์พุทธทาส แด่ยุวชน, (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า ๑๐๕.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๑.

^๘ อ้างแล้ว, หน้า ๕๑.

เชิดชูคนรู้หนังสือ

นานาประเทศล้วนนับถือ คนที่รู้หนังสือแต่งได้
ใครเกลียดอักษรคือคนป่า ใครเยาะกวีไซ้รู้แน่แท้คนดง^๕
(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ)

ชั่วเจ็ดทีดีเจ็ดหน

ชั่วเจ็ดทีดีเจ็ดหนคนทั้งหลาย จงชวนขวยหมั้นเพียรเรียนหนังสือ
ชั่วแล้วดีมีแล้วจนวนไปมา มีเวลาจะกลับตัวอย่ากลัวเอ๋ย^๖
(จินดาภามิต)

นักเอยนักเรียน

อย่าผัดเพี้ยนการเรียนเร่งอุตสาห รู้อะไรไม่รู้สู้วิชา
ประกอบกิจไม่คร้านการนานา จะช่วยชูเอาตมาไปจนตาย^๗

ถ้ามันเรียน

ถ้ามันเรียนเรียนอะไรก็ต้องรู้ ถ้ามันดูอะไรก็ต้องเห็น
ถ้ามันทำทำอะไรก็ต้องเป็น ถ้าไม่เล่นหมั้นแต่ทำจักจำเริญ^๘

ถ้าคร้านเรียน

ถ้าคร้านเรียนเรียนอะไรก็ไม่รู้ ถ้าคร้านดูอะไรก็ไม่เห็น
ถ้าคร้านทำทำอะไรก็ไม่เป็น ต้องถ้าเค็ญเป็นขอทานเพราะคนเอ๋ย^๙

^๕ โกวิท ตั้งตรงจิตร, พุทธศาสนสุภาษิต นำชีวิตให้รุ่งเรือง, (กรุงเทพมหานคร : สถาพรบุ๊คส์, ๒๕๕๑), หน้า ๒๒๕.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๓.

^๗ อุดม เขยทิวังศ์, วันสำคัญ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

^๘ นิราลัย (นามแฝง), โอวาทท่านอาจารย์พุทธทาส แด่ยุวชน, หน้า ๑๐๓.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า, ๑๐๓.

วิธีเรียนที่ดี

จำขึ้นใจในวิชาดีกว่าจด
ทั้งจดจำทำวิชาให้ถาวร

จำไม่หมดจดไว้ดูเป็นครูสอน
อย่านิ่งนอนรีบจดจำหมั่นทำเอ๋ย^{๑๔}

ภัยร้ายของนักเรียน

เป็นนักเรียนเพียรศึกษาย่ำรัก
สมาธิจะหักเหียนเดือนมลาย
แต่เดือนกันสัปดาห์ไรก็ไม่เชื่อ
หลอกพ่อแม่ได้มากมายหลายกระบวน
การเล่าเรียนเพื่อหน่ายคล้ายจะบ้า
ไม่เท่าไรใจกระด้างสิ้นยางอาย

ถูกศรปักเรียนไม่ได้ตั้งใจหมาย
ถึงเรียนได้ก็ไม่ดีเพราะผี กวน
มันแรงเหลือรักร้ายหลายกระบวน
หน้าขาวนวลใจหยาบคำซ้าละลาย
ใช้เงินอย่างเทน้ำเทท่าหน้าใจหาย
หญิงหรือชายเรียนไม่ดีสิ่งนี้เอง^{๑๕}

(พุทธทาสภิกขุ)

ความหวังของแม่

แม่หวังเพียงลูกน้อยเล่าเรียนดี
แม่หวังลูกสุขใจทั้งกายใจ
แม่สุขใจลูกมีการศึกษา
แม่ปลื้มใจเห็นลูกสุขสำราญ
ลูกรับทราบความหวังแม่หรือเปล่า
ถึงลูกแม่อยู่ในแคว้นแดนดินใด

แม่หวังเพื่อลูกมีทรัพย์สิ้นไว้
ลูกแม่อย่าทำให้ผิดหวังทรमान
แม่หวังลูกทำงานเป็นหลักฐาน
แม่ชื่นบานก่อนชีพลับหลับตาย
หรือลูกเมาเมวเพลินเดินไปไหน
แม่สงใจไปถึงลูกทุกเวลา^{๑๖}

ข้อปฏิบัติสำหรับนักเรียน

อันเด็กดีมีปัญญาหาความรู้
มีศีลธรรมงามเด่นเป็นสำคัญ
ไม่คบเพื่อนอันธพาลสันดานชั่ว
อบายมุขชั่วช้าพาอัปจน

เชื่อฟังครูพ่อแม่ไม่แปรผัน
อีกขยันประกอบกิจคิดสร้างตน
ไม่ทำตัวเหลวไหลไร้เหตุผล
หมั่นฝึกฝนเสียแต่เล็กเป็นเด็กดี

^{๑๔} อ้างแล้ว.

^{๑๕} พุทธทาสภิกขุ, เตือนใจวัยรุ่น, (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า ๑๗.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

ไม่ดื่มเหล้าเมายาสารพัน
ไม่เข้าใกล้คนชั่วตัวกาลิ
จงทำดีมีศีลธรรมถือความสัตย์
จงเชื่อฟังพ่อแม่ครูแต่โดยดี

ไม่รีเล่นการพนันมันบัดสี
ไม่เกียจคร้านการทำงานมืออย่าหลิกหนี
จงประหยัดจ่ายทรัพย์นับถ้วนถี่
จงมากมีกตัญญูรู้แทนคุณ^{๑๗}

๒.๓.๒ หมวดว่าด้วยการประหยัด

ความประหยัด หมายถึง ขยับยั้ง หรือระมัดระวัง เช่น ประหยัดปากประหยัดคำ หรือใช้
จ่ายแต่พอควรแก่ฐานะ^{๑๘} ความประหยัดถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในชีวิตประจำวัน ถือว่าเป็นเรื่อง
สำคัญประการหนึ่งต่อการดำรงชีวิต ตามหลักพุทธธรรม ซึ่งว่าด้วยการประหยัด และส่งเสริมการ
ประหยัด เพราะความประหยัดทำให้เราพอกพูนทรัพย์ทำให้เรามีโภคทรัพย์ดังปรากฏในพุทธศาสน
สุภาษิตว่า โภคา สนฺนิจยํ ынฺนํ วมฺมิโกวปจียติ^{๑๙} แปลว่า โภคทรัพย์ของผู้ครองเรือนดี ย่อมถึง
ความพอกพูน เหมือนจอมปลวกกำลังก่อขึ้น^{๒๐} ฉะนั้นเราควรช่วยกันปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
เรื่องความประหยัดให้เกิดให้มี ขึ้นในเยาวชนของเรา ดังมีตัวอย่างคติธรรมคำกลอนที่จ้ ดไว้ใน
หมวดการประหยัดดังต่อไปนี้

คติธรรมคำกลอน

มีสสิ่งพึงบรรจบให้ครบบาท	อย่าให้ขาดด้วยเป็นของต้องประสงค์
ถ้ามีน้อยใช้น้อยค่อยบรรจง	อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน
ไม่ควรซื้อของไปฟิไรซื้อ	ให้เป็นมือเป็นคราวทั้งควาหวาน
เมื่อพ่อแม่แก่เฒ่าชรากาล	จงเลี้ยงท่านอย่าให้อดระทดใจ ^{๒๑}

(สุนทรภู่)

^{๑๗} อ้างแล้ว, หน้า ๑๐๐.

^{๑๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร :
อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๕), หน้า ๕๑๑.

^{๑๙} ที.ปา.(บาลี) ๑๑/๒๖๕/๑๖๓.

^{๒๐} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๖๔/๒๑๑.

^{๒๑} วิเชียร เกษประทุม, โวหารในวรรณคดีไทย, หน้า ๒๕.

อวดดี

อย่าอวดดีมีทรัพย์เที่ยวจับแจก ทำเกี้ยวแฝงมุงป่าพาฉิบหาย
 ใครจะช่วยตัวเราก็เปล่าดาย อย่ามั่งง่ายเงินทองของสำคัญ
 เห็นผู้ดีมีทรัพย์ประดับแต่ง อย่าทำแข่งวาสนากระยาหัน
 ของตนน้อยก็จะลอยไปทุกวัน เหมือนตัดบันตื้นทุนสูญกำไร^{๒๒}

(สุนทรภู่)

๒.๓.๓ หมวดว่าด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงและการครองชีพ

คำว่าหลักเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน มุ่งให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ดังปรากฏในพระไตรปิฎกทางพระพุทธศาสนาว่า ว่าความรู้จักประมาณ ยังประโยชน์ให้สำเร็จทุกเมื่อ^{๒๓} และควรปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมให้แก่นักเรียนและเยาวชน ดังตัวอย่างคติธรรมคำกลอนในหมวดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและการครองชีพดังต่อไปนี้

คติธรรม

ถ้าขาดความพอดี จะเป็นหนี้ตลอดกาล^{๒๔}
 (พระพุทธพจนวราภรณ์)

คติธรรม

เป็นอยู่เท่าที่มี ดีกว่าเป็นเศรษฐีเงินผ่อน^{๒๕}
 (พระพุทธพจนวราภรณ์)

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

^{๒๓} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๓๑, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๓๓.

^{๒๔} โสวัญ บำรุงศักดิ์. คติธรรม และคำกลอนจากต้นไม้, (อัสสัมชัญ), หน้า ๕.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

คติธรรม

ถ้ำตกอยู่ในอำนาจยาเสพติด

เท่ากับเผาชีวิตทั้งเป็น^{๒๖}
(พระพุทธพจนวราภรณ์)

คติธรรมคำกลอน

ความไม่พอจนเป็นคนเจ็บ
จนทั้งนอกทั้งใน ไม่ได้การพอแล้วเป็นเศรษฐีมหาศาล
จงคิดอ่านแก้จนเป็นคนพอ^{๒๗}

คติธรรมคำกลอน

ไม่มีความพอใจอยู่ที่ไหน
ไม่มีข้อยุติตกลงกันไม่มีความพอใจอยู่ที่นั่น
ไม่มีวันสงบได้ในชีวิต^{๒๘}
(ศิวกันท์ ปทุมสูติ)

๒.๓.๔ หมวดว่าด้วยความซื่อสัตย์

คำว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง ซื่อตรง จริ่งใจ ไม่คิดคดทรยศไม่คดโกง ไม่หลอกลวง โดยปราศจากเล่ห์เหลี่ยมซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้บุคคลทุกระดับชั้นไว้วางใจ และจะทำให้ตน ประสบผลสำเร็จเกิดความสุขความเจริญในหน้าที่การงานและกิจการต่างๆ ความซื่อสัตย์ ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญประการหนึ่งต่อการดำรงชีวิต ตามหลัก กุพุทธธรรม ซึ่งว่าด้วยความซื่อสัตย์ และส่งเสริมความซื่อสัตย์ที่ปรากฏในพุทธศาสนสุภาษิตว่า **สจฺเจน กิตฺติ ปปฺโปติ**^{๒๙} แปลว่า บุคคลได้เกียรติ (ชื่อเสียง) เพราะความสัตย์^{๓๐} เช่นดังมีตัวอย่างคติธรรมคำกลอนในหมวดความซื่อสัตย์ ดังต่อไปนี้

^{๒๖} อ้างแล้ว, หน้า ๖๐.

^{๒๗} เอกรัตน์ อุดมพร, สุภายิต สอนวิธีชนะทุกข์สร้างสุข, (กรุงเทพมหานคร : เรื่องแสงการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๕๕.

^{๒๘} ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, คำคมการมกวิ วาทีระลึกครูกุลอนสุนทรภู์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๓๖), หน้า ๘๓.

^{๒๙} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๒๔๖/๒๕๕.

^{๓๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๓.

ความซื่อสัตย์

ความซื่อสัตย์เป็นสมบัติของผู้ดี
มีความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอดถมไป

หากใครไม่มีชาตินี้เอาดีไม่ได้
คดโกงแล้วใครจะรับไว้ให้ร่วมทำงาน^{๓๐}

มนุษย์ดีมีสัจจะ

มนุษย์คือผู้ที่มีความสัจ
ล้นวาจาต้องรักษาย่าเฉยเมิน

สารพัดมิให้พลาดปราชญ์สรรเสริญ
เร่งดำเนินตามสัญญาอย่าช้าเอ๋ย^{๓๑}

วาจาสัตย์

เกิดเป็นคนควรรักษาวาจาสัตย์
จักจำเรณูก้าวหน้าไกลไปชั่วกาล

อย่างเคร่งครัดระมัดมั่นสัญญาสาสน์
ด้วยผลงานพร้อมศรัทธามหาชน^{๓๒}
(โกวิท ตั้งตรงจิตร)

๒.๓.๕ หมวคว่าด้วยเรื่องกรรม

กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบไปด้วยเจตนา คือทำด้วยความตั้งใจหรือจงใจทำ มี ๒ อย่างคือกรรมดีและกรรมชั่วหรือบาป เราทำกรรมดีต้องได้ผลดี เราทำกรรมชั่วต้องได้ผลชั่ว ดังปรากฏในพระไตรปิฎกทางพระพุทธศาสนาว่า **กฺลฺยาณ การิ กฺลฺยาณํ ปาปการิ จ ปาปกํ** ^{๓๓} แปลว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว^{๓๔} การกระทำจะเป็นกรรมดีกรรมชั่วหรือจะเป็นบุญและบาปยอมให้ผลติดตนตามตัวเราไปทั้งชาตินี้และชาติหน้า ดังปรากฏ ในพระไตรปิฎกทางพระพุทธศาสนาว่า **กมฺมฺนา วตฺตติ โลโก**^{๓๕} แปลว่า สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม^{๓๖} และดังพระพุทธดำรัสที่ตรัสแก่ จูฬกาลอุบาลก “ตนทำบาปกรรมเอง ก็เศร้าหมองเอง ตนไม่ทำบาปกรรมเอง ก็บริสุทธิ์เอง

^{๓๐} วิชัย สุธีรชานนท์, เพลงคติธรรม(โครงการอบรมครูจริยศึกษา), (ปทุมธานี : วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์, ม.ป.ป.), หน้า ๔๕.

^{๓๑} นิราลัย (นามแฝง), โอวาทท่านอาจารย์พุทธทาส แด่ยุวชน, หน้า ๑๘๕.

^{๓๒} โกวิท ตั้งตรงจิตร, พุทธศาสนสุภาษิตนำชีวิตให้รุ่งเรือง, หน้า ๔๑๓.

^{๓๓} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๒๕๖/๑๖๗.

^{๓๔} ส. ส.(ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๓๔.

^{๓๕} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๔๖๐/๔๕๒.

^{๓๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๖๐/๕๘๐.

ความบริสุทธิ์ และไม่บริสุทธิ์ เป็นของเฉพาะตน คนอื่นจะทำคนอื่นให้บริสุทธิ์ไม่ได้^{๓๘} ในที่นี้ขอ ยกตัวอย่างคำกลอนว่าด้วยเรื่องกรรม ดังนี้

พุทธอุทาน

กรรมดี คนดีทำได้ง่าย
กรรมชั่ว คนชั่วทำได้ง่าย

กรรมดี คนชั่วทำได้ยาก
กรรมชั่ว พระอริยะทั้งหลายทำได้ยาก^{๓๙}

ผลกรรม

ลูกทรพีตบตีต่อพ่อแม่
อนันตริยกรรมซ้ำให้ได้พิการ

ไม่เหลียวแลกตัญญูรู้คุณท่าน
เป็นขอตานแขนงอเพราะก่อเวร^{๔๐}

ผลกรรม

เกิดมาตัวเปล่าตายไปตัวเปล่า

มีบุญกับบาปที่ติดตัวไปได้เท่านั้น^{๔๑}

ผลกรรม

ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

ปลูกอะไร จะได้ผลเช่นนั้นอย่างแน่นอน^{๔๒}

ผลกรรม

ทุกคืนวันควรสำนึกตรึกดูว่า
สร้างกุศลผลบุญไว้แต่ครั้งไร

เคยสร้างบาปหยาบเข้ามาแต่คราไหน
ย่อมจักได้รับผลกรรมที่ทำมา^{๔๓}
(โกวิท ตั้งตรงจิตร)

^{๓๘} พ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๖๕/๘๔.

^{๓๙} พ.อุ.(ไทย) ๒๕/๔๘/ ๒๗๖.

^{๔๐} บุญส่ง รูปงาม, พระในบ้าน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิทักษ์อักษร, ม.ป.ป.), หน้า ๑๒๕.

^{๔๑} สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (โต พรหมรังสี), ยอดพระกัณฑ์ไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : เมตตาการพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๗๕.

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

^{๔๓} โกวิท ตั้งตรงจิตร, พุทธศาสนสุภาษิต นำชีวิตให้รุ่งเรือง, (กรุงเทพมหานคร : สภาพระบัณฑิต, ๒๕๕๑), หน้า ๒๕.

ดีเพราะการกระทำ

อันคนดีมิใช่ดีตรงมีทรัพย์	มิใช่นับพงศ์พันธุ์ชั้นยา
คนดีนี้ดีด้วยการงานนานา	อีกวิชา ศีลธรรม นำให้ดี ^{๔๔}
	(พระพิมลธรรม อนุจารีเถร)

ผลกรรม

กงเกวียนและกำเกวียนย่อมเวียนกลับ	ไม่ไปลับสนองชนทุกคนหนา
เคยสร้างบาปหยาบชั่วช้าแต่ไรมา	จงก้มหน้ารับผลกรรมทำไว้อย ^{๔๕}

ตามใจ

การตามใจของตัวนี้ชั่วนัก	เพราะใจรักแต่สบายมิใช่หรือ
หากปล่อยกายตามใจเหมือนไฟฮือ	นั่นแหละคือความทรมานจะตามมา ^{๔๖}
	(ของเก่า)

คน คน คน

คนดีชอบแก้ไข	คนจัญไรชอบแก้ตัว
คนชั่วชอบทำลาย	คนมักง่ายชอบทิ้ง
คนจริงชอบทำ	คนระยำชอบดี ^{๔๗}
	(ของเก่า)

ผลกรรม

ความละอายแก้ไขในความชั่ว	สะตุ้งกั่วผลกรรมตามสนอง
สองธรรมนี้ผู้จิตดั่งคิดปอง	ย่อมโลกให้ผ่องไพบุคลย์ ^{๔๘}

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐.

^{๔๕} อ้างแล้ว, หน้า ๓๗.

^{๔๖} กัณหา (บ.ช.ย.), แพนน้ำมันแม่, (ขอนแก่น : กลังนานาธรรม จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐.

^{๔๗} สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี), ยอดพระกัณฑ์ไตรปิฎก, หน้า ๕๕.

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

ผลกรรม

คนทำชั่วหมักหมมมเข้าไว้	เมื่อชั่วให้ผลขึ้นมาน่าใจหาย
ต้องเดือดร้อนดังมีไฟเผาใจหาย	ทรมทรมายโศครุ่ดั่งสุมเพลิง
อย่าทำเลยความชั่วพาตัวซ้ำ	ถึงจะตรากตรำลำบากยากยุ่งเหลือ
สักเท่าไรยืมไว้ใจบันเทิง	มุงเถลิงดีทำลายทุกข์ภัยเอ๋ย ^{๔๕}

เป็นมนุษย์หรือเป็นคน

เป็นมนุษย์เป็นได้เพราะใจสูง	เหมือนหนึ่งยุงมีดีที่แววขน
ถ้าใจต่ำเป็นได้แต่เพียงคน	ย่อมเสียทีที่ตนได้เกิดมา
ใจสะอาดใจสว่างใจสงบ	ถ้ามีครบควรเรียกมนุษย์
เพราะทำถูกพูดถูกทุกเวลา	เปรมปรีดาค้นวันสุขสันต์จริง ^{๔๖}
	(พุทธทาสภิกขุ)

กระทำสมวัย

ปางน้อยสำเนียงรู้เรียนคุณ	ครั้นใหญ่ยอมหาทุนทรัพย์ไว้
เมื่อกกลางแก่แสดวงบุญธรรมชอบ	ยามห่อหมกทำได้แต่ล้วนอนิจจัง ^{๔๗}
	(กรมสมเด็จพระเดชาดิศร)

เวลามีค่า

ทุกเวลานาทีนั้นมีค่า	ของงอย่าให้ผ่านไปไร้ความหมาย
รีบทำกิจที่ยังค้างก่อนวางวาย	ถึงคราวตายตายให้ดีมีผลงาน ^{๔๘}
	(โกวิท ตั้งตรงจิตร)

^{๔๕} อ้างแล้ว, หน้า ๒๘.

^{๔๖} โกวิท ตั้งตรงจิตร, พุทธศาสนสุภาษิต นำชีวิตให้รุ่งเรือง, หน้า ๑๓๒.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๖.

^{๔๘} อ้างแล้ว, หน้า ๑๘๘.

มองโลกในแง่ดี

เขามีส่วนเลวบ้างช่างหัวเขา	จงเลือกเอาส่วนที่ดีเขามีอยู่
เป็นประโยชน์โลกบ้างยังน่าดู	ส่วนที่ชั่วอย่าไปรู้ของเขาเลย
จะหาคนมีดีโดยส่วนเดียว	อย่ามัวเที่ยวค้นหาสหายเอ๋ย
เหมือนเที่ยวหาหนวดเต่าตายเปล่าเลย	ฝึกให้เคยมองแต่ดีมีคุณจริง ^{๕๓}

(พุทธทาสภิกขุ)

๒.๓.๖ หมวดว่าด้วยความกตัญญูกตเวทิตะ

คำว่า กตัญญูกตเวทิตะ หมายถึง ผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทน แยกออกเป็น ๒ ศัพท์ คือ กตัญญู แปลว่า รู้คุณ ท่าน กตเวทิตะ แปลว่า ตอบแทนหรือสนองคุณท่าน ความกตัญญูกตเวทิตะเป็นเครื่องหมายของคนดี ดังปรากฏใน สุภาษิตว่า ความกตัญญูกตเวทิตะเป็นเครื่องหมายของคนดี^{๕๔} บุคคลผู้ที่มีคุณธรรมนี้ ชื่อว่าเป็นบุคคลที่ตั้งตนไว้ชอบ ประกอบไปด้วยคุณงามความดีเป็นสัมมาทิฐิ การมีความกตัญญูกตเวทิตะนี้ ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใด จะเป็นเจ้าฟ้า มหาษัตริย์ ข้าราชการ ครูอาจารย์ ปู่ ย่า ตา ยาย บิดามารดา เป็นต้น ล้วนแล้วแต่มีอุปการะมาก่อน คือเป็นผู้ที่ได้รับการอุปการะมาก่อน จึงสมควรที่จะต้องทำการกตเวทิตะ คือการตอบแทนคุณท่านที่ท่านได้อุปการะมา ฉะนั้น คุณธรรมความกตัญญูกตเวทิตะนี้ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับบุคคลทั่วไป เริ่มตั้งแต่ครอบครัว สังคม และประเทศชาติล้วนมีคุณต่อทุกท่าน ด้วยเหตุนี้ชาวพุทธทั้งหลายจึงพยายามปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนี้ให้แก่สังคม โดยเฉพาะสังคมนักเรียนและเยาวชน ได้มีวิธีการสอดแทรกหลักธรรม ให้แก่นักเรียน เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในใจเสมอถึงความสำคัญของการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมความกตัญญูกตเวทิตะดังที่ปรากฏในบทกลอนดังต่อไปนี้

๑) ความกตัญญูต่อพ่อแม่

พระคุณแม่

แม่เลี้ยงลูกปลูกจิตไม่คิดหน่าย	มอบทั้งกายยอมอุทิศไม่บิดผัน
หลังน่านมให้ลูกดื่มน้ำทุกคืนวัน	ให้ลูกนั้นดื่มกินด้วยยินดี

^{๕๓} โกวิท ตั้งตรงจิตร, พุทธศาสนสุภาษิต นำชีวิตให้รุ่งเรือง หน้า ๑๖๘.

^{๕๔} สมเด็จพระสังฆราช (สา) พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๓๑, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๓๔.

แม่เคยห่วงพวงฉันเมื่อท่านสาว
เมื่อลูกร้องต้องประสงค้งานง มี

แต่ถึงคราวมีลูกถูกหน้าที่
แม่ยินดีให้ลูกดื่มจนลืมอาย^{๕๕}

ความรักของแม่

รักใคร่เล้ารักแน่นเท่าแม่รัก
ห่วงใครเล่าเท่าห่วงดังดวงใจ
ยามลูกขึ้นแม่ชมตรมหลายเท่า
ยามลูกหายแม่ห่วงคอยดวงตา

ผูกสมัครลูกมันไม่หวั่นไหว
ที่แม่ให้กับลูกอยู่ทุกครา
ยามลูกเศร้าแม่โศกวิโยคกว่า
ยามลูกมาแม่หมดจดห่วงใย^{๕๖}

จารึกพระคุณแม่

พระคุณแม่นั้นประมาณไม่สิ้นสุด
เป็นหมีกก้อนผ่อนละลายในสายชล
แล้วเอาเขาพระสุเมรุที่เด่นล้ำ
เอาท้องฟ้าเป็นกระดาดลาดคคี่
เขียนจนสิ้นดินฟ้ามหาสมุทร
แต่ไม่สุดสิ้นบุญคุณมารดา

แม่สมมติเอาแผ่นดินสิ้นแห่งหน
ให้ถ้วนแห่งสมุทรสุดนที
เอาปากกาจุ่มหมึกบันทึกที่
แล้วเขียนซึ้งมบุญคุณมารดา
เขียนจนสุดพระสุเมรุที่เด่นล้ำ
จึงนับว่าใหญ่ยิ่งสิ่งทั้งปวง^{๕๗}

พระอรหันต์ที่บ้าน

พระอรหันต์ที่บ้าน คือ บิดามารดา

จึงต้องเคารพและบูชามากที่สุด^{๕๘}

พระคุณแม่

พระคุณแม่เลิศฟ้ามหาสมุทร
พระคุณแม่เลิศล้ำสุธาธาร

พระคุณแม่สูงสุดมหาศาล
ใครจะปานแม่จันนั้นไม่มี^{๕๙}

^{๕๕} พุทธทาสภิกขุ, เตือนใจวัยรุ่น, (ม.ป.ท. , ม.ป.ป.), หน้า ๓๗.

^{๕๖} พระธรรมโกศาจารย์(ปัญญานันทภิกขุ), ความรักของแม่, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๔.

^{๕๗} พระธรรมสิงหบุราจารย์(หลวงพ่อดุริตฺต ฐิตธมฺโม), วิธีใช้หนี้พ่อแม่และหน้าที่ของเด็ก, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองวิริยะพัฒนาโรงพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๕๙.

^{๕๘} สมเด็จพระพุทธาจารย์ (โต พรหมรังสี), ยอดพระกัณฑ์ไตรปิฎก, หน้า ๑๒๕.

^{๕๙} พระธรรมโกศาจารย์(พุทธทาสภิกขุ), พระคุณของแม่, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๒๒.

ลูกคำนึงถึงแม่

ลูกคำนึงถึงพระคุณของคุณแม่	สำนึกแน่นคุณท่านนั้นใหญ่หลวง
ยิ่งคิดไปใจยิ่งอ่อนสละท่อนทรวง	น้ำตาร่วงไหลคลอหล่อลูกตา
ท่านปราบปรามห้ามลูกให้ละชั่ว	เพราะท่านกลัวลูกจะหมองไม่ผ่องสี
ท่านแนะนำทำแต่ทางในข้างดี	สอนให้มีหมดทุกอย่างทางที่ควร
เมื่อลูกใหญ่วัยถ้วนควรศึกษา	ท่านก็พาถูกรักไปฝากให้
จะเสียทุนหนุนค่าวิชาไป	ท่านมิให้ แล้วไม่ขัดเป็นสังจริง
ถึงไม่มีบางทีก็คู่เขา	จะหนักเบายอมให้ลูกไปทุกสิ่ง
สู้ตรากตรำทำงานการจริงจัง	เพื่อแรกสิ่งทรัพย์ได้มาให้เรา
เมื่อลูกเสร็จการศึกษาวิชาเชี่ยวชาญ	แม่คนเดียว ดีใจใครจะเท่า
เมื่อลูกหาทรัพย์ได้ใจท่านเบา	คอยแต่เฝ้าปลูกฝังหวังให้ดี
เมื่อลูกควรครองเรือนก็เตือนตัก	ให้รู้จัก เลือกลู่ให้สุจริต
แล้วจัดแจงแต่งลูกให้ลูกที่	ถ้าทรัพย์มี แม่ก็มอบให้ครอบครอง
ตั้งแต่นี้ลูกจะมีสติมั่น	ทุกคืนวันลูกจะคิดเอาจิตใส่
บูชาแม่ แน่สนิทไว้จิตใจ	จวบประลัยชีพหนอไม่ขอลืม ^{๖๐}

ความรู้สึกลูกของพ่อแม่

อันลูกดีพ่อแม่ท่านมีความสุข	แสนสนุกยิ้มเห็นเห็นสวรรค์
สุขเกษมอัมเมมเปรมชีวัน	พ่อแม่สุขที่สุดเพราะบุตรดี
อันลูกชั่วพ่อแม่ท่านมีทุกข์	หมดสนุกทุกข์ทุกข์ไร้สุข
ไพนรกลามลูกทุกนาที่	พ่อแม่ทุกข์ที่สุดเพราะบุตรเลว ^{๖๑}

ความหวังของพ่อแม่

ขามมีกิจหวังให้เจ้าเฝ้ารับใช้	ขามป่วยไข้หวังให้เจ้าเฝ้ารักษา
ขามถึงคราวล่วงลับดับชีวา	หวังให้เจ้าเฝ้าปิดตาเวลาตาย ^{๖๒}

^{๖๐} พระมหาธีรเนตร ปริธมโม, พุทธธรรมนำชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๔๗ - ๔๘.

^{๖๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๗.

^{๖๒} บุญส่ง ฐปงาม, พระในบ้าน, หน้า ๖๕.

๒) ความกตัญญูต่อครูอาจารย์

ครูอาจารย์ หมายถึง บุคคลที่ให้วิชาความรู้อบรมสั่งสอนให้เราเป็นคนดี รู้จัก บาป บุญ คุณ โศภ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์เป็นต้น ดังนั้นลูกศิษย์ที่ดีต้องแสดงความกตัญญูต่อครูอาจารย์ ดังมีตัวอย่างคติธรรมคำกลอนดังต่อไปนี้

คติธรรม

ถ้าอยากมีความรู้

อย่าลบหลู่ครูอาจารย์^{๖๓}

ครูเป็นเช่นพ่อแม่

ครูอาจารย์ท่านเป็นเช่นพ่อแม่
สอนให้จำทำให้ดูอยู่เนืองเนือง

คอยดูแลเอาใจใส่ในทุกเรื่อง
ถือศีลธรรมเป็นเรื่องของหัวใจ^{๖๔}

ศิษย์คิดล้างครู

ลูกศิษย์คิดล้างครูลบหลู่ท่าน
ใครเลยจะนับหน้าว่าตัวดี

ผู้ให้ท่านวิทยาชูราสี
รังแต่มีอาภัพอัปประมาณ^{๖๕}

ครูช่วยสร้างชาติ

ครูดีศรีสง่าช่วยสร้างชาติ
ศิษย์ดีมีคุณธรรมนำสังคม

ศิษย์ดีฉลาดรู้คุณธรรมนำสุขสม
ครูสุขสมชมชื่นระรื่นใจ^{๖๖}

กตัญญูทเวทิตา

กตัญญูรู้คุณท่านสำคัญนัก
ตอบแทนท่านให้งามตามสมควร

นี่เป็นหลักคนดีมีครบถ้วน
คนดีล้วนใจมั่นกตัญญู^{๖๗}

^{๖๓} โสวितห์ บำรุงภักดิ์, คติธรรมและคำกลอนจากต้นไม้, หน้า ๖๕.

^{๖๔} นิราลัย (นามแฝง), โอวาทท่านอาจารย์พุทธทาสแด่ยุวชน, หน้า ๘๘.

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๔.

^{๖๖} อ้างแล้ว, หน้า ๘๘.

^{๖๗} ขุพุทธทศกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, เพลงคติธรรม โครงการอบรมครู จริยศึกษา, (ปทุมธานี : วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์, ม.ป.ป.), หน้า ๔๒.

กัมกราบครูรู้สำนัก

คุณครูจำโปรดทราบไว้สักนิด	ว่าดวงใจของศิษย์คะนิงหา
เคารพรักเชิดชูและบูชา	เช่นมารดาบิดาของศิษย์เอง
แม้บางครั้งคุณครูจะหงุดหงิด	สั่งสอนศิษย์ด้วยจิตใจคล้ายข่มเหง
ศิษย์ทั้งกลัวทั้งเสียวทั้งยำเกรง	ศิษย์ผิดเองทำให้ครูไม่สบายใจ
ขอคุณครูผู้มีคุณการุณย์ด้วย	โปรดจงช่วยขอโศลกกรรมศิษย์ทำให้
ปลดเปลื้องบาปออกไปจากกายใจ	โปรดอภัยความผิดพลั้งแต่หลังมา
นับแต่นี้ศิษย์ฝึกตนเริ่มต้นใหม่	สำรวมกายวาจาใจให้แนบหนา
ไม่ให้ผิดต่อคุณครูผู้เมตตา	ขอสัญญาพุทธบุตรหยุดคำทราบบ ^{๖๘}

คติธรรมคำกลอนดังกล่าว ได้ชี้ให้เห็นว่า ความพยายามสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องความกตัญญูทวนเวียนต่อผู้มีอุปการะมาก่อนนั้น เป็นแรงบันดาลใจของนักปราชญ์ทั้งหลายในสังคมที่อยากจะปลูกฝังความดีงาม ให้เกิดมีในหมู่คณะ จึงได้แต่ง เป็นบทกลอนและคติธรรม แล้วนำมาเผยแพร่ในสังคมในเทศกาลงานบุญหรือวันสำคัญต่าง ๆ ถือว่าเป็นการสอดแทรกสาระที่สำคัญต่อเยาวชนเป็นอย่างมาก เพราะคุณธรรมความกตัญญูทวนเวียนนี้ สอนให้คนได้รู้คุณ ของผู้มีอุปการะมาก่อน และให้ซึมซับเข้าไปไว้ในใจเสมอ

๒.๓.๖ หมวดว่าด้วยคบหา

การคบหาสมาคมเป็นกิจกรรมของมนุษย์ในโลกนี้ทุกยุคทุกสมัย คุณธรรมจริยธรรมในเรื่องการคบหาสมาคมก็มีให้ปฏิบัติ สิ่งที่ดีที่เป็นมงคล ทางพระพุทธศาสนา ให้มาอยู่ข้อที่หนึ่ง การคบคนดี ถือว่าเป็นบุญพนมิตอันดีเป็นเบื้องต้น ที่จะทำให้เราถือเป็นแบบอย่างไปสู่ความสำเร็จนำไปสู่ความดี หลักพุทธธรรมในมงคลข้อที่ ๑ และ ข้อที่ ๒ กล่าวไว้ว่า การไม่คบคนพาลเป็นเพื่อน, การคบบัณฑิตเป็นเพื่อน เพื่อนหมายถึงผู้ที่รักใคร่ชอบพอกัน แล้วกระทำความดีต่อกันเพื่อให้อยู่ร่วมกันได้ ทั้งทางลับและเปิดเผยโดยไม่เลือกเพศวัย ความรู้ ชาติ ศาสนาและไม่มีใครคิดร้ายต่อกัน การคบคนพาลย่อมนำผลเสียมาสู่ตัวเราย่อมเป็นศัตรูต่อเรา ดังปรากฏในพุทธศาสนาสุภาษิตว่า **อย่าสมาคมกับคนพาลซึ่งเป็นศัตรูทุกเมื่อ** ^{๖๙} มีตัวอย่างคติธรรมคำกลอนดังต่อไปนี้

^{๖๘} นิราลัย (นามแฝง), โอวาทท่านอาจารย์พุทธทาส แต่ยุวชน, หน้า ๘๗.

^{๖๙} พุ.ช.นวก.(ไทย) ๒๗/๘๕/๓๑๔.

คติธรรม

ถ้าทำตัวเห็นแก่ได้

อย่าหวังน้ำใจจากเพื่อนฝูง^{๗๐}

(พระพุทธพจนวราภรณ์)

คติธรรมคำกลอน

คบคนพาลพาลพาไปหาผิด

คบบัณฑิตบัณฑิตพาไปหาผล

คบคนดีจักได้ดีเป็นศรีตน

จะคบคนมาเป็นมิตรคิดใคร่ครวญ^{๗๑}

การคบมิตร

ก่อนคบมิตรพึงจูงให้ประจักษ์

ระวังชักพาตัวไปมัวหมอง

จงเลือกคบแต่บัณฑิตที่คิดปอง

อย่าให้ข้องพาลชนล้นอบาย^{๗๒}

(โกวิท ตั้งตรงจิตร)

เพื่อนกินหาง่ายเพื่อนตายหายาก

เพื่อนกินสิ้นทรัพย์แล้วหางานนี้

หาง่ายหลายหมื่นมีมากได้

เพื่อนตายถ้ายาแทนชีวาอาตม์

หายากฝากผีไ้ยากแท้จักหา^{๗๓}

(สมเด็จพระบรมราชาธิราช)

การคบมิตร

ถ้าคบหาสมาคมเหล่าบัณฑิต

คุณเข้มนำทางสร้างกุศล

เพราะบัณฑิตไม่คิดสร้างทางหมองมน

หากรักคนเสวนาปัญญาชน^{๗๔}

(โกวิท ตั้งตรงจิตร)

คติธรรมคำกลอน

ชื่อว่ามิตรในโลกนี้มีสองแง่

หนึ่งมิตรแท้สองมิตรเทียมเตรียมรับไว้

ขาดปัญญาการคบค้าจะอันตราย

จะคบใครในสองมิตรคิดให้ดี^{๗๕}^{๗๐} โสวิทย์ บำรุงภักดิ์, คติธรรมและคำกลอนจากต้นไม้, หน้า ๕.^{๗๑} นิราลัย (นามแฝง), โอวาทท่านอาจารย์พุทธทาส แด่ยุวชน, หน้า ๑๑๕.^{๗๒} โกวิท ตั้งตรงจิตร, พุทธศาสนสุภาษิต นำชีวิตให้รุ่งเรือง, หน้า ๓๕๕.^{๗๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒๗.^{๗๔} อ่างแล้ว, หน้า ๔๗๑.

คติธรรมคำกลอน

อันเพื่อนดีมีหนึ่งถึงจะน้อย	ดีกว่าร้อยเพื่อนคิดริษยา
เหมือนหนึ่งเกลื่อนนิตน้อยด้วยราคา	ยังดีกว่าน้ำเค็มเต็มทะเล ^{๓๖}

นี้หรือมิตร

เมื่อมั่งมีมากมายมิตรหมายมอง	เมื่อมัวหมองมิตรมองเหมือนหมูหมา
เมื่อไม่มีหมกมิตรมุ่งมองมา	เมื่อมอดม้วยแม่หมูหมาไม่มามอง
เมื่อมั่งมีหมูมิตรมามุ่งหมาย	เมื่อเมามายมิตรมองเหมือนหมูหมา
เมื่อมีมากมิตรมุ่งม้นมักหมั่นมา	เมื่อหมกมึนแม่หมูหมาไม่มองเมียง ^{๓๗}

(เถรเถื่อน)

คติธรรมคำกลอนดังกล่าว ได้ชี้ให้เห็นว่า ความพยายามสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่อง การคบหา เป็นแรงบันดาลใจของนักปราชญ์ทั้งหลายในสังคมที่อยากจะปลูกฝังความดีงามให้เกิดมี ในหมู่คณะ จึงได้แต่งเป็นบทกลอนและคติธรรม แล้วนำมาเผยแพร่ในสังคมในเทศกาลงานบุญ หรือวันสำคัญต่าง ๆ ถือว่าเป็นการสอดแทรกสาระที่สำคัญต่อเยาวชนเป็นอย่างมาก เพราะ คุณธรรมการคบหานี้ สอนให้คนได้รู้คุณของการคบหาถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ และให้ซึมซับเข้าไปใน ใจของเยาวชนเสมอ

๒.๓.๘ หมวดว่าด้วยปัญญา

ปัญญา แปลว่า ความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล รู้ดี รู้ชั่ว บาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์เป็นต้น ดังพุทธศาสน าสุภยิตท่านได้กล่าวไว้ว่า ปัญญา โลกสุมิ ปชุโขโต^{๓๘} แปลว่า ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก^{๓๙} คติธรรมคำกลอนที่จัดเข้าในหมวดปัญญา มีตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

^{๓๕} สวิง บุญเจิม, *คมวาตะ*, (อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ๒๕๔๘), หน้า ๒๓๖.

^{๓๖} พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธรรมวาทิน), *๕๕ ธรรมวาตะ – ข้อคิด* (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคียงข้าง, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕.

^{๓๗} นิราลัย (นามแฝง), *โอวาทท่านอาจารย์พุทธทาส แด่เยาวชน*, หน้า ๑๒๑.

^{๓๘} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๘๐/๕๑.

^{๓๙} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๐/๘๕.

คติธรรม

รู้สิ่งใดไม่สู้รู้วิชา

รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี^{๘๐}

คติธรรม

รู้สิ่งใดไม่สู้รู้วิชา

ไปเบื้องหน้าเตียบใหญ่จะให้คุณ^{๘๑}

คติธรรมคำกลอน

อันความคิดวิทยาเหมือนอาวุธ
สงวนคมสมนึกใครฮักฮัก

ประเสริฐสุดซ่อนใส่เสียในฝัก
จึงค่อยชักเชือดฟันให้บรรลัย^{๘๒}
(สุนทรภู่)

ปัญญาคืออาวุธ

วิทยาเปรียบได้กำลังเหมาะ
ปัญญาคืออาวุธยุทธวิชัย

สุจริตคือเกราะกำบังได้
สติใช้รู้คุมพลยุทธนา^{๘๓}
(รัชกาลที่๖)

พุทธภาษิต

ผู้ใดมีปัญญาทรม มีใจไม่มั่นคง พึงเป็นอยู่ตั้งร้อยปี
ส่วนผู้มีปัญญาเพ่งพินิจ มีชีวิตอยู่วันเดียว ดีกว่า^{๘๔}

^{๘๐} เอกรัตน์ อุดมพร, สูดยอดคำกลอนสุภาษิตมหากวีสุนทรภู่, (กรุงเทพมหานคร : พัฒนาศึกษา, ๒๕๕๑), หน้า ๖๗.

^{๘๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗.

^{๘๒} อ้างแล้ว, หน้า ๖๕.

^{๘๓} วิเชียร เกษประทุม, โวหารในวรรณคดีไทย, หน้า ๑๓๑.

^{๘๔} โกวิท ตั้งตรงจิตร, พุทธศาสนสุภาษิต นำชีวิตให้รุ่งเรือง, (กรุงเทพมหานคร : สถาพรบุ๊คส์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๓.

คุณค่าของปัญญา

ปราชญ์สรรเสริญปัญญาว่าล้ำเลิศ
พลัดพรากไปแห่งหนใดไม่ขาดแคลน

สุดประเสริฐยิ่งกว่าทรัพย์นับล้านแสน
ถึงกับแค้นก็พอยังประทังตน^{๘๕}
(โกวิท ตั้งตรงจิตร)

๒.๓.๕ หมวดว่าด้วยการกิน

จริยธรรมเกี่ยวกับเรื่อง “การกิน” หรือ อาหารการกิน เป็นหนึ่งในปัจจัย ๔ คือ (๑) เครื่องนุ่งห่ม (๒) อาหาร (๓) ที่อยู่อาศัย (๔) ขนรักษาโรค เป็นปัจจัยพื้นฐานอันดับหนึ่งตามหลักทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงยอมรับและยืนยันว่ามีความจำเป็น ดังมีพระพุทธพจน์ตรัสไว้ว่า สัตว์ทั้งหลายดำรงอยู่ได้ด้วยอาหาร ^{๘๖} แต่ไม่ใช่จุดมุ่งหมายอันสุดท้ายของการดำรงชีวิตมนุษย์ เพราะมนุษย์ยังมีการพัฒนา ศักยภาพดียิ่งขึ้นไปอีกในด้านจิตใจ และสติปัญญา และอาหารประเภทนี้ เรียกว่า “กวมังการาหาร” แปลว่า อาหาร คือ คำข้าว บริโภคเพื่อเลื ยงชีวิตอติภาพให้ เป็นไป

ในการบริโภคและใช้สอยปัจจัย ๔ นั้น มีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้พิจารณา ในการบริโภค ๓ ข้อ คือ (๑) ยินดีตามที่ได้มาในปัจจัย ๔ (๒) ยินดีตามกำลังของตนเองในปัจจัย ๔ (๓) ยินดีตามสมควรแก่ภาวะตนเองในปัจจัย ๔ เรียกว่า ความ สันโดษ ๓ ใช้ควบคู่ไปกับการบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ นั้นเหมาะสม ดังมีตัวอย่างคติธรรมคำกลอนดังต่อไปนี้

โลกรอดเพราะกตัญญู

อันบุคคลกตัญญูรู้คุณโลก
ข้าวหรือเกลือผักหรือหญ้าปลาหรือไม้ ฯลฯ

อุปโลกนบริโภคมิให้หลาย
รู้จักใช้อย่างทำลายให้หายไป^{๘๗}

คติธรรม

ยอมลำบากเมื่อตอนต้น

ดีกว่ายากจนทีหลัง^{๘๘}

^{๘๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๗.

^{๘๖} ม.มู. (ไทย) ๑๑/๓๐๓/๒๕๑.

^{๘๗} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), พระคุณของแม่, หน้า ๒๐.

^{๘๘} โสวิทย์ บารุงภักดิ์, คติธรรมและคำกลอนจากคันไม้, หน้า ๘๕.

คติธรรม

สินทรัพย์ยังใช้อย่างหมดไป

ความรู้ยังใช้อย่างเพิ่มพูน^{๘๕}

(สุภาษิตไทย)

คติธรรม

เป็นอยู่เท่าที่มี

ดีกว่าเป็นเศรษฐีเงินผ่อน^{๘๖}

(พระพุทธพจนวราภรณ์)

คติธรรม

ทำงานอยู่กับบ้าน

ดีกว่าสุขสำราญในบ่อนพนัน^{๘๗}

(พระพุทธพจนวราภรณ์)

คติธรรม

อย่านอนตื่นสาย อย่าอายุทำกิน

อย่าหมิ่นเงินน้อย อย่าคอยวาสนา^{๘๘}

(พระพุทธพจนวราภรณ์)

คติธรรม

กินอยู่ใช้สอยเรียบง่าย

แต่หรูหราด้วยคุณธรรม^{๘๙}

(อาจารย์มั่น)

จนต้องเจียม

ถึงจนทนสู้กัดกินเกลือ
อดอยากเขียงอย่างเลื้อยงวนศักดิ์

อย่าเที่ยวเล่นเนื้อเถื่อพวกพ้อง

โซ่ก็เสาะใส่ท้องจับเนื้อกินเอง^{๙๐}

^{๘๕} ลำลี รักสุทธิ, คมวาทะของนักการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๒),
หน้า ๓๓.

^{๘๖} โสวิทย์ บำรุงศักดิ์, คติธรรมและคำกลอนจากต้นไม้, หน้า ๕.

^{๘๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒.

^{๘๘} อ่างแก้ว, หน้า ๑๑.

^{๘๙} พระธรรมวิสุทธิมงคล, หยคน้านบิบบัว, (อุตรธานี : บริหารและพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อม จำกัด, ม.ป.ป.), หน้า ๘๑.

๒.๓.๑๐ หมวดว่าด้วยการมีระเบียบวินัย

วินัย หมายถึง ระเบียบสำหรับกำกับความประพฤติให้เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน คำกลอนในเรื่องระเบียบวินัยนั้น เป็นบรรทัดฐานให้สังคมอยู่ร่วมกัน ไม่ให้เกิดความแตกแยกสามัคคีกัน เพราะถ้าสังคมขาดระเบียบวินัย จะทำให้เกิดความแตกแยกสามัคคีกันสังคมไม่มีความสุข ย่อมนำความเสื่อมเสียหามาสู่สังคมนี้ น. ๑ ดังสุภาษิตกล่าวไว้ว่า **สุขา สงมสุตสามัคคี**^{๕๕} แปลว่า ความพร้อมเพรียงของหมู่ ให้เกิดสุข^{๕๖} ดังนั้นเราควรใช้คตินิยมคำกลอนเป็นสื่อในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่เยาวชนให้มากที่สุด เพื่อความสงบสุขความเจริญของสังคม ดังมีตัวอย่างคตินิยมคำกลอนดังต่อไปนี้

เด็กดี-เด็กเลว

อันเด็กเลวเหลวไหลไม่เชื่อฟัง	ผู้ใหญ่สั่งสอนให้ไม่เอาไหน
เป็นเด็กดื้อถือรันตะบันไป	อยู่ที่ไหนใครไม่รักสักคนเลย.
อันเด็กดียอมมีความเชื่อฟัง	ผู้ใหญ่สั่งสอนให้จำได้หลาย
หมั่นทำตามเข้าเย็นไม่เว้นวาย	ย่อมสบายได้ดีมีสุขเอย ^{๕๗}

๒.๓.๑๑ หมวดว่าด้วยความสามัคคี

คำว่า สามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกันความปรองดองกัน หรือที่สำหรับร่วมมือร่วมใจกันทำ เช่นกฐินสามัคคี ผ้าป่าสามัคคี เป็นต้น ความรักความสามัคคีเกิดขึ้นที่ใด ย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จ ความสุขความเจริญมาสู่สังคมนั้น ดังสุภาษิต สมเด็จพระสังฆราช (สา) กล่าวไว้ว่าความพร้อมเพรียงของปวงชนผู้เป็นหมู่ ยังความเจริญให้สำเร็จ^{๕๘} ในสังคมไทยนั้นเป็นกลุ่มชนที่มีความรักความสามัคคีกันดี ก็เนื่องมาจากเป็นสังคมที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การดำเนินชีวิตก็เป็นการพึ่งพาอาศัยกันแบบชาวพุทธ โดยเฉพาะบ้าน โรงเรียน และวัดต้องมีความสามัคคีกันและส่งเสริมให้เยาวชนและนักเรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมด้านความสามัคคีให้มาก ดังมีตัวอย่างคตินิยมคำกลอนดังต่อไปนี้

^{๕๕} โกวิท ตั้งตรงจิตร, พุทธศาสนสุภาษิต นำชีวิตให้รุ่งเรือง, หน้า ๓๗๒.

^{๕๕} อ.ทศก. (บาลี) ๒๔/๔๐/๖๐.

^{๕๖} อ.ทศก. (ไทย) ๒๔/๔๐/๕๒.

^{๕๗} พุทธศาสนิก, เตือนใจวัยรุ่น, หน้า ๑๐๐.

^{๕๘} สมเด็จพระสังฆราช (สา) พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑, หน้า ๗๕.

คติธรรมคำกลอน

วัดจะมีหลักฐานเพราะบ้านช่วย บ้านจะสวຍเพราะมีวัดค้ำคินัย
บ้านกับวัดผลัดกันช่วยก็อวยชัย ถ้ำจัดกัน ก็บรรลัย ทั้งสองทาง^{๕๕}
(ธรรมสาธก)

คติธรรมคำกลอน

ปลวกน้อย ๆ ค่อยก่อซึ่งจอมปลวก มันรวมพวกชนดินก่อไม่หยุด
ทีละเม็ดก่อใหญ่ได้เร็วรวดเร็ว เรามนุษย์ทำไมได้อายุปลวกแล^{๕๖}

เมื่อวัดดี

เมื่อวัดดีศรีสงฆ์ธำรงศาสน์ ประชาราษฎร์เลื่อมใสได้สรรเสริญ
พระสงฆ์ดีศรีศาสน์ราษฎร์ เหมือนชวนเชิญให้ชื่นชมนิยมนัน^{๕๗}

จะอยู่สุขอย่างไร

อันชาติไทยไว้รักสมัครสมาน จะทำการสิ่งใดก็ไร้ผล
แม้้นชาติย่อยยับอับจน บุคคลจะสุขอยู่อย่างไร^{๕๘}

พลังสามัคคี

สามัคคีมีพลังอย่างล้ำเลิศ ก่อให้เกิดสันติสุขทุกแห่งหน
ชาติเจริญเดินก้าวไกลไม่อับจน เพราะปวงชนล้วนศรัทธาสามัคคี^{๕๙}
(โกวิท ตั้งตรงจิตร)

คำสอนในเรื่องความสามัคคีนั่น เป็นบรรทัดฐานให้สังคมอยู่ร่วมกัน ไม่ให้เกิดความ
แตกแยกสามัคคีกัน เพราะถ้าสังคมเกิดความแตกแยกสามัคคีกันย่อมนำความเสื่อมเสียหายมาสู่

^{๕๕} สติง บุญเจิม, คมวาทะ, (อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐๕.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๐.

^{๕๗} นิราลัย (นามแฝง), โอวาทท่านอาจารย์พุทธทาส แต่ยุวชน (ม.ป.ป.), หน้า ๑๖๘.

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๓.

^{๕๙} โกวิท ตั้งตรงจิตร, พุทธศาสนสุภาษิต นำชีวิตให้รุ่งเรือง, หน้า ๔๔๗.

สังคมนั้น ๆ ดังนั้นเราควรใช้คติธรรมคำกลอนเป็นสื่อในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่เยาวชนให้มากที่สุด เพื่อความสุขความเจริญของสังคม

๒.๓.๑๒ หมวดว่าด้วยวาจา

วาจาหมายถึง คำพูด เราต้องพูดคำที่อ่อนหวาน พูดวาจางาม และพูดแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ ดังพุทธศาสนาสุภาษิตกล่าวไว้ว่า โมกฺโข กลฺยาณียา สาธุ^{๑๐๔} แปลว่า การพูดคำที่ดีงามเป็นการดี^{๑๐๕} การพูดถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมากในสังคม ดังปรากฏในเรื่องที่พระองค์ทรงตรัสแก่สามเณรว่า “ราหุล เธอเห็นน้ำที่เหลืออยู่หย่อมหนึ่งในภาชนะนี้หรือไม่ ” ทูลว่า “เห็นพระเจ้าข้า” จึงตรัสต่ออีกว่า “คนที่พูดเท็จทั้งที่รู้อยู่ ก็มีคุณธรรมของสมณะ เหลืออยู่น้อยเหมือนอย่างนั้น” ตรัสถามต่อไปว่า “เธอเห็นเราเหน้าหย่อมหนึ่งนั้นทิ้งไปแล้วไหม” สามเณรทูลว่า “เห็น” ตรัสถามว่า “คนที่ไม่มีความละอายในการกล่าวเท็จทั้งที่รู้ ก็เป็นคุณธรรมของสมณะออกเสียเหมือนอย่างนั้น” แล้วทรงคว่ำภาชนะลง ตรัสถามว่า “เธอเห็นภาชนะนี้คว่ำลงแล้วไหม ” สามเณรทูลว่า เห็น พระพุทธองค์ตรัสว่า “คนที่ไม่มีความละอายในการพูดเท็จทั้งที่รู้อยู่ คุณธรรมของสมณะของเขาก็ชื่อว่าไปแล้ว เหมือนอย่างนั้น” แล้วก็ทรงหงายภาชนะขึ้น ตรัสถามว่า “เธอเห็นภาชนะนี้ว่างเปล่าไหม” สามเณรทูลว่า “เห็น” พระพุทธองค์ตรัสว่า “คนที่ไม่มีความละอายในการพูดเท็จทั้งที่รู้อยู่ คุณธรรมของสมณะของเขาก็ว่างเปล่าเหมือนอย่างนั้น” ตรัสถามอีกว่า “ราหุล แวนมีประโยชน์อย่างไร ” ทูลตอบว่า “มีประโยชน์สำหรับสองคุณ พระเจ้าข้า ” พระพุทธองค์ตรัสว่า “อันนั้นเหมือนกัน ราหุล บุคคลควรพิจารณา เสียก่อนจึงจะกระทำความกรรมด้วยกาย วาจา และใจ^{๑๐๖} พระองค์เห็นว่าการพูดเป็นสิ่งที่สำคัญ ดังนั้นเราควรปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้านการพูด ให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนและเยาวชน เพื่ออนาคตที่ดีของชาติต่อไป ดังมีตัวอย่างคติธรรมคำกลอนที่ใช้เป็นสื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมดังต่อไปนี้

คติธรรมคำกลอน

จะพูดจาปราศรัยกับใครนั้น	อย่าตะคั่นตะคอกให้เคืองหู
ไม่ควรพูดอ้ออิงขึ้นมึงกู	คนจะหลั่งเหงื่อไม่ขามใจ ^{๑๐๗}

^{๑๐๔} พุ.ชา.เอก.(บาลี) ๒๓/๘๘/๒๒.

^{๑๐๕} พุ.ชา.เอก.(ไทย) ๒๓/๘๘/๓๗.

^{๑๐๖} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๑๒๕/๑๒๕.

^{๑๐๗} เอกรัตน อุดมพร, สุตยอตคำกลอนสุภาษิตมหากวีสุนทรภู่, หน้า ๗๗.

คติธรรมคำกลอน

ควรเปล่งคำไพเราะฟังเสนาะเหมาะสมย์ ที่มีประโยชน์ใหญ่ไม่ก่อให้เกิดรื้อนร่น
การกล่าวคำที่ดีย่อมเกิดมีแต่มงคล อำนาจสุกผลสวัสดิ์จีรังกาล^{๑๐๘}

พุดดีเป็นศรีศักดิ์

ถึงบางพุดพุดดีเป็นศรีศักดิ์ มีคนรักรสถ้อยอร่อยจิต
แม้พุดชั่วตัวตายตัวตายทำลายมิตร จะชอบผิดในมนุษย์เพราะพุดจา^{๑๐๙}

คติธรรมคำกลอน

อันอ้อยตาลหวานลิ้นแล้วสิ้นซาก แต่ลมปากหวานหูไม่รู้หาย
แม้เจ็บอื่นหมิ่นแสนจะแคลนคลาย เจ็บจนตายนั้นเพราะเหน็บให้เจ็บใจ^{๑๑๐}
(สุนทรภู่)

คติธรรมคำกลอน

เป็นมนุษย์สุดนิยมเพียงลมปาก จะได้ยากโหยหิวเพราะชีวหา
แม้พุดดีมีคนเขาเมตตา จะพุดจาจพิเคราะห์ให้เหมาะสม^{๑๑๑}
(สุนทรภู่)

คติธรรมคำกลอน

เป็นมนุษย์สุดนิยมที่ลมปาก ความรู้มากหากปากกล้าพาเสียหาย
วาจาดีมีเหตุผลพ้นความตาย อย่างง่ายเรื่องพุดจาพาจำเริญ^{๑๑๒}
(โกวิท ตั้งตรงจิตร)

^{๑๐๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

^{๑๐๙} โกวิท ตั้งตรงจิตร, พุทธศาสนสุภาษิต นำชีวิตให้รุ่งเรือง, หน้า ๓๒๗.

^{๑๑๐} ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, คำคม การมกวี วาตะ ระลึกครูกลอนสุนทรภู่, หน้า ๖๐.

^{๑๑๑} พระครูศรีปริยัติพิมล (ทองปาน ปญญารโณ), คนนิสัยดี, (กรุงเทพฯ: บริษัทเพ็ญพริน
ติ่ง จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑.

^{๑๑๒} โกวิท ตั้งตรงจิตร, พุทธศาสนสุภาษิต นำชีวิตให้รุ่งเรือง, หน้า ๓๘๕.

๒.๓.๑๓ หมวดว่าด้วยเรื่องทั่ว ๆ ไป

หมวดทั่ว ๆ ไปนี้ ได้นำเอาคตินิยม คํากลอนหมวดต่าง ๆ นอกเหนือจาก ๑๒ หมวดดังกล่าวมาจัดไว้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ และปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียน และเยาวชน ซึ่งเป็นคตินิยมคํากลอนที่มีคุณธรรมจริยธรรมในด้านต่าง ๆ ทุกอย่างจะดีหรือชั่ว อยู่ที่ตัวของตน ดังนั้นเราควรแสวงหาความรู้ใส่ตัว เพื่อเป็นเครื่องเตือนตัวเอง ดังปรากฏในพุทธศาสนสุภาษิตว่า อตุตา หิ อตุตโน นาโถ^{๑๑๓} แปลว่า ตนแล เป็นที่พึ่งของตน^{๑๑๔} ดังนั้นเราควรใช้คตินิยมคํากลอนเป็นสื่อในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่เขา วชนให้มากที่สุด เพื่อความสงบสุข ความเจริญของสังคม และประเทศชาติสืบต่อไป ดังมีตัวอย่างคตินิยมคํากลอนดังต่อไปนี้

จงเตือนตน

จงเตือนตนของตนให้พ้นผิด	ตนเตือนจิตตนได้ใครจะเหมือน
ตนเตือนตนไม่ได้ใครจะเตือน	คนแซ่เขื่อนไครจะเตือนให้ป่วยการ ^{๑๑๕}
	(ต้นไม้พูดได้ในวัดป่า)

โทษของบุญ

บุญบุญทำไมใครตอบได้	บุญเพื่อให้เป็นมะเร็งง่เงงจริงหรือ
ให้แก่ง่ายตายทรมานคราวฮือ ๆ	บุญที่เสื่อมระลอกเกิดเคย ^{๑๑๖}
	(สันติกะโรภิกขุ)

โทษของความเมา

เมาเพศหมดราคาคา	เมาสุราหมดสำคัญ
เมาพนนันหมดตัว	เมาเพื่อนชั่วหมดดี ^{๑๑๗}

^{๑๑๓} พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๖๐/๒๐.

^{๑๑๔} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๖๐/๘๒.

^{๑๑๕} โกวิท ตั้งตรงจิตร, พุทธศาสนสุภาษิต นำชีวิตให้รุ่งเรือง, หน้า ๒๔๑.

^{๑๑๖} นิราลัย (นามแฝง), โอวาทท่านอาจารย์พุทธทาสแด่ยุวชน, หน้า ๑๔๕.

^{๑๑๗} พระมหาธีรเนตร ปริธรรมมัง, พุทธธรรมนำชีวิต, หน้า ๑๑๐.

อบายมุข ๖ ผีร้าย

ผีที่หนึ่งชอบสุราเป็นอาจิน	ไม่ชอบกินข้าวปลาเป็นอาหาร
ผีที่สองชอบเที่ยวยามวิกาล	ไม่รักบ้านรักลูกรักเมียตน
ผีที่สามชอบดูการละเล่น	ไม่ละเว้นบาร์คลับละครโขน
ผีที่สี่คบคนชั่วมั่วกับโจร	หนีไม่พ้นอาญาตราแผ่นดิน
ผีที่ห้าชอบเล่นมั่วกีฬาบัตร	สารพัดถั่วไปไฮโลสิ้น
ผีที่หกเกียจคร้านการทำงาน	มีทั้งสิ้นหนกผิอปรียเอ๋ย ^{๑๑๘}

รักนวลสงวนตัว

จงรักนวลสงวนนามห้ามใจไว้	อย่าหลงใหลจงจำคำที่ร่ำสอน
คิดถึงหน้าบิดาและมารดร	อย่ารีบร้อนเร็ววันก้มก้มไม่ดี
เมื่อสุกงอมหอมหวานจึงควรหล่น	อยู่กับต้นอย่าให้พรางไปจากที่
อย่าชิงสุกก่อนห้ามไม่งามดี	เมื่อบุญมีคงจะมาอย่าปรามภักดิ์ ^{๑๑๙}

ประพฤติดีจึงดีจริง

ความรู้ดีเพราะมีความเร่ง	จะเรียนเก่งเพราะมีความหมั่นเสริม
เกียรติดีจะงามเพราะมีวิชาเจิม	ต้องต่อเติมประพฤติดีจึงดีจริง ^{๑๒๐}

(ธรรมสาธก)

คติธรรมคำกลอน

อันสตรีไม่มีศีลก็สิ้นสวย	บุรุษด้วยไม่มีศีลก็สิ้นศรี
ภิกษุสามเณรชีไม่มีศีลก็สิ้นดี	ข้าราชการไม่มีศีลก็หยาบกาย ^{๑๒๑}

^{๑๑๘} พุทธศาสนิกชน, เตือนใจวัยรุ่น, หน้า ๑๔๒.

^{๑๑๙} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, ชีวิตและผลงานของสุนทรภู่, (กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, ๒๕๑๙), หน้า ๕๕๘.

^{๑๒๐} นิราลัย (นามแฝง), โอวาทท่านอาจารย์พุทธทาสแด่ยุวชน, หน้า ๑๐๔.

^{๑๒๑} ชิวกะ มหาโพธิ์, ตำราการทำบุญใส่บาตร, (อุดรธานี : วิทยากริพานิช,ม.ป.ป.), หน้า ๕๐.

ตายผ่อนส่ง

ปัญญาชนรู้คืนหรือเหล้า
เหตุไฉนโยลืมหืมดูบลง

นำโรคเข้าง่ายตายผ่อนส่ง
หรือว่าปลงแล้วทุกอย่างตายช่างมัน^{๑๒๒}
(นพ อนาคตา)

ผีกินคน

สุราบุหรีเป็นผีกินคน
ทรัพย์ฉิบหายร่างกายเป็นภัย

ทำให้ยากจนเป็นคนเหลวไหล
ใครคงเสียได้สบายจริงเอย^{๑๒๓}
(หลวงพ่อสีหนาทภิกขุ)

คติธรรมคำกลอน

อันความกรุณาปราณี
หลั่งมาเองเหมือนฝนอันชื่นใจ

จะมีใครบังคับก็หาไม่
จากปากฟ้าสุราลัยสู่แดนดิน^{๑๒๔}
(รัชกาลที่ ๖)

คุณภาพของมนุษย์

งามต้องงามน้ำใจไซ้ไบหน้า
แก่ต้องแก่ความรู้ไซ้ช้อย่าน

สวยต้องสวยกิริยาไซ้ตาหวาน
รวยต้องรวยศีลทานไซ้บ้านโต^{๑๒๕}

ผู้นำ — ผู้ตาม

ผู้นำดีผู้ตามดีต้องดีแน่
ผู้ตามแย่นำดีมีทางไป

ผู้นำดีผู้ตามแย่พอแก้ไข
ผู้นำไม่เอาไหนบรรลัยเอย^{๑๒๖}

^{๑๒๒} นิราลัย (นามแฝง), โอวาทท่านอาจารย์พุทธทาสแด่ยุวชน, หน้า ๑๔๒.

^{๑๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๒.

^{๑๒๔} พระเทพวิสุทธิเมธี, สวัสดิ์ปีใหม่ ปีแห่งการประพาศธรรม, (กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร, ๒๕๓๒), หน้า ๓.

^{๑๒๕} พระมหาลิขิต รัตนรสี, บทความเรื่อง ยุคการศึกษาไร้พรมแดนเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยคุณธรรมจริยธรรม, ธรรมทศวรรษปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนมีนาคม – มิถุนายน, ๒๕๕๒, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๒), หน้า ๕๕.

^{๑๒๖} นิราลัย (นามแฝง), โอวาทท่านอาจารย์พุทธทาสแด่ยุวชน, หน้า ๑๓๕.

ยศศักดิ์ต้องมีหลักปฏิบัติ

ยศและลาภย่อมมาสู่ผู้ขยัน สติมันสะอาดล้วนคิดล้วนดี
ทั้งอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นคนดี ไม่ประมาทเจ็ดอย่างนี้ดีแน่นอน^{๑๒๗}

ลูกชั่วพ่อช้าน้ำตานอง

เมื่อลูกชั่วเพราะต้องชำระกำจิด ลูกทำผิดคิดชั่วมั่วบาปผี
พ่อถูกลูกกระทำย่ำยวนยี่ ลูกทรพีชั่วช้าตายทั้งเป็น
ลูกไร้ธรรมยำยมีแต่ชั่ว ลูกใจดำทำลำบากต้องยากเข็ญ
ลูกทรพีก่อกรรมทำบาปเวร ก่อลำเค็ญพ่อต้องช้าน้ำตานอง^{๑๒๘}
(สันติกโรภิกขุ)

สนใจไฟธรรม

หากทุกคนสนใจไฟธรรมะ ขององค์พระชินสีห์ย่อมมีผล
ได้รับสุขร่มเย็นเช่นมนต์คล สารุชนล้นศรัทธาพาจำเริญ^{๑๒๙}
(โกวิท ตั้งตรงจิตร)

มามีมือเปล่า

ยศและลาภหาไปไม่ได้แน่ มีเพียงแต่ต้นทุนบุญกุศล
ทรัพย์สมบัติทิ้งไว้ให้ปวงชน แม้ร่างตนเขาก็เอาไปเผาไฟ
เมื่อเจ้ามามีอะไรมาด้วยเจ้า เจ้าจะเอาแต่สุขสนุกไหน
เจ้ามามีมือเปล่าเจ้าจะเอาอะไร เจ้าจะไปมือเปล่าเหมือนเจ้ามา^{๑๓๐}
(พุทธทาสภิกขุ)

^{๑๒๗} พระราชวินิจฉัยฎีกาณ, ลึกซึ่งเข้าถึงได้, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑),
หน้า ๗๓.

^{๑๒๘} นิราลัย (นามแฝง), โอวาทท่านอาจารย์พุทธทาสแด่ยุวชน, หน้า ๕๑.

^{๑๒๙} โกวิท ตั้งตรงจิตร, พุทธศาสนสุภาษิต นำชีวิตให้รุ่งเรือง, หน้า ๕๘.

^{๑๓๐} วิเชียร เกษประทุม, โวหารในวรรณคดีไทย, หน้า ๑๗๕.

คติธรรมคำกลอน

อันทานศีลภาวนาอย่าเลยละ อดสาหะสืบสร้างทางสวรรค์
 นิสสัยสังคนิพพานไม่นานครัน เกษมสันต์แสนสุขสิ้นทุกข์ภัย^{๑๓๑}

มงคลชีวิต

อย่าอนตื้นสาย	อย่าอายทำกิน	อย่าหมิ่นเงินน้อย
อย่าคอยวาสนา	อย่าเสวนาคนชั่ว	อย่ามัวบอขายมุข
อย่าสุกก่อนห้าม	อย่าพล่ามก่อนทำ	อย่าร่ำก่อนเพลง
อย่าข่มเหงผู้น้อย	อย่าคอยแต่ประจบ	อย่าคบแต่เศรษฐี
อย่าดีแต่ตัว	อย่าชั่วแต่คนอื่น	อย่าฝืนกฎระเบียบ
อย่าเอาเปรียบสังคม	อย่าชื่นชมคนผิด	อย่าคิดเอาแต่ได้
อย่าใส่ร้ายคนดี	อย่ากล่าววิมุสา	อย่านิทาพระเจ้า
อย่าขลาดเขลาเมื่อมีทุกข์	อย่าสุขจนลืมตัว	อย่าเกรงกลัวงานหนัก
อย่าพิทักษ์พาลชน	อย่าลืมตนเมื่อมั่งมี ^{๑๓๒}	

คติธรรมคำกลอนดังกล่าว ได้ชี้ให้เห็นว่า ความพยายามสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่อง การศึกษา การประหยัด ความซื่อสัตย์ กรรม ความกตัญญู การคบหา ปัญญา ความสามัคคี วาจา และ เรื่องทั่วไป จึงเป็นแรงบันดาลใจของนักปราชญ์ทั้งหลายในสังคม ที่อยากจะปลูกฝัง ความดีงามให้เกิดมีในหมู่คณะ จึงได้แต่งเป็นบทกลอนและคติธรรม แล้วนำมาเผยแพร่ในสังคม ใน เทศกาลงานบุญหรือวันสำคัญต่าง ๆ ถือว่าเป็นการสอดแทรก สาระที่สำคัญต่อเยาวชนเป็นอย่างมาก เพราะคุณธรรม จริยธรรมเหล่านี้ต้องได้นำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันตลอดไป และสอนให้ คนได้รู้คุณค่าของคติธรรมคำกลอนถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ และให้ซึมซับเข้าไปในใจของเยาวชนเสมอ

^{๑๓๑} สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (โต พรหมรังสี), ยอดพระกัณฑ์ไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : เมตตาการ พิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๖๕.

^{๑๓๒} บุญส่ง รูปงาม, พระในบ้าน, หน้า ๑.

บทที่ ๓

วิธีการนำหลักคตินิยมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาว

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยทางการศึกษา แบบผสมระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Mixed Methodology) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ ศึกษาหลักคตินิยมคำกลอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อ ศึกษาวิธีการ นำหลักคตินิยมคำกลอน ทางพระพุทธศาสนา ไป ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียน โรงเรียนบ้านหญ้าขาว และเพื่อศึกษาผลการนำหลักคตินิยมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน โรงเรียนบ้านหญ้าขาว โดยได้ดำเนินการตามลำดับ ดังต่อไปนี้

- ๓.๑ สอนในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๓ แผนการเรียนรู้
- ๓.๒ แบ่งกลุ่มไปศึกษาคตินิยมคำกลอนจากแหล่งเรียนรู้
- ๓.๓ แบ่งกลุ่มท่องคตินิยมคำกลอน
- ๓.๔ สอนแทรกคตินิยมคำกลอนในบทเรียนทุกกลุ่มสาระ
- ๓.๕ ประมวลการท่องคตินิยมคำกลอน
- ๓.๖ ใช้คตินิยมคำกลอนเป็นสื่ออบรมในห้องจริยธรรม
- ๓.๗ ใช้คตินิยมคำกลอนแทรกอบรมในวัจนศรสุดสัปดาห์
- ๓.๘ ใช้คตินิยมคำกลอนเป็นสื่ออบรมหน้าเสาธง
- ๓.๙ ใช้คตินิยมคำกลอนอบรมในวันสำคัญต่าง ๆ
- ๓.๑๐ ให้นักเรียนอ่านคตินิยมคำกลอนให้ผู้ปกครองฟัง

๓.๑ สอนในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๓ แผนการเรียนรู้

ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒ โรงเรียนบ้านหญ้าขาว ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการดังนี้

- ๓.๑.๑ กลุ่มเป้าหมาย
- ๓.๑.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๑.๓ การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย
- ๓.๑.๔ วิธีดำเนินการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๑.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอระเบียบวิธีการวิจัย และแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนาให้นักเรียนดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๑.๑ กลุ่มเป้าหมาย

๑) นักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ (ป. ๔ – ป.๖) ชาย และหญิง โรงเรียนบ้านหญ้าขาว ตำบลหนองกุงสวรรค์ อำเภอโกสุมพิสัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ปีการศึกษา ๒๕๕๒ จำนวน ๓๘ คน

๒) ผู้ปกครอง, ผู้นำชุมชน, กรรมการสถานศึกษา, ส.อบต. และครู

๓.๑.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ครั้งนี้ ได้แก่

๑) หนังสือคติธรรมคำกลอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒ จำนวน ๑ เล่ม ปรากฏดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหนังสือ คติธรรมคำกลอน กับแผนการจัดการเรียนรู้ (ดูภาคผนวก ข. หน้า ๑๓๑)

หนังสือ	ชื่อหนังสือ	ใช้ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ที่
๑	คติธรรมคำกลอน	๑๑ , ๑๓, ๑๕

๒) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ หนังสือคติธรรมคำกลอน เป็นแบบปรนัยเลือก ตัวตอบ ชนิด ๔ ตัวเลือก ๓๐ ข้อ (ดูภาคผนวก ก. หน้า ๑๓๓)

๓) แบบประเมินหนังสือ คติธรรมคำกลอน สำหรับผู้เชี่ยวชาญ และครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒

๔) แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียน

๕) แบบประเมินผลคุณธรรมจริยธรรมของครู

๖) แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครอง/ผู้นำชุมชน/เกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน

๓.๑.๓ การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย

การสร้างและพัฒนาหนังสือคติธรรมคำกลอน มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

๑) ศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ คู่มือครู แบบเรียน เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒ สาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และจุดประสงค์การเรียนรู้

๒) ศึกษาหลักสูตรสถานศึกษา พุทธศักราช ๒๕๔๖

๓) ศึกษาเอกสาร ตำรา เกี่ยวกับการสร้างหนังสืออ่านเสริมสำหรับเด็ก

๔) ศึกษาปัญหา สภาพการเรียนรู้ของนักเรียน

๕) กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังในการจัดทำหนังสืออ่านเสริม โดยเน้นความมี สาระและคติธรรม เป็นเรื่องใกล้ตัวนักเรียน โดยนำคำ ศัพท์พื้นฐานที่ใช้เรียนในระดับช่วงชั้นที่ ๒ มาใช้ในเขียน สามารถนำมาใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ใน ระดับช่วงชั้นที่ ๒

๖) รวบรวมเป็นหนังสือคติธรรมคำกลอน และจัดลำดับขั้นตอน ดังนี้

(๑) วางหมวดหรือสาระที่จะสอน อย่างชัดเจนเพียงพอกับความต้องการ

(๒) นำเนื้อหาที่มีคติธรรมเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน

(๓) เขียนโครงเรื่อง ในกระดาดอ่านทบทวนดูว่าโครงเรื่อง ถูกใจพอใจ ตนเองหรือไม่ โดยคำนึงถึงเด็กว่าถ้าอ่านแล้วจะเป็นอย่างไร จะชอบไหม มีคติธรรมนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้อย่างไร

(๔) กำหนดการเขียนบทนำ การดำเนิน เขียนอย่างละเอียด โดยดูว่าสนอง ความพอใจของผู้เขียน และเด็กจะได้ รับรู้สิ่งที่ดี ๆ หรือไม่

(๕) ทบทวนโครงเรื่องว่าสนุกสนาน ให้สาระคติธรรมเพียงพอหรือไม่

(๖) ตรวจตราดูว่าได้แทรกคุณธรรมจริยธรรมตามที่กำหนดไว้อย่างคงอยู่ใน หนังสือแต่ละหมวดชัดเจน ทำให้ผู้อ่านเข้าใจหรือไม่

(๗) กำหนดความยาวของหนังสือคติธรรม

(๘) ลงมือเขียนอย่างละเอียดตามเนื้อหาหรือหมวดที่กำหนด

(๙) ทบทวนดูหนังสือที่เขียนอีกครั้งหนึ่ง โดยตรวจสอบใน ๓ ประเด็น คือ

๑. เด็กติดตามหรือไม่

๒. ให้ความสนุกสนานมีคติธรรมประทับใจแก่นักเรียนหรือไม่

๓. สื่อความหมายให้เด็กนักเรียนได้หรือไม่

ถ้าครบทั้ง ๓ ประการ แสดงว่าเป็นหนังสืออ่านเสริมสำหรับที่ใช้ได้ ถ้ายังมีข้อบกพร่องก็ดำเนินการแก้ไข ปรับปรุง อีกครั้ง

(๑๐) นำหนังสืออ่านเสริม ที่ผ่านการ พิจารณาว่าใช้ได้แล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับหนังสืออ่านเสริมตรวจสอบ หาข้อบกพร่อง เพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุง ดังนี้

๑. นายสวาย อุบลหล้า ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโซคชัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๒. นายดำรง ชะนะเพีย ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหญ้าขาว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๓. นายจ้าวเหรียญทอง เกื้อนคำแสน ครู วิทยฐานะชำนาญการพิเศษ สาขาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนบ้านหนองแวงสวนกล้วย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๔. นางเกษร แสงตันชัย ผู้เชี่ยวชาญ สาขาสังคมศึกษา โรงเรียนศรีโกสุมวิทยามิตรภาพที่ ๒๐๕ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๕. นางอุบลวรรณ กะสันต์ ครู วิทยฐานะชำนาญการพิเศษ สาขาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนบ้านหนองแวงสวนกล้วย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๓

(๑๑) ปรับปรุงหนังสือตามข้อ เสนอแนะ จากการตรวจสอบแก้ไข ของผู้เชี่ยวชาญ

(๑๒) ทดลองใช้หนังสือกับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ ดังนี้

๑. ทดลองแบบหนึ่งต่อหนึ่ง (๑:๑:๑) (One to one Testing) ทดลองใช้กับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ โรงเรียนบ้านหญ้าขาว จำนวน ๓ คน โดยเลือกนักเรียนที่มีผลการเรียนจากกลุ่มคะแนนสูง กลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำ มากกลุ่มละ ๑ คน ให้ทดลองใช้หนังสือ คติธรรม คำกลอน โดยชี้แจงจุดประสงค์และวิธีการอ่าน ผู้รายงานสังเกตพฤติกรรมการอ่าน แล้วซักถาม และการตอบคำถามจากเนื้อหา เพื่อหาความเหมาะสมในการ ใช้ภาษา เวลา เนื้อหา ระดับชั้นแล้ว นำไปปรับปรุงแก้ไข

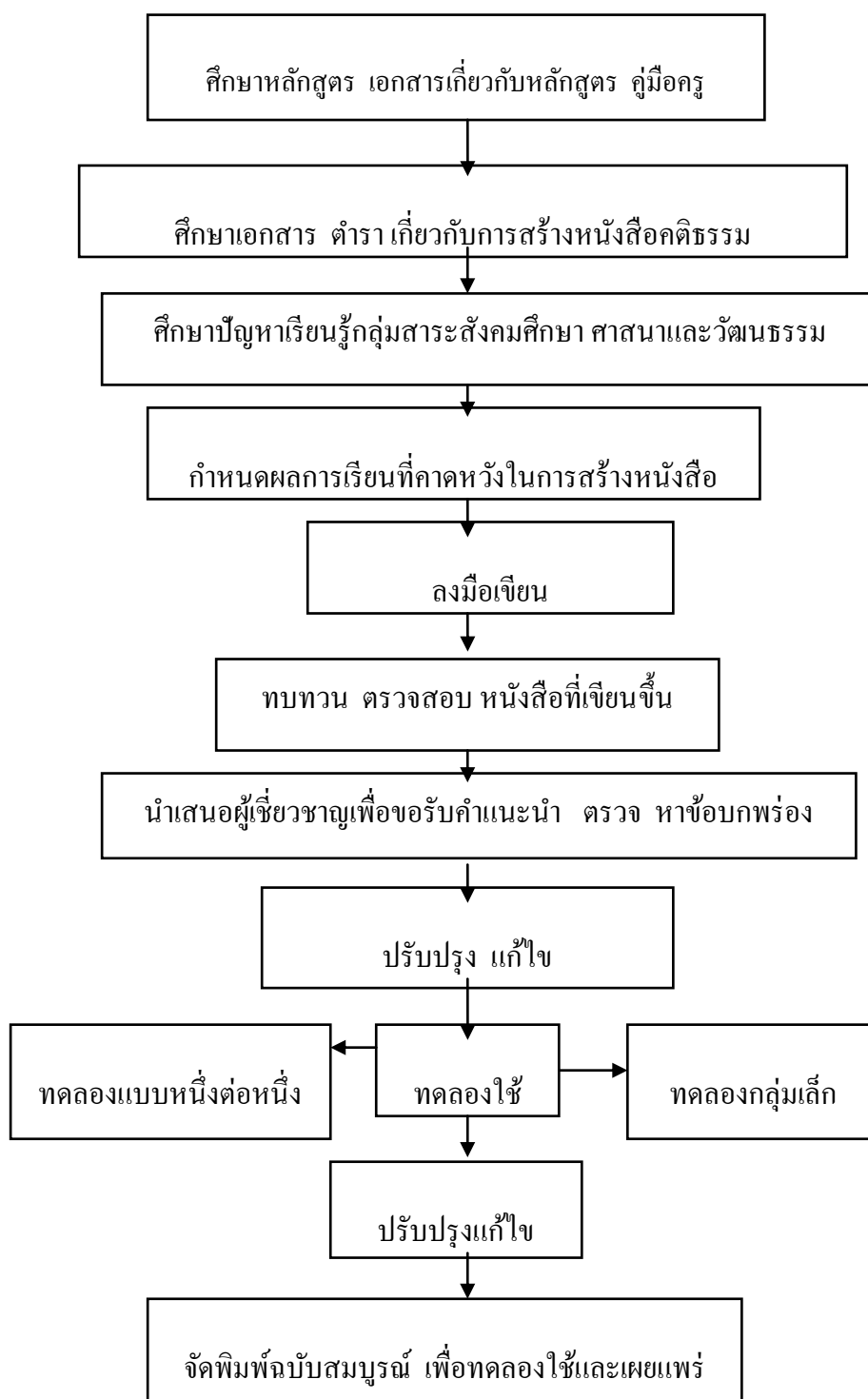
๒. ทดลองกับกลุ่มเล็ก (๓ : ๓ : ๓) (Small Group Testing) ทดลองกับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ โรงเรียนบ้านหญ้าขาว จำนวน ๙ คน โดยเลือกนักเรียนที่มีผลการเรียนจาก กลุ่มคะแนนสูง กลุ่มปานกลาง และ กลุ่มต่ำ กลุ่มละ ๓ คน แล้วดำเนินการทดลองตามลำดับขั้น เหมือนการทดลองแบบหนึ่งต่อหนึ่ง หลังจากทดลองและหาข้อบกพร่อง เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข

(๑๓) จัดทำต้นฉบับ เย็บเล่มให้เรียบร้อย มีปก คำนำ สารบัญ เนื้อเรื่อง ของแต่ละหมวด ให้ชัดเจน อ่านง่าย และจัดส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบอีกครั้ง

(๑๔) ภาคเรียนที่ ๑,๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๒ ทดลองใช้จริงกับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ (ป.๔ - ๖) โรงเรียนบ้านหญ้าขาว เพื่อหาประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเสริม

(๑๕) จัดพิมพ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อเผยแพร่ต่อไป

จากการจัดทำหนังสือคิธรรมคำกลอนตามขั้นตอนดังกล่าวมา พอสรุปเป็นขั้นตอนได้ ดังนี้

ขั้นตอนการสร้างและพัฒนาหนังสือคิธรรมคำกลอน

๑. การสร้างแบบประเมินหนังสืออ่านเสริมสำหรับผู้เชี่ยวชาญ และครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒ มีลำดับขั้นตอนในการสร้าง ดังนี้

๑.๑ ออกแบบประเมินโดยนำแบบประเมินจากหนังสือต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้

๑.๒ กำหนดข้อความ คำถามให้ครอบคลุมองค์ประกอบของหนังสืออ่านเสริม ๕

ด้าน คือ

๑.๒.๑ ลักษณะรูปเล่ม

๑.๒.๒ เนื้อหาสาระ

๑.๒.๓ การใช้ภาษา

๑.๒.๔ ความสอดคล้องของหนังสือ

๑.๒.๕ ความสะดวกในการนำไปใช้

๑.๓ การสร้างแบบประเมินหนังสือคิธรรมคำกลอน มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของ บันลือ พฤกษ์วัน ซึ่งมี ๕ ระดับ คือ ดีมาก ดี ปานกลาง อ่อน อ่อนมาก

๓.๑.๔ วิธีดำเนินการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒ โรงเรียนบ้านห้วยขาว ได้กำหนดวิธีการดำเนินการดังนี้

๑) การศึกษาข้อมูลเพื่อวางโครงการพัฒนาการจัดการเรียนรู้

๒) การวางโครงการพัฒนาการจัดการเรียนรู้

๓) การเสนอขออนุมัติโครงการ

๔) การศึกษาหลักการและแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้และการเลือก

นวัตกรรมมาใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้

๕) การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้และหนังสืออ่านเสริม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒ (ป.๔- ป.๖) เพื่อใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน

๖) การดำเนินการพัฒนาและประเมินผลการพัฒนาหรือการนำแผนการจัดการเรียนรู้และหนังสืออ่านเสริมคิธรรมคำกลอน ไปใช้

๗) เก็บรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นตอนของการศึกษาภาคสนาม โดยอาศัยแบบสอบถามที่สร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย

๘) การสรุปผลและจัดทำรายงานผลการใช้และการพัฒนา

๓.๑.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัย วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรม วิเคราะห์ ข้อมูล โดยใช้เครื่อง ไมโครคอมพิวเตอร์ โปรแกรม SPSS วิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำมาสร้าง เป็นตาราง เพื่อวิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้ตามหลักและวิธีการทางสถิติ

ลำดับขั้นในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอเป็น ๖ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ การวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเสริมคตินธรรมคำกลอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒ ตามเกณฑ์มาตรฐาน ๘๐/๘๐

ตอนที่ ๒ การวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างคะแนน ผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลัง เรียน เมื่อเรียนหนังสืออ่านเสริมคตินธรรมคำกลอนครบทุกหมวด

ตอนที่ ๓ วิเคราะห์ค่าดัชนีประสิทธิผลของหนังสืออ่านเสริมคตินธรรมคำกลอนกลุ่ม สาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒

ตอนที่ ๔ วิเคราะห์ผลการประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อหนังสือ อ่านเสริมคตินธรรมคำกลอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมช่วงชั้นที่ ๒

ตอนที่ ๕ วิเคราะห์ผลการประเมินความคิดเห็นของครูผู้มีการสอนในการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒

ตอนที่ ๖ ความคิดเห็นของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ ที่มีต่อหนังสืออ่านเสริมคตินธรรม คำ กลอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

๓.๑.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ค่าเฉลี่ย (mean)

๓) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เครื่อง ไมโครคอมพิวเตอร์ โปรแกรม SPSS วิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำมาสร้างเป็นตาราง เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ตามหลักและ วิธีการทางสถิติ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ในการสร้างและพัฒนาหนังสืออ่านเสริม คติธรรมคำกลอน กลุ่มสาระ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ เสนอตามลำดับดังนี้

๑. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
๒. ลำดับชั้นในการวิเคราะห์ข้อมูล
๓. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัย ได้ศึกษากำหนดความหมายของสัญลักษณ์ ในการวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการแปลความหมายและการนำเสนอผลเสนอข้อมูล ดังนี้

N	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน	คะแนนเฉลี่ย
$\sum X$	แทน	คะแนนรวม
S.D.	แทน	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
E_1	แทน	ประสิทธิภาพของกระบวนการ
E_2	แทน	ประสิทธิภาพของผลลัพธ์

๓.๒ แบ่งกลุ่มไปศึกษาคติธรรมคำกลอนจากแหล่งเรียนรู้

วิธีการปลูกฝังโดยการแบ่งนักเรียน ๓๘ คน ออกเป็น ๘ กลุ่ม กลุ่มละ ๔ - ๕ คน โดยคณะนักเรียนแต่ละกลุ่มมีนักเรียน เก่ง ปานกลาง และอ่อน ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มไปศึกษาคติธรรมคำกลอนจากแหล่งเรียนรู้ เช่นในห้องจริยธรรม ตาม ต้นไม้ในบริเวณโรงเรียน ที่ประตูและหน้าห้องเรียนที่ครูนำไปติดไว้ และในห้องสมุด แล้วให้นักเรียน แต่ละกลุ่มทำรายงานนำมาส่งครูเพื่อประเมินผล

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมต้องอาศัยการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแนวธรรมชาติ

พื้นฐานทางวิชาการของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางวิชาการที่ทันสมัย และเข้ามาตรฐาน ใน ๒ ด้านคือ ในการวิจัยที่เป็นการวิเคราะห์สาเหตุทางด้านจิตใจของพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนไทยนั้น การวิจัยที่นำมาใช้ส่วนใหญ่จะยึดรูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ก้าวหน้าที่สุด ในปัจจุบัน

ของวิชาการทางจิตวิทยาแบบวิเคราะห์ สาเหตุของพฤติกรรมแบบปฏิสัมพันธ์นิยม ได้มีการนำเอาสาเหตุภายนอกเข้ามาประกอบกับสาเหตุภายในด้วย โดยได้วิจัยเปรียบเทียบจิตลักษณะบางประการของที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน หรือคล้ายกัน แต่ยังมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ว่าย่อมมีสาเหตุที่สำคัญจากจิตใจ เช่นจิตลักษณะเชิงจริยธรรม บุคลิกภาพ แรงจูงใจ คุณธรรมค่านิยม ต่าง ๆ ตลอดจนสติปัญญาและสุขภาพจิตที่ต่างกัน^๑

การศึกษาพบว่านักเรียนแต่ละกลุ่มได้ไปศึกษาคติธรรมคำกลอนจากแหล่งเรียนรู้ แล้วแต่ละกลุ่มทำรายงานส่งครูทุกกลุ่ม เพื่อประเมินผลการเรียนรู้ จากการประเมินทุกกลุ่มผ่าน การประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนด

๓.๓ แบ่งกลุ่มห้องคติธรรมคำกลอน

วิธีการปลูกฝังโดยการแบ่งนักเรียน ๓๘ คนออกเป็น ๘ กลุ่ม กลุ่มละ ๔ – ๕ คน โดยคณะนักเรียนแต่ละกลุ่มมีนักเรียน เก่ง ปานกลาง และอ่อน ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มให้นักเรียนแต่ละกลุ่มท่องคติธรรมคำกลอนจากหนังสือคติธรรมคำกลอนที่ครูแจกให้ แล้วมาท่องให้ครูฟังทีละกลุ่ม เพื่อประเมินผล มีลักษณะของมนุษยชาติและจริยธรรม เป็นความสัมพันธ์กันระหว่างชนในสังคม ทั้งมวล โคลเบอร์ก ยกประเด็นหลักของการตัดสินใจว่า สิ่งใดถูกต้องดีงามเพียงใดว่า ไม่เพียงแต่ขึ้นกับการควบคุมของสังคมที่จะแก้ไขปัญหาข้อโต้แย้งในสังคมมนุษย์เท่านั้น แต่มีผลสะท้อนไปถึงระเบียบแบบแผนที่ถ่ายทอดมาทั้งธรรมชาติของโลกภายนอก หลักจริยธรรมที่เป็นจุดร่วมของการยกระดับบุคลิกภาพของมนุษย์เป็นทั้งกฎหมายในจิตใจและกฎธรรมชาติภายนอก ถ้าพิจารณาในส่วนกว้างว่าเป็นพัฒนาการที่เจริญงอกงามขึ้นมาจากลักษณะของธรรมชาติของมนุษย์นั่นเอง^๒

โคลเบอร์กได้กล่าวหลักจริยศึกษาหลักจริยธรรมเพื่อเป็นแนวคิดทฤษฎีและปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

หลักจริยศึกษาของโคลเบอร์ก มี ๖ ขั้น ดังนี้

๑. การลงโทษและการเชื่อฟังที่รับรู้เฉพาะตน (punishment and obedience)
๒. ความแตกต่างระหว่างบุคคลและการแลกเปลี่ยนกัน เพื่อแสวงหารางวัล (individualistic and exchange)

^๑ดวงเดือน พันธุมนาวิน , ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมการวิจัยและการพัฒนาบุคคล , (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๖ – ๗.

^๒ Lawrence Kohlberg, *The Philosophy of Moral Development*, (San Francisco : Harper and Row, 1981), pp. 55 – 59.

๓. ความสัมพันธ์และการกระทำตามรูปแบบ (relationship and conformity)
๔. ระบบนิยัมและควมมีสดีรับผิชอบ (social system and conscience maintenance) ทำตามหน้าที่ของสังคม
๕. สิทธิและควมผูกพันในสังคมที่จะทำตามคำมั่นสัญญา (rights and social contract utility)
๖. การยึดในมโนธรรมตามหลักสากล (Universe Principles)

พิจารณาจากขั้นจริยธรรมในแนวของโคลเบอร์ก จุดเริ่มต้นของขั้นตอนก็คืออัตตา (self) ที่แผ่ขยายกว้างออกไปจนถึงสากลโลก การจัดจริยศึกษาในจุดนี้จะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงระดับคุณธรรมเพื่อใช้ในการพิจารณาแก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสม

โคลเบอร์ก ได้สร้างทฤษฎีการเรียนรู้ในการพัฒนาคุณธรรมและวางระบบหลักการตัดสินคุณธรรมตามลำดับขั้นเริ่มขึ้นมาจากเด็กจนถึงผู้ใหญ่ โดยพัฒนาการเหล่านี้ขึ้นกับ สิ่งแวดล้อมและสภาพสังคมเป็นอย่างมาก โคลเบอร์ก ชี้ให้เห็นว่าพัฒนาการการเรียนรู้ด้านพุทธิศึกษามีการดำเนินตามการเปลี่ยนแปลงตามลำดับอย่างสัมพันธ์กันตามระยะเวลาที่แต่ละบุคคลดำเนินไปตามวุฒิภาวะของแต่ละวัย แม้ว่าสิ่งแวดล้อมจะไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสภาพทางจิตใจ และการรวมส่วนประกอบต่าง ๆ ในขั้นตอนนั้น ตัวเราทางสิ่งแวดล้อมจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงในแต่ละขั้นได้ พัฒนาการการเรียนรู้ของโคลเบอร์ก สามารถนำไปใช้กับพัฒนาการด้านจริยศึกษาได้ด้วย การตัดสินคุณธรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ เป็นผลผลิตของประสบการณ์ในการปฏิบัติต่อกัน ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ในส่วนบุคคลมากกว่ารูปแบบของวัฒนธรรมของสังคมที่วางไว้ การพัฒนาอุปนิสัยของตนมีพื้นฐานมาจากการเรียนรู้ ทั้งทางพุทธิศึกษาและจริยศึกษาโดยมีการเรียนรู้ทางพุทธิศึกษาเป็นเบื้องต้น^๗

จากการศึกษาวิธีปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาว โดยแบ่งกลุ่มท่องคดิธรรมคำกลอน พบว่านักเรียนแต่ละกลุ่มสามารถท่องคดิธรรมคำกลอน ได้กลุ่มละ ๒๐ - ๓๐ คำกลอน นักเรียนมีความสุขในการท่อง และแข่งขันการท่องคดิธรรมคำกลอน เพื่อหวังผลในการได้รับรางวัลและได้คะแนนในการเรียน

^๗ Bill Forisha and Barbara Forisha, **Moral Development and Education**,

(Nebraska : Professional Educators Publication, Inc., 1976), pp. 33 - 40.

๓.๔ สอนแทรกคุณธรรมคำกลอนในบทเรียนทุกกลุ่มสาระ

วิธีการปลูกฝังโดยการเอาคุณธรรมคำกลอนมาสอนแทรกในบทเรียนในขณะที่สอนวิชาอื่น ๆ แบบบูรณาการสัมพันธ์กันเพื่อให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์และมีคุณธรรมจริยธรรมมากยิ่งขึ้น การสอนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในชั้นเรียน มีทฤษฎีแนวคิดและวิธีการต่าง ๆ ซึ่งมีหลากหลายดังคำกล่าวของปรมาจารย์แห่งครุพุทธทาสภิกขุว่า “ขอให้พยายามทำความเข้าใจ แล้วก็คัดแปลงเอาเอง เพื่อว่าจะให้มีความเหมาะสมแก่การสอนจริยธรรม” วิธีการสอนแบบง่ายของพุทธทาส ภิกขุ มี ๓ ข้อคือ ๑) สอนด้วยปาก ตรงกับกิจกรรมการสอนสอดแทรกในระหว่างการสอนแบบบรรยายเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศในชั้นเรียน ๒) ทำให้ดู เป็นการความพอใจเพลิดเพลินไปด้วย แสดงให้เห็นเป็นตัวอย่างโดยตัวผู้สอนเอง เช่นการแต่งกายสุภาพถูกต้องตามกาลเทศะ และ ๓) การรับประโยชน์รับผลดีของสิ่งนั้น เป็นความสุข อันเกิดจากการประพฤติการกระทำนั้น ข้อดีเป็นจุดที่ดึงดูดให้นักเรียนยินดีและปฏิบัติตามด้วยความอยากได้ผลเช่นนั้นบ้างสรุปสั้น ๆ ว่า สอนด้วยปาก ทำให้ดูด้วยกิริยาท่าทาง แล้วก็มีมีความสุข เป็นอยู่อย่างมีความสุขให้เขาดู^๔ การสอนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในชั้นเรียน กล่าวโดยสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นนักเรียนที่มีคุณธรรมจริยธรรมมีหลากหลายวิธี แต่ละวิธีนั้นสามารถช่วยยกระดับความรู้ ทักษะและความตั้งใจที่กระทำกิจกรรมตามหน้าที่ของความเป็นนักเรียนที่มีคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนได้ ขอเพียงแต่ครูต้องรู้ต้องเข้าใจการใช้วิธีการต่าง ๆ อย่างเหมาะสมโดยหลีกเลี่ยงการสอนด้วยวิธีการใดวิธีหนึ่งด้วยเวลาที่ยาวนาน หากจะกล่าวแบบกำปั้นทุบดินตามบุคคลนี้ก็คือ ควรใช้การสอนแบบใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั่นเองแต่อย่างใดก็ตาม การสอนโดยวิธีอื่นในลักษณะเน้นความสำคัญของครู ก็ยังเป็นสิ่งที่ไม่อาจทิ้งไปได้ ทั้งนี้เนื่องจากการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อสังคม มีทัศนคติที่ดีต่อการทำความดี การได้รับคำสอนจากต้นแบบที่ดีที่มีคุณธรรมจริยธรรม^๕

การศึกษาที่ถูกต้อง มองให้ตลอดสายพัฒนาไปให้จบกระบวนการ คือ มีจิตสำนึกในการศึกษา มีแรงจูงใจ และความรู้จักคิด จิตสำนึกในการศึกษาโยงมาถึงแรงจูงใจในทางจริยธรรมแรงจูงใจทางจริยธรรมนี้เป็นตัวส่งเสริมการพัฒนาเพราะว่า พอใฝ่เรียนรู้ ก็ต้องเอามาฝึกฝนพัฒนาตัวเองการที่จะพัฒนาตัวเองให้เกิดความดีงามขึ้นก็ต้องการปัญญา แรงจูงใจนี้ก็คือใฝ่ดีและใฝ่รู้

^๔ คณะอนุกรรมการด้านการสอนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น, *วิธีการสอนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม*, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๕), หน้า ๔๒.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐ - ๖๑.

และรู้จักคิดแบบโยนิโสมนสิการ ทั้งสามอย่างนี้ เป็นตัวแกนองค์ประกอบภายในของการศึกษาที่สำคัญ การศึกษา การปลูกฝังจริยธรรม จะต้องจับตัวแกน หรือตัวหลักเหล่านี้ให้ได้ ถ้าจับไม่ได้ การปลูกฝังจริยธรรมทำไม่ถูกเรื่อง ก็ยากที่จะสำเร็จผล^๖

การพัฒนาค้นและการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักของพระธรรมปิฎกท่านได้กล่าวไว้ว่า พัฒนาค้นขึ้นมาเป็นแกนบูรณาการในระบบการพัฒนาที่องค์รวม

การพัฒนาแบบองค์รวม โดยบูรณาการสมบูรณ์แท้จริงที่พ้นจากข้อบกพร่องดังกล่าวมานั้น จะต้องเป็นการพัฒนาที่เข้าถึงความจริงของธรรมชาติ ซึ่งเป็นไปตามระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของสิ่งทั้งหลาย ในระบบความสัมพันธ์ของชาตินั้น เมื่อทำเหตุปัจจัยถูกต้องแล้ว กระบวนการก่อที่ก่อการก็จะเป็นไปเองตามธรรมชาติของมัน ไม่ต้องไปเรียกร้อง

ด้วยการคำนึงถึงองค์ประกอบทั้งหลายของระบบโดยครบถ้วนด้วยความรู้เข้าใจทั่วถึงเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และด้วยเจตน์จำนงเกื้อกูล ก็ จะมีก ารปฏิบัติที่พอดี ซึ่งจะทำให้ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นการปรับตัวของส่วนต่างๆ อย่างประสานกลมกลืนและเกื้อกูล มีผลดียิ่งขึ้น

ความดำรงอยู่ดีของมนุษย์ หมายถึงการที่มนุษย์มีความเป็นอยู่อย่างอิสรภาพและสันติสุขในโลกที่เกื้อกูล การดำรงอยู่ด้วย ดีของมนุษย์นั้นจะต้องอาศัยความเป็นไปอย่างประสานและเกื้อกูลกันของระบบความสัมพันธ์แห่งองค์ประกอบทั้ง ๓ คือ

๑. ตัวมนุษย์เอง

๒. สังคม

๓. ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

คำว่า มนุษย์ ที่เป็นปัจเจกชนนั้น มีความหมายพร้อมกัน ๒ อย่าง คือ ความหมายในฐานะบุคคลที่เป็นส่วนรวมในสังคมอย่างหนึ่ง และในฐานะชีวิต ที่เป็นสภาวะอันมีในธรรมชาติอย่างหนึ่ง ส่วนคำว่า ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เป็นคำเรียกไปตามนิยามหมายถึงธรรมชาติส่วนหนึ่งด้วย

เรื่องสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ มนุษย์เป็นสัตว์พิเศษ ด้วยความเจตน์จำนงที่สามารถประดิษฐ์ปรุงแต่งสร้างสรรค์ นอกจากคิดสร้างสรรค์ระบบการต่างๆ ทางสังคมขึ้นมาแล้ว ยังประดิษฐ์สร้างสรรค์ที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้อุปกรณ์ต่างๆ ขึ้นมามากมาย สิ่งเหล่านี้อยู่ในคำที่เรียกว่าเทคโนโลยี เทคโนโลยีนี้พร้อมทั้งระบบการต่างๆ ทางสังคม ได้ทำให้เกิดมีโลกมนุษย์ซ้อนขึ้นมาในธรรมชาติ เหมือนเป็นโลกมนุษย์ที่ต่างหากจากโลกธรรมชาติ เทคโนโลยีเป็นสิ่งแวด

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาจริยธรรม, หน้า ๘๑ – ๘๒.

ลือใหม่ เป็นทั้งเครื่องมือที่มนุษย์ใช้กระทำต่อมนุษย์ด้วยกันเอง ต่อสังคม และต่อธรรมชาติ
 ยิ่งถึงยุคปัจจุบันเทคโนโลยีมีความสำคัญอย่างยิ่ง จนจะครอบงำตัวมนุษย์เอง ความ
 เปลี่ยนแปลงไปในโลก รวมทั้งการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือไม่ยั่งยืน เกิดขึ้นผ่านทางเทคโนโลยีแทบ
 ทั้งสิ้น เพราะสำคัญอย่างนี้ จึงต้องเพิ่มองค์ประกอบเข้ามาอีกอย่างหนึ่ง คือ เทคโนโลยี
 ดังนั้น จึงต้องเขียนใหม่ให้ชัดเจนอีก เป็น

๑. มนุษย์

ก) ในฐานะบุคคล

ข) ในฐานะชีวิตทั้งกายและใจ

๒. สังคม

๓. ธรรมชาติ (ส่วนอื่น)

๔. เทคโนโลยี

ถ้าเรียกง่ายๆ ก็ว่า มนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ฐานะ ๒ อย่างของมนุษย์
 นั้น แต่ละอย่างมีความสำคัญมากจนอาจจะแยกระบบความสัมพันธ์ใหญ่นี้ เป็นองค์ประกอบ ๕ คือ
 ชีวิตมนุษย์ธรรมชาติ บุคคล สังคม และเทคโนโลยี อย่างไรก็ตามการมีฐานะ ๒ อย่างนั้นอยู่ในตัว
 ทำให้มนุษย์เป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงสังคมกับธรรมชาติแวดล้อมให้ถึงกัน เพราะฉะนั้นในที่นี้จึงรวม
 องค์ประกอบไว้เป็น ๔

ภายในระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่นั้น องค์ประกอบทั้ง ๔ แต่ละอย่างก็เป็นระบบใน
 ตัวของมัน ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อยๆลงไปอีก ตัวมนุษย์ เป็นระบบพื้นฐานหนึ่ง (แยกย่อย
 ออกไปอีก เป็นระบบชีวิตของคน ซึ่งขอยกออกไปเป็นระบบของร่างกาย เช่น ระบบหายใจ ระบบ
 ทางเดินอาหาร ระบบสืบพันธุ์โลหิต เป็นต้น และระบบของจิตใจที่ทำตามจิตนิยม กับระบบการ
 ดำเนินชีวิตของบุคคลหรือระบบแห่งเจตน์จำนง ซึ่งขอยกออกไปเป็นระบบพฤติกรรม ระบบจิตใจ
 ด้านกรรมนิยาม และระบบแห่งปัญญา) ธรรมชาติแวดล้อมก็เป็นระบบพื้นฐานหนึ่งอย่างที่เราเรียกว่า
 ระบบนิเวศ (แยกย่อยออกไปเป็นระบบชีวิต และระบบที่ไม่มีชีวิต อีกมากมาย) สังคม เป็นระบบ
 แห่งความสัมพันธ์โดยเจตน์จำนงของมนุษย์ (แยกย่อยออกไปอีก เป็นระบบการปกครอง ระบบ
 เศรษฐกิจ ระบบการวินิจัยคดี ระบบสวัสดิการ ระบบตรวจเก็บภาษี ฯลฯ) เทคโนโลยี เป็น
 ระบบสนองเจตน์จำนงของมนุษย์ (ความเป็นระบบขึ้นต่อการสนองเจตน์จำนงของมนุษย์ ไม่เป็น
 ระบบรวมในตัวของมันเอง คือ เป็นตัวขยายตัวของมนุษย์ เทคโนโลยีที่ซับซ้อนจะเป็นระบบการ
 ทำงานบนฐานของกฎธรรมชาติในวิถีทางที่สนองเจตน์จำนงของมนุษย์) ในที่นี้มีใช้โอกาสที่จะพูด
 ในรายละเอียดที่แยกย่อยลงไปอย่างนี้

ในระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่นี้ องค์ประกอบทั้ง 4 เป็นปัจจัยส่งผลกระทบซึ่งต่อกัน และต่อระบบทั้งหมดที่ดำเนินไป แต่มีข้อแตกต่างว่า มนุษย์เป็นปัจจัยที่มีเจตน์จำนง ส่วนสังคม ธรรมชาติแวดล้อม และเทคโนโลยี เป็นปัจจัยที่ไม่มีเจตน์จำนง ขอเรียกแย่งๆ ว่า มนุษย์เป็นปัจจัยตัวกระทำ

ได้กล่าวแล้วว่ามนุษย์มีฐานะ 2 อย่าง คือ ฐานะที่เป็นชีวิตที่มีสภาวะอยู่ในธรรมชาติ และฐานะที่เป็นบุคคลที่เป็นส่วนร่วมอยู่ในสังคม สำหรับฐานะที่ 2 นั้น ถ้าจะพูดให้ถูกต้องว่าเป็นบุคคลผู้เป็นส่วนร่วมทำให้เกิดสังคม และนอกจากทำให้เกิดสังคมแล้ว ก็ทำให้เกิดเทคโนโลยี ด้วย ฐานะที่ 2 นี้แสดงถึงภาวะพิเศษของมนุษย์ คือ การมีเจตน์จำนง

จากเจตน์จำนงนี้ ก็ทำให้เกิดการประดิษฐ์ปรุงแต่งสร้างสรรค์ขึ้น และทำให้เกิดมีโลกของมนุษย์ซ้อนขึ้นมาเสมือนเป็นต่างหากจากโลกของธรรมชาติ ฐานะ 2 อย่างของมนุษย์นั้นจึงพูดอีกสำนวนหนึ่งว่า ได้แก่ ฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของโลกแห่งธรรมชาติและฐานะที่เป็นผู้สร้างโลกแห่งเจตน์จำนง คือ โลกของมนุษย์

สังคมและเทคโนโลยี แม้จะเป็นองค์ประกอบที่ไม่มีเจตน์จำนงแต่เกิดจากเจตน์จำนงของมนุษย์ จึงอยู่ในฝ่ายของมนุษย์ และกลายเป็นโลกที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือโลกของมนุษย์

โดยนัยนี้ก็เกิดมีโลก ๒ อย่าง คือ โลกธรรมชาติ (ประกอบด้วยมนุษย์ในฐานะชีวิต และธรรมชาติส่วนอื่นๆ ที่เรียกตามนิยามว่าธรรมชาติแวดล้อม) กับโลกมนุษย์ (ประกอบด้วยมนุษย์ในฐานะบุคคล สังคม และเทคโนโลยี)

มนุษย์สร้างเทคโนโลยีขึ้นมาเพื่อใช้แก้ปัญหา และอำนวยความสะดวกสบายแก่ตน แต่เมื่อมนุษย์ขาดสติหลงเพลินไปในการใช้เทคโนโลยีบำรุงบำเรอความสุขของตน เทคโนโลยีก็มีความหมาย ๒ อย่างในเวลาเดียวกัน คือ เป็นเครื่องมือหาความสุขของมนุษย์ แต่เป็นเครื่องมือทำลายธรรมชาติ เพราะมนุษย์ต้องเอาสิ่งบำเรอความสุขมาจากวัตถุดิบในธรรมชาติและระบายสิ่งที่ไม่ต้องการลงไปในธรรมชาติ เมื่อธรรมชาติเสื่อมสภาพ วิปริตผันแปรก็หมายถึงความเสื่อมเสียหายแก่มนุษย์ในด้านพื้นฐานที่เป็นชีวิตอยู่ในธรรมชาติ

เทคโนโลยีที่มนุษย์ สร้างขึ้น วิจิตรซับซ้อนยิ่งขึ้น มากมายยิ่งขึ้น ได้กลายเป็นสิ่งแวดล้อมใหม่สำหรับมนุษย์เอง เมื่อเทียบกับธรรมชาติแวดล้อม อาจเรียกธรรมชาติแวดล้อมว่าเป็นสิ่งแวดล้อมแท้ และเทคโนโลยีว่าสิ่งแวดล้อมเทียม เมื่อมนุษย์ขาดสติลืมตัวสิ่งแวดล้อมเทียมก็เข้ามาขวางกั้นบังมนุษย์จากโลกธรรมชาติทำให้มนุษย์แปลกแยกจากธรรมชาติ โดยมีวัตถุผลิตผลอยู่กับสิ่งแวดล้อมเทียมแห่งเทคโนโลยีอย่างเดียว

การที่มนุษย์แปลกแยกจากธรรมชาตินี้ หมายถึง ความแปลกแยกจากชีวิตของตัวเอง มนุษย์เองด้วย เพราะชีวิตของมนุษย์ก็เป็นธรรมชาติส่วนหนึ่งดังกล่าวแล้ว

โดยนัยนี้ เราสามารถบรรยายสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ง่ายๆ โดยใช้คำว่า โลกมนุษย์ กับ โลกธรรมชาติ ว่า จากอารยธรรมของมนุษย์ที่ผ่านมา หรือการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์เท่าที่เป็นมาได้ทำให้โลกมนุษย์กับโลกธรรมชาติแปลกแยกจากกัน และไม่ใช่เพียงแปลกแยกเท่านั้น ยังดำเนินไปในทางแห่งการทำลายซึ่งกันและกันด้วย โลกมนุษย์ได้เจริญขึ้นมากมาย แต่เป็นความเจริญพร้อมไปกับหรือท่ามกลางความเสื่อมเสียหายของโลกธรรมชาติ

ความแตกแยกและการทำลายกันระหว่างโลกมนุษย์กับโลกธรรมชาตินั้นเป็นไปในทุกระดับ ตั้งแต่ภายในตัวมนุษย์เอง กล่าวคือ มนุษย์ในฐานะบุคคล (ฝ่ายโลกมนุษย์) ได้แตกแยกกับชีวิตของตนเอง (ฝ่ายโลกธรรมชาติ) และมีความเป็นอยู่ที่ทำลายหรือบั่นทอนชีวิตของตน เช่น มีพฤติกรรมการบริโภคที่ทำลายสุขภาพ มีวิถีชีวิต (life – style) ที่ก่อโรคร้ายไข้เจ็บและทำให้เสียสุขภาพจิตของตน ทั้งที่มาตราฐานการครองชีพ (standard of living – สถานะฝ่ายโลกมนุษย์) จะสูงขึ้นแต่คุณภาพชีวิต (quality of life – สภาพฝ่ายโลกธรรมชาติ) กลับเสื่อมทรามลง ในที่สุดสภาพปัญหาที่รุนแรงหนักหนาจนมนุษย์ในประเทศที่พัฒนาแล้วขวัญเสียตื่นตระหนกตกใจและคิดค้นร่นหาทางแก้ไข ดังที่เกิดมีแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และการพัฒนาเชิงวัฒนธรรมที่พูดมานั้น

การแก้ปัญหาด้วยบูรณาการง่ายๆ ก็คือการเปลี่ยนที่จะทำให้โลกมนุษย์กับโลกธรรมชาติประสานประโยชน์กันได้ คือ ให้โลกมนุษย์กับโลกธรรมชาติไปด้วยกัน และดียิ่งขึ้นๆ ด้วยกันโดยที่โลกมนุษย์ อยู่ในโลกธรรมชาติอย่างกลมกลืนและเกื้อกูลกัน ความสำเร็จในการนี้ จึงจะเป็นชัยชนะที่แท้จริงของมนุษย์ ซึ่งต้องการความสามารถยิ่งกว่าการเอาชนะธรรมชาติอย่างมากมายแต่จะสำเร็จหรือไม่ก็อยู่ที่มนุษย์ที่เป็นปัจจัยตัวกระทำ

เนื่องจากเป็นปัจจัยตัวกระทำ เจตน์จำนงของมนุษย์ที่มีภูมิธรรมภูมิปัญญาหนุนชักนำ และเป็นขอบเขตอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งจะทำให้เขาทำการเปลี่ยนแปลงขึ้นแก่ระบบสัมพันธ์ใหญ่ได้มากมายตามคุณภาพของเรา ทั้งในทางก่อและในการแก้ปัญหา ทั้งในทางสร้างสรรค์และในทางทำลาย เนื่องจาก ในองค์ประกอบฝ่ายมนุษย์มีความสำคัญอย่างนี้ และเพื่อให้เป็นองค์ประกอบที่ดีที่จะนำระบบใหญ่ทั้งหมดไปสู่ภาวะเกื้อกูลต่อความดำรงอยู่ด้วยดี จึงต้องมีการพัฒนามนุษย์ และในการพัฒนาจึงถือเอาการพัฒนาคนและเอามนุษย์ที่มีการพัฒนาเป็นศูนย์กลาง เพราะเป็นปัจจัยตัวกระทำดังกล่าวมาแล้ว

การพัฒนามนุษย์ก็เป็นระบบ ระบบการพัฒนามนุษย์ประกอบด้วย ๓ ด้านแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ คือ

๑. พฤติกรรม

๒. จิตใจ

๓. ปัญญา

องค์ประกอบทั้ง ๓ ด้านนี้ มีความสัมพันธ์อาศัยกันและส่งผลต่อกัน เป็นปัจจัยแก่กัน ในกระบวนการพัฒนา จึงต้องพัฒนาไปด้วยกันทั้ง ๓ ด้าน ให้เป็นการพัฒนาเต็มทั้งคน จึงจะเป็นการพัฒนาที่ได้ผล และคนที่มีการพัฒนาอย่างนี้ก็จะปัจจัยตัวกระทำในระบบสัมพันธ์ใหญ่ให้ เป็นไปในทางที่ดีที่เกื้อกูลแก่การดำรงอยู่ด้วยดีของมนุษย์และด้วยดีด้วยกัน

กระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเหมือนแยกได้เป็น ๒ ตอน คือ

๑) การพัฒนาคน โดยพัฒนาตัวคนที่เป็นปัจจัยตัวกระทำให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ด้วยการพัฒนาตัวคนเต็มทั้งระบบ คือ ครอบคลุมพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา

๒) การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยคนที่พัฒนาเต็มระบบนั้นเป็นตัวกลาง หรือเป็นแกนกลาง ด้วยการเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ไปประสานปรับเปลี่ยนบูรณาการในระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่ ให้เป็นระบบแห่งการดำรงอยู่ด้วยดีอย่างต่อเนื่องเรื่อยไป

๑) ระบบการพัฒนาคน

ได้กล่าวแล้วว่าต้องเป็นการพัฒนาคนเต็มทั้งคน ครอบคลุมกันทั้งระบบที่มี ๓ ด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ทั้ง ๓ ด้านแห่งการดำเนินชีวิตนั้นมีความสัมพันธ์อิงอาศัยเป็น ปัจจัยส่งผลต่อกันและต้องพัฒนาไปด้วยกันอย่างไร ได้เคยพูดมาก่อนแล้ว กล่าวคือ เป็นระบบแห่ง ไตรสิกขา ได้แก่ สีล สมาธิ ปัญญา ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะจุดที่พึงพัฒนาในแต่ละด้านเป็นตัวอย่าง

๑. พฤติกรรม พฤติกรรมที่ดีเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนาและช่วยให้ปัญญางอกงาม อย่างน้อยพึงพัฒนาพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียน แต่เป็นพฤติกรรมที่สร้างสรรค์เกื้อกูล โดยเน้น

- พฤติกรรมทั่วไป ให้ความสำคัญพิเศษแก่พฤติกรรมเคยชินที่เคยพูดมามากแล้ว ข้างต้นโดยใช้แบบอย่างที่ดีมีวินัย และวัฒนธรรม ถ้าพฤติกรรมเคยชินที่ไม่เกื้อกูลเกิดขึ้นแล้วจะ แก้ไขยากมาก เช่น เรื่องวินัยในท้องถนน เป็นต้น เพราะฉะนั้นจึงให้การสร้างพฤติกรรมเคยชิน เป็นจุดเน้นข้อแรก และจุดเน้นนี้ก็โยงไปหาเป้าแรก คือ เด็ก สำหรับคนโตแล้วก็พยายามทำไป ได้เท่าไรก็เท่านั้น บางเรื่องอาจจะต้องยอมปล่อยทิ้งไปทั้งรุ่น แต่สำหรับเด็กต้องทำให้ได้ ทั้งในบ้าน และในโรงเรียน โดยเฉพาะในยุคที่ต้องเร่งแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม มีข้อปฏิบัติอะไรที่ควรกระทำ เป็นกิจวัตรเป็นนิสัยในการช่วยสิ่งแวดล้อม ก็ช่วยกันคิดเลือกสรรเอา (ในเมืองฝรั่งที่รู้ปัญหาค้น มาก มีการตื่นตัวเอาจริงเอาจังกัน มีการพิมพ์หนังสือแนะนำข้อปฏิบัติต่างๆ ออก เผยแพร่ เช่น หนังสือของ The Earthworks Group เป็นต้น) แล้วเอามาจัดเข้าในระบบวินัยแห่งชีวิตประจำวันใน ครอบครัว เป็นต้น ให้เป็นของติดตัวและเป็นพฤติกรรมประจำตัว ต่อไประยะยาว ถ้าสำเร็จก็จะลง ตัวยืนตัวเป็นวิถีชีวิตของสังคมจนกระทั่งเป็นวัฒนธรรมเมื่อจริยธรรมลงตัวกลายเป็นวัฒนธรรม แล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนก็สำเร็จได้ พฤติกรรมในการทำมาหาเลี้ยงชีพ เป็นส่วนใหญ่ของเวลาและ

ชีวิตของแต่ละบุคคล จึงควรพุ่งเป้าการพัฒนาคนมาที่การทำมาหาเลี้ยงชีพ ให้เป็นสัมมาอาชีพะ โดยเป็นการหาเลี้ยงชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนก่อเวรภัยทำลายผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม แต่ให้เป็นการหาเลี้ยงชีพที่ช่วยแก้ปัญหา สร้างสรรค์เกื้อกูลสังคมและธรรมชาติ นอกจากพัฒนาความรู้ความสามารถความมีฝีมือชำนาญ ในการอาชีพนั้น ๆ แล้ว ข้อสำคัญต้องให้พฤติกรรมในการประกอบอาชีพเป็นไปในทางที่มุ่งให้เกิดผลที่เป็นวัตถุประสงค์ของวิชาชีพนั้น ๆ อย่างแท้จริง พร้อมทั้งใช้พฤติกรรมในการประกอบอาชีพนั้นเป็นโอกาสหรือเป็นปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาชีวิตของตัวคนผู้นั้นเอง

๒. จิตใจ จิตใจมีเจตน์เจาน์ที่เป็นตัวชี้นำ กำหนดพฤติกรรมและสภาพจิตที่พอใจมีความสุขก็ทำให้พฤติกรรมมีความมั่นคง ปัญญาจะทำงานได้ผลและพัฒนาไปได้ต้องอาศัยสภาพจิตใจที่เหมาะสม โดยเฉพาะในการพัฒนาคนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรจะทำให้ได้ในเรื่องปลีกย่อยต่อไปนี้

- พ่อแม่ ผู้ใหญ่ คนเลี้ยง ครูอาจารย์ เป็นต้น นำเสนอโลกแก่เด็กในลักษณะที่สื่อความรู้รักและทำดีแห่งความรักชื่นชมปรารถนาดีเป็นมิตร และสร้างความรู้ความเข้าใจตามเป็นจริง พร้อมทั้งเร้าจิตสำนึกที่จะก้าวเข้าไปร่วมสร้างสรรค์
- มีชีวิตใกล้ชิดธรรมชาติ รู้จักมีความสุขในการอยู่กับธรรมชาติ
- รู้จักสันโดษอย่างถูกต้อง อย่างฉลาดมีจุดหมาย ไม่ใช่สันโดษอย่างเลื่อนลอย
- รักษาสุขภาพในการที่จะมีความสุข และอิสรภาพของชีวิตไว้ โดยมีสติไม่ปล่อยตัวปล่อยใจให้ชีวิตและความสุขของตนต้องไปขึ้นต่อวัตถุสิ่งเสพลิงบริโภคมามากเกินไป
- มีอุดมคติ มีปณิธานในหน้าที่กิจการ งาน ในการสร้างสรรค์ทำสิ่งที่ดีงาม และการเข้าถึงจุดหมายแห่งชีวิตที่ดีงามสมบูรณ์ ซึ่งจะทำให้ได้ฝึกความรักงาน ความเพียรพยายามขยันอดทน ความรับผิดชอบ ความมีสติ สมาธิเป็นต้น ทำให้เกิดการพัฒนาร่างกายของคน พร้อมไปด้วยกันกับการเป็นองค์ประกอบที่พัฒนาสร้างสรรค์ สังคม มีชีวิตที่ห่างไกลจากการเบียดเบียนทั้งต่อหน้ามนุษย์และสิ่งแวดล้อม

๓. ปัญญา ปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหา เป็นตัวจัดปรับทุกอย่างทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี และเป็นตัวนำสู่จุดหมายแห่งความมีอิสรภาพและสันติสุข จะต้องพัฒนาควบคู่ประสานกันไป และอิงอาศัยการพัฒนาทั้งพฤติกรรมและจิตใจ เช่น

- ชักนำเด็กตั้งแต่เล็กแต่น้อยให้รู้จักคิดในแนวทางของโยนิโสมนสิการ
- พฤติกรรมต่าง ๆ ที่เด็กประพฤติปฏิบัติ หรือสอนให้ทำ ควรให้เป็นไปด้วยความรู้เข้าใจรู้เหตุผลและคุณค่า เกิดผลดีทางจิตใจ และทำให้พฤติกรรมนั้นยั่งยืนมั่นคงด้วย

- การเสพบริโภคสิ่งต่าง ๆ มี ๒ ประเภท คือ เสพบริโภคด้วยตัณหา กับเสพบริโภคด้วยปัญญา
- ปัญญาถือว่า เวลาดีกว่าเงินทอง ไม่ใช่แค่เวลาเป็นเงินเป็นทอง เพราะทุกขณะของเวลาคือชีวิตและคุณค่าของชีวิต ฉะนั้นจึงต้องใช้ปัญญาพิจารณาตรวจสอบอยู่เสมอโดยไม่ประมาท
- ช่วยกันปิดป่าความเชื่อถือและค่านิยม ตลอดจนแนวความคิดที่ผิด ๆ ที่เป็นไปในทางส่งเสริมโลภะ โทสะ และโมหะ
- พัฒนาปัญญาที่รู้เข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง เข้าถึงความจริงของธรรมชาติ จนผ่านพ้นความยึดติดในคุณค่าที่ไม่เป็นจริงซึ่งเนื่องอยู่กับสิ่งป รุงแต่งอันไร้แก่นสารที่แท้ทั้งหลาย ทำจิตใจให้เป็นอิสระ มีความสุขเต็มอิ่มในตัว โดยไม่ต้องอาศัยสิ่งภายนอก จึงใช้พลังงานของชีวิตทั้งหมดที่เหลืออยู่เพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่โลก เป็นผู้บรรลุดุจดหมายของการพัฒนามนุษย์ และเป็นผู้มีชีวิตที่เอื้อที่สุดต่อการที่โลกทั้งหมด ทั้งโลกคือสังคมมนุษย์ และโลกแห่งธรรมชาติจะบรรลุดุจดหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒) ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน

เมื่อมีการพัฒนาคน และคนได้รับการพัฒนา ในฐานะที่คนนั้นเป็นปัจจัยตัวกระทำ ก็นำเอาเอาการพัฒนาคนและคนที่มีการพัฒนานั้น มาเป็นแกนกลางของ ระบบการพัฒนา ให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นเมื่อระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง ๔ ดำเนินไปด้วยดี โดยที่ทุกส่วนเป็นปัจจัยส่งผลในทางเกื้อกูลแก่กัน ทำให้ดำรงอยู่ด้วยดีด้วยกัน ในที่นี้จะกล่าวถึงข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและการปฏิบัติต่อองค์ประกอบทั้ง ๔ เฉพาะที่เป็นแนวทางพื้นฐานบางประการ

๑. มนุษย์

- มนุษย์ในฐานะเป็นมนุษย์ เป็นหลักการที่ควรให้ความสำคัญสูงสุด
- มนุษย์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์ คือเป็นทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

๒. สังคม

- ระบบการต่าง ๆ ทางสังคมนั้น ว่าโดยพื้นฐาน เป็นการจัดตั้งวางรูปแบบขึ้นเพื่อให้เป็นเครื่องมือและเป็นสื่อที่ช่วยให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยในกฎธรรมชาติทำงานหรือดำเนินไปในทางที่จะอำนวยผลดีแก่หมู่มนุษย์ การจำแนกเป็นระบบย่อยต่าง ๆ เช่นระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบการบริหาร ตลอดจน กิจการต่างๆ ก็เพื่อให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยนั้นเกิดมี

กำลังและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในการที่นำไปสู่ผลสำเร็จ เพราะฉะนั้นระบบเหล่านั้นทั้งหมด จะต้องประสานกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวบนฐานแห่งความรู้ในความเป็นจริงแห่งกฎ ธรรมดาอันเดียวกัน การที่ระบบเหล่านั้นตั้งอยู่บนทฤษฎีที่ไม่เข้าถึงความจริงแท้ และอยู่บนฐาน ของทฤษฎีที่แบ่งแยกแตกต่างกัน ก็คือเครื่องบงบอกให้ทราบว่าระบบการเหล่านั้นจะไม่นำไปสู่ผล ที่มุ่งหมายและจะไม่เป็นระบบที่ยั่งยืน และอาจจะเป็นตัวกลางที่ทำให้สังคมวิปริตเรวน ระตำระสายด้วยซ้ำ

- ผลสำเร็จที่เกิดจากระบบการต่างๆ ทางสังคม เช่น เศรษฐกิจเจริญเติบโต จากการ พัฒนาเศรษฐกิจสำเร็จผล สภาพบ้านเมืองสงบเรียบร้อย จากการเมืองการปกครองที่ได้ผล เป็นต้น ไม่ใช่จุดหมายในตัว แต่เป็นสภาพแวดล้อม เป็นบรรยากาศและปัจจัยเกื้อหนุนเพื่อเอื้อโอกาสให้ มนุษย์สามารถพัฒนาตนเข้าถึงชีวิตที่งดงาม ความมีอิสรภาพและสันติสุขที่แท้จริง

- จุดเน้นสำคัญของมาตรการต่างๆ ทางสังคม ก็คือการสร้างบรรยากาศแห่งการไม่ เบียดเบียน ตลอดจนบรรยากาศแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูล สังคมจึงจะต้องมีมาตรการพิทักษ์และ ป้องกันคนที่อยู่ในสถานะต่างๆ ซึ่งมีโอกาส มีกำลังความสามารถมาก น้อยต่างกัน ไม่ให้เบียดเบียน ข่มเหง เอารัดเอาเปรียบกัน และ เอื้อโอกาสที่แต่ละบุคคลจะพัฒนายิ่งขึ้นไปทั้งในฐานะมนุษย์และ ในฐานะทรัพยากรมนุษย์ในระดับสังคมฉันใด ในระดับต่างสังคมก็ฉันนั้น ประชาชาติที่เปิดถึงทั่ว กันแล้ว จะต้องวางมาตรการร่วมกันปกป้อง มิให้มีการกดขี่บังคับเอารัดเอาเปรียบกันระหว่าง ประเทศ ไม่ว่าน้อยใหญ่พร้อม กันนั้น สังคมก็พึงมีมาตรการพิทักษ์ป้องกันไม่ให้คนทำลาย เบียดเบียนธรรมชาติแวดล้อม แต่มีมาตรการส่งเสริมสนับสนุนการกระทำและกิจการที่เกื้อกูลแก่ ธรรมชาติ

๓. ธรรมชาติ

- ทักษะที่ดีของมนุษย์ต่อธรรมชาตินั้น ไม่ควรจะหยุดเพียงแค่เลิกมองตนเองแยก ต่างหากจากธรรมชาติ และเลิกคิดจะพิชิตจัดการกับธรรมชาติตามใจชอบ แล้วมองตัวเองเป็นส่วน หนึ่งของธรรมชาติ และจะต้องมีชีวิตที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติเท่านั้น เพราะนั่นยังเป็น ทักษะที่ถึงเชิงลบและเฉื่อยชา แต่ควรที่จะก้าวต่อไปถึงขั้นแสดงศักยภาพของมนุษย์ในทางที่ตรงข้าม จากเดิม กล่าวคือ

ก่อนหน้านี้ มนุษย์วัดความสามารถของตนด้วยการที่ชนะธรรมชาติและจัดการกับ ธรรมชาติได้ตามปรารถนา ต่อไปนี้มนุษย์มองเห็นแล้วว่าการทำได้เช่นนั้นไม่ใช่ความสามารถที่ แท้จริงอันน่าภูมิใจแต่อย่างใดเลย ความสามารถที่แท้จริงของมนุษย์ก็คือการทำให้โลก ซึ่งเคยมีการ เบียดเบียน กันมากเบียดเบียนกันน้อยลง ทำให้โลกที่มนุษย์และสรรพพืชเคยพอกอยู่กันได้ สามารถ อยู่กันได้ดียิ่งขึ้น อย่างเกื้อกูลกันมากขึ้น

- ในสังคมมนุษย์มีการจัดตั้งวางสมมติต่างๆ ขึ้น เพื่อเป็นหลักประกันความสัมพันธ์ที่จะช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันด้วยดี และคุ้มครองสังคมให้อยู่ในสันติสุขและความชอบธรรม สมมติทั้งหลายเช่นสิทธิต่างๆ เหล่านั้น มนุษย์พึงใช้อ้างต่อกันกับมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น จะใช้อ้างในการปฏิบัติต่อธรรมชาติไม่ได้ ในการปฏิบัติต่อธรรมชาติพึงดูที่ผลกระทบอันจะเกิดขึ้นตามความเป็นจริงที่มันจะเป็นไปตามเหตุปัจจัยในกฎธรรมชาติเท่านั้น ว่าจะเป็นการก่อความเสียหาย หรือสร้างสรรค์เกื้อกูล และผลดีผลร้ายตามกฎธรรมชาติที่เห็นก็จะส่งต่อมาถึงตัวมนุษย์และสังคมของตนในที่สุดด้วย การใช้สมมติเช่นสิทธิเป็นต้นนั้น จะไม่มีผลใดๆ ในธรรมชาติเลย นอกจากผลกระทบหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยกัน

- มนุษย์ในยุคพัฒนาที่ผ่านมา ยิ่งเจริญก็ยิ่งแปลกแยกจากโลกที่แท้ของตนเองคือโลกธรรมชาติไกลออกไปมากขึ้น แท้จริง ธรรมชาตินอกจากเป็นพื้นฐานและเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงแห่งชีวิตด้านกายของมนุษย์แล้ว ถ้ามนุษย์วางท่าทีให้ถูกต้อง ธรรมชาติก็จะเป็นแหล่งอำนวยความสะดวกแห่งความงาม ความรื่นรมย์และให้ความสุขหล่อเลี้ยงแม้แต่ชีวิตด้านนามธรรมของมนุษย์ด้วย ยิ่งกว่านั้นมนุษย์ที่เข้าสู่วิถีแห่งการพัฒนาจะได้รับประโยชน์จากธรรมชาติ โดยใช้เป็นที่พัฒนาชีวิตของตนทุกด้านจนบรรลุความสมบูรณ์แห่งจิตใจและปัญญา ถ้ามนุษย์ไม่ลืมหืมที่จะรับเอาคุณค่าเหล่านี้ของธรรมชาติ มนุษย์จะไม่แปลกแยกจากโลกและชีวิตของตน และความประสานเกื้อกูลกันก็จะเกิดตามมา

- ในขณะที่มนุษย์ประกาศขึ้นมาว่า ต่อไปนี้เราจะอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างสันติโดยไม่เบียดเบียน ทำร้ายเอาเปรียบกันนั้นแท้ที่จริง ธรรมชาติได้ตกอยู่ในภาวะเสียเปรียบแล้วเป็นอย่างยิ่ง เพราะก่อนที่มนุษย์จะประกาศเช่นนั้น มนุษย์ได้รุกรานเอาจากธรรมชาติไปเกือบจะหมดอยู่แล้ว เป็นเหมือนคนที่จะเอาแต่ได้อย่างเดียว ถ้ามองให้ถูกต้องอย่างนี้ มนุษย์ไม่ควรจะอยู่เพียงแค่ภาวะสงบศึกกับธรรมชาติเท่านั้น แต่มนุษย์ควรจะ ให้แก่ธรรมชาติให้มาก ด้วยการเสริมสร้างเป็นการใหญ่ โดยยอมเสียสละให้มากอาจจะถือว่าเป็นการที่มนุษย์สำนึกผิด แล้วทำความดีชดใช้ หรือจะถือว่าเป็นการชดเชยจากเขามาแล้วจะคืนให้แก่ธรรมชาติบ้างก็ได้

๔. เทคโนโลยี

- การประดิษฐ์ การผลิต การใช้เทคโนโลยี เพื่อแก้ปัญหาและอนุรักษ์ธรรมชาติโดยตรง มีมากมายหลายอย่าง เพิ่มขึ้นๆ เช่น การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เกื้อกูลไม่ทำลายธรรมชาติ เทคโนโลยีที่ประหยัดพลังงาน หรือใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ เทคโนโลยี ที่มีประสิทธิภาพในการผลิตสูง โดยมีของเสียน้อย เทคโนโลยีเพื่อกำจัดของเสียเช่นเครื่องกำจัดน้ำเสีย เครื่องกำจัดขยะ เทคโนโลยีที่เอาของเสียมาผลิตเวียนใช้ประโยชน์ใหม่ เป็นต้น ตลอดจนการวางมาตรการทางภาษีเป็นต้น ข้อนี้เป็นเรื่องใหญ่ที่ผู้รู้เฉพาะจะต้องบรรยายเป็นพิเศษต่างหาก

ปฏิบัติการในเรื่องนี้มีความซับซ้อน ในบางสั ักคมก็ได้ผลน้อย ซึ่งนอกจากเป็นเพราะปัญหาด้านเทคโนโลยีเองแล้ว ยังเชื่อมโยงไปถึงความบกพร่องในการพัฒนาคน และความย่อหย่อนความรู้ประสิทธิภาพหรือความเชื่อมโยงโทรมในระบบการต่างๆ ของสังคม พุคสั้นๆ ว่าเรื่องนี้ยังจะต้องเร่งรัดแก้ไขปรับปรุงอีกมาก

สังคมบางสังคม เช่นสังคมไทยเราเอง ขาดภูมิหลังในการสร้างสรรค์ผลิตเทคโนโลยี และแม้จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังไม่ว่าว่ความเป็นผู้ผลิต การที่เริ่มต้นโดยพบกับเทคโนโลยีสำเร็จรูป และเป็นเทคโนโลยีประเภทบริโภค กับทั้งตนเองสัมพันธ์กับเทคโนโลยีในฐานะผู้บริโภค เทคโนโลยีจึงมีความหมายหนักไปทางด้านเดียวในแง่เป็นเครื่องเสริมความสะดวกสบายบำรุงบำเรอ ความสัมพันธ์แบบนี้ไม่เอื้อต่อการพัฒนาคนแต่จะสร้างความโน้มเอียงที่เป็นปัญหาอย่างน้อย ๒ ประการ คือ ส่งเสริมค่านิยมบริโภค ชอบฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย และเสริมช้่านิสัยเห็นแก่ความสะดวกสบาย ชอบแต่การที่ง่าย อ่อนแอ ไม่สู้สิ่งยาก แม้แต่สังคมที่มีภูมิหลังในการผลิตและพัฒนาเทคโนโลยีเองก็ยังประสบปัญหานี้ จึงเป็นเรื่องที่ควรจะไม่ประมาท และเร่งรัดพัฒนาคนให้ทวนกระแสนี้ได้

- เนื่องจากเทคโนโลยีเป็นเครื่องขยายวิสัยแห่งอินทรี ยข์ของมนุษย์ ทำงานแทนมนุษย์ ได้มากมาย และอีกประการหนึ่งเป็นเครื่องบำรุงบำเรอความสะดวกสบาย ถ้ามมนุษย์ใช้มันด้วยสันติและมีโยนิโสมนสิการ โดยปฏิบัติต่อมันถูกต้อง มันก็จะเป็นปัจจัยที่เกื้อกูลยั้งทั้งในการพัฒนาตัวมนุษย์เองและในการนำการพัฒนาที่ยั่งยืนไปสู่จุดหมาย แต่ถ้ามมนุษย์ลืมหืมตัวผลิตเพลินไปโดยใช้แต่เทคโนโลยีทำงานให้ และเสพสุขโดยใช้เทคโนโลยีบำรุงบำเรอ มนุษย์จะโน้มเอียงไปในทางที่จะพึ่งพาและตกเป็นทาสของเทคโนโลยี ทั้งในแง่ของอินทรียข์ที่ทำงานการและในด้านความสุข คือขาดเทคโนโลยีแล้วทำงานไม่ได้ ดำเนินชีวิตให้ไ้ดี ลดีไม่ได้ และมีความสุขไม่ได้ ผลก็จะกลายเป็นว่าเทคโนโลยีนำมาซึ่งความเลื่อมของมนุษย์ มนุษย์จึงจะต้องไม่ประมาท และให้ความเจริญของเทคโนโลยี เคียงคู่กันไปกับการพัฒนาตนเอง ไม่ใช่เทคโนโลยีเจริญแต่มนุษย์เสื่อมลง และมนุษย์เป็นทาสของเทคโนโลยี แทนที่จะเป็นเจ้านายใช้เทคโนโลยี

- เทคโนโลยีเป็นส่วนประดิษฐ์เสกสรร ของมนุษย์แท้ๆ ที่มนุษย์ดึงหลุดออกมาจากธรรมชาติให้ปรากฏตัวในรูปลักษณะใหม่สิ้นเชิง จึงเป็นสิ่งแวดล้อมใหม่หรือสิ่งแวดล้อมเทียม และเกิดเป็นโลกมนุษย์ที่ต่างหากและซ้อนบังโลกแท้ของธรรมชาติ ถ้ามมนุษย์ไม่ระวังตัวให้ดี เทคโนโลยีจะเป็นตัวการทำให้มนุษย์ แปรลกแยกจากโลกแท้ของธรรมชาติ แล้วปัญหามากมายจะเกิดแก่มนุษย์และโลกทั้งหมด อันนี้ก็เป็นข้อเตือนมนุษย์อีกเช่นเดียวกันที่จะให้ต้องไม่ประมาท โดยไม่ละเลยหลงลืมที่จะให้องค์ประกอบทุกอย่างของระบบการพัฒนาคำเนิ นไปด้วยกันในทางที่ส่งผลเกื้อกูลต่อกันและต่อระบบทั้งหมด

- การใช้การเสพการบริโภคเทคโนโลยีมี ๒ แบบ คือ เสพด้วยค้นหา โดยหลงคิดในคุณค่าเทียมกับการใช้ด้วยปัญญาเพื่อคุณค่าแท้ของมัน เมื่อใดมนุษย์หลงจมอยู่ในวิถีของค้นหา การพัฒนามนุษย์และกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งหมดก็จะล้มเหลว

เนื่องจากทางเลือกแห่งทำที่ต่อเทคโนโลยีในข้อนี้ ประกอบกับอิทธิพลของเทคโนโลยีที่ล่อเร้าให้มนุษย์ปฏิบัติผิดต่อมันในข้อก่อนๆ มนุษย์ในยุคปัจจุบันจึงถูกท้าทายเป็นอย่างยิ่งว่าจะสามารถใช้สิ่งที่ตนสร้างสรรค์ขึ้นมาเป็นเครื่องมือเกื้อหนุนในการพัฒนาตนไปสู่จุดหมายแห่งชีวิตดีงามสมบูรณ์ที่มีอิสรภาพและสันติสุขได้หรือไม่ หรือจะถูกสิ่งที่ตนเองสร้างขึ้นมานั้นแหละชักจูงออกไปจากโลกและชีวิตแห่งความเป็นจริง และถูกมันชักนำไปสู่ความพินาศในที่สุด เรื่องนี้การพัฒนามนุษย์จะเป็นเครื่องตัดสิน

เมื่อพูดถึงข้อปฏิบัติต่อองค์ประกอบแต่ละอย่างพอเป็นแนวทางแล้ว ต่อจากนั้นก็ถึงขั้นที่จะบูรณาการองค์ทั้ง ๔ เข้าด้วยกันเป็นระบบสัมพันธ์อันเดียว โดยเอาระบบการพัฒนาตัวคนมาเป็นองค์แกนกลางที่จะทำหน้าที่เป็นปัจจัยตัวกระ ทำดังกล่าวนั้นแล้วให้สำเร็จเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนแต่บัดนี้ถึงวาระที่จะต้องจบเรื่องจึงต้องค้างไว้แค่นี้ก่อน

อย่างไรก็ตาม ขออย่าไว้ก่อนจบว่า เกณฑ์มาตรฐานขั้นพื้นฐานที่พระพุทธศาสนาใช้วัดการพัฒนา คือการเบียดเบียนทั้งตนเอง และไม่เบียดเบียนผู้อื่น คนที่มีการพัฒนาไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ระบบทั้งหมดที่พัฒนาถูกทางก็ไม่ก่อความเบียดเบียน เกณฑ์มาตรฐานนี้

ฉะนั้น มนุษย์จึงควรเข้าถึงความจริงของธรรมชาติ พร้อมทั้งพัฒนาความสามารถที่จะใช้ความรู้นั้นด้วย แล้วนำปัญญาความรู้นั้นไปใช้ ด้วยเจตน์จำนงค์ที่สนองความคิดหมายที่จะทำโลกให้ดีขึ้น แทนที่จะใช้ความรู้นั้นเอาชนะธรรมชาติ ก็คิดสูงไปกว่านั้นว่าจะใช้ความรู้นั้นจัดปรับปรุงระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ให้ธรรมชาติอำนวยประโยชน์หรือผลดีแก่ตน โดยไม่เกิดความเสียหายทั้งแก่ธรรมชาติและตนเอง แทนที่จะ เกิดผลในทางเบียดเบียนกันก็จะเกิดผลในทางเกื้อกูลกัน อันถือได้ว่าเป็นความสำเร็จที่แท้จริงและนี่จึงจะเป็นชัยชนะที่แท้ของมนุษย์ ไม่ใช่เป็นเพียงชัยชนะในการเอาชนะธรรมชาติได้ แต่เป็นชัยชนะถึงขั้นสามารถทำให้ธรรมชาติเกื้อกูลแก่มนุษย์ได้ยั่งยืนเรื่อยไป^๑

จากการศึกษาวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้วยการสอนแทรกคดิธรรมคำกลอนในบทเรียนทุกกลุ่มสาระ พบว่านักเรียนในโรงเรียนบ้านหญ้าขาวมีศรัทธาในตัวครู และตั้งใจเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้น

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน , (กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้ว, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๗ – ๒๕๕.

๓.๕ ประมวลการท่องคิธรรมคำกลอน

วิธีการปลูกฝังโดยการแบ่งระยะเวลาในการแข่งขันออกเป็น ๒ ระยะ คือ ระยะแรก ๑ เดือน ระยะที่สอง ๑ เทอม โดยการตั้งรางวัลไว้ ๓ รางวัล คือที่ ๑-๓ สิ้นระยะเวลาครูให้นักเรียนมาท่องคิธรรมคำกลอนให้ครูฟัง ใครท่องคิธรรมคำกลอนได้มากที่สุดได้รับรางวัลที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ไปตามลำดับ การปลูกฝังเราต้องปลูกฝังไปตามลำดับ ให้เกิดมีขึ้นในจิตใจ จริยธรรมของบุคคล มีต้นเหตุมาจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม คือสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่มากกว่า อิทธิพลของพันธุกรรมหรือการถ่ายทอดจากบิดามารดา แหล่งกำเนิดที่สำคัญของจริยธรรมของบุคคลได้แก่ สังคมหรือผู้ที่แวดล้อมบุคคลนั้นเอง รากฐานการเกิดจริยธรรมจะเริ่มก่อตัวในทารก ตั้งแต่แรกเกิด โดยการเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลอื่นไปทีละน้อย และเรียนรู้ว่าอะไรดีชั่วไปทีละน้อย ในปัจจุบันนี้ถึงแม้ว่าการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการเกิดของจริยธรรมของบุคคลจะก้าวหน้าไปมากแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีข้อถกเถียงในระหว่าง นักวิชาการจริยธรรมถึงเรื่องว่าจริยธรรมจะพัฒนาไปอย่างมากในช่วงแรกของชีวิตมนุษย์แล้วก็หยุด หรือว่าจริยธรรมสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้โดยไม่จำกัดอายุ อย่างไรก็ตามนักทฤษฎีจริยธรรมทั้งหลายมีความเห็นพ้องกันว่า จริยธรรมของมนุษย์นั้นมีการเจริญขึ้นเป็นลำดับอย่างเห็นได้ชัดจากวัยทารกไปถึงวัยผู้ใหญ่ และการพัฒนาการทางจริยธรรมนี้ อยู่ที่มีการเรียนรู้จากสังคมเป็นสำคัญ ซึ่งหมายความว่า จริยธรรมของมนุษย์นั้นมีการพัฒนาไปตามอายุของบุคคล เมื่อบุคคลอายุมากขึ้นก็เชื่อว่าจะมีระดับจริยธรรมสูงขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากเชื่อว่าการพัฒนาทางจริยธรรมนั้นขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ทางสังคม เพราะฉะนั้นเมื่อบุคคลเจริญวัยขึ้น ได้เรียนรู้จากสังคมมากขึ้นว่าอะไรดีอะไรชั่ว และรู้ว่าสังคมต้องการการประพฤติปฏิบัติอย่างไรมากขึ้น เขาก็สามารถประพฤติปฏิบัติตนได้เหมาะสมถูกต้องยิ่งขึ้น จึงมีระดับจริยธรรมสูงขึ้น ส่วนเด็กเล็กนั้น เนื่องจากการเรียนรู้จากสังคมยังทำได้น้อย จึงมีความรู้เรื่องอะไรดีชั่วอยู่น้อย เด็กจึงมีการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่สังคมสนับสนุนได้น้อย จึงมีระดับจริยธรรมต่ำกว่าผู้ใหญ่ ต่อเมื่อเด็กเจริญวัยขึ้น มีการเรียนรู้ทางสังคมเพิ่มมากขึ้น เด็กก็จะมีระดับจริยธรรมสูงขึ้น^๔

จากการศึกษาวิธีปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้วยการประมวลการท่องคิธรรมคำกลอน พบว่านักเรียน โรงเรียนบ้านหญ้าขาวจำนวน ๓๘ คน ให้ความสนใจ และตั้งใจท่องคิธรรมคำกลอนได้ ๓๐-๓๖ คำกลอน นักเรียนท่องคิธรรมคำกลอนได้ที่ ๑ คือ เด็กหญิงสินีนารถ จินกาล ท่องได้ ๓๖ คำกลอน ที่ ๒ ได้แก่เด็กชายพิรพัฒน์ สินธุบัว ท่องได้ ๖๖ คำกลอน ที่ ๓ ได้แก่เด็กชายอัษฎา ศรีพลไกร ท่องได้ ๖๒ คำกลอน

^๔ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาคหกรรม ศาสตราจารย์, พัฒนาการวัยรุ่นและการอบรม , (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช , ๒๕๔๖), หน้า ๕๕.

๓.๖ ใช้คติธรรมคำกลอนเป็นสื่ออบรมในห้องจริยธรรม

วิธีการปลูกฝังโดยการ ใช้คติธรรมคำกลอนเป็นสื่ออบรมในห้อง จริยธรรม เพราะทุก วันพุทธครูจะให้นักเรียนเข้าไปไหว้พระ สมาทานศีล ๕ สวดมนต์ นั่งสมาธิ แผ่เมตตา หลังจากนั้น ครูก็จะอบรมคุณธรรมจริยธรรมด้านต่าง ๆ เช่น ความกตัญญู ความซื่อสัตย์ เป็นต้น แล้วครูก็จะนำ คติธรรมคำกลอนมาเป็นสื่อในการอบรมเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ จึงทำให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม มากขึ้นจะเห็นได้ชัดเจนจากการสังเกต

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน

วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนทั่วไปไม่ต่างกันมากเท่าไร แต่สิ่งที่เน้นนั้นอาจจะไม่เหมือนกัน โรงเรียนทั่วไป ก็ต้องมีการปลูกฝังคุณ ธรรม จริยธรรมอยู่แล้ว แต่โรงเรียนบ้านหนองขาวจะมีการเน้นมากกว่าโรงเรียนปกติทั่วไป เช่น จะมีกิจกรรมที่เสริมขึ้นมา ในส่วนของกิจกรรมต่างๆ ที่จะมีกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่น ที่เกี่ยวกับคติธรรมคำกลอน ความเป็นพุทธที่จะปลูกฝัง โดยเน้นให้เด็กนักเรียนได้ปฏิบัติ และนำคุณธรรมจริยธรรมที่เรียนรู้ ออกมาใช้ ในด้านการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนจะบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้าไป ไม่ไปจำกัด อยู่ที่วิชาใดวิชาหนึ่งเพียงวิชาเดียว แต่จะสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม เข้าไปในการเรียนการสอน ทุกวิชา โดยเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้ วิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ และใช้หลักไตรสิกขา

ไตรสิกขา หมายถึง หลักธรรม ๓ ประการที่บุคคลพึงศึกษาให้รู้แจ้ง แล้วนำไปฝึก ปฏิบัติเพื่อพัฒนากาย วาจา ใจ และสติปัญญาของตนที่มีคุณภาพ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุด คือพระนิพพาน สิกขา ทั้ง ๓ อย่างคือ

๑. อธิศีลสิกขา สิกขาคือศีลอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมในทางความประพฤติ อย่างสูง
๒. อธิจิตตสิกขา สิกขาคือจิตอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่นสมาธิอย่างสูง
๓. อธิปัญญาสิกขา สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมปัญญาเพื่อให้เกิด ความรู้แจ้งอย่างสูง^๕

เรียกง่าย ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา

ศีล หมายถึง การสำรวมกาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย โดยการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดี เช่น เป็นลูกที่ดีเชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ ครู อาจารย์ ไม่ประพฤติปฏิบัติตนให้เกิดความเดือดร้อนกับครอบครัว เป็นต้น

^๕ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๗.

สมาธิ หมายถึง การรักษาใจให้มั่น คง ไม่ฟุ้งซ่าน เมื่อตั้งใจทำอะไรแล้วต้องทำให้สำเร็จ ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง ผู้ที่มีจิตใจเป็นสมาธิจะมีความมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จ แม้จะมีปัญหาหรืออุปสรรคใด ๆ ก็ไม่ย่อท้อ จึงสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

ปัญญา หมายถึง ความฉลาด รอบรู้ การรู้แจ้งในสิ่งต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตตนเอง เป็นเครื่องพิจารณา ผลที่เกิดจากการมีปัญญาย่อมทำให้เกิดความฉลาดรอบรู้ ทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จและความสุขและความสำเร็จ เพราะฉะนั้นเด็กนักเรียนจะได้รับการซึมซับเอากระบวนการทรงนี้เข้าไปด้วย

จากการศึกษาวิธีปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้วยการ ใช้คติธรรมคำกลอนเป็นสื่ออบรมในห้องจริยธรรม พบว่านักเรียนให้ความสนใจและตั้งใจในการปฏิบัติในห้องจริยธรรม นักเรียนทุกคนเคารพและตั้งใจฟังขณะที่ครูอบรม นักเรียนมีมารยาทและพฤติกรรมดีขึ้น นักเรียนถือว่าห้องจริยธรรมเป็นห้องที่ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นห้องที่เหมาะสมสำหรับการอบรม คุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนเป็นอย่างมาก

๓.๓ ใช้คติธรรมคำกลอนแทรกอบรมในวันศุกร์สุดสัปดาห์

วิธีการปลูกฝังโดยการ ใช้คติธรรม คำกลอนเป็นสื่ออบรมในวันศุกร์สุดสัปดาห์ เพราะว่าทุกวันศุกร์นักเรียนจะรวมกันในห้องประชุมเพื่อไหว้พระสวดมนต์ในวันศุกร์สุดสัปดาห์ หลังจากนั้นนักเรียนไหว้พระสวดมนต์แล้วสภานักเรียนสรุปรายงานกิจกรรมต่าง ๆ ในรอบสัปดาห์ หลังจากนั้นครูใช้คติธรรมคำกลอนเป็นสื่อในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมด้านต่าง ๆ และให้นักเรียนมีส่วนร่วมและทบทวนคติธรรมคำกลอนที่เรียนมาเพื่อปลูกฝัง และจะได้นำมาใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดความสุขความเจริญ

แนวคิดทฤษฎีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

การศึกษาด้านจริยธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสันติสุข ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมนั้นมีลักษณะที่เป็นอันตรกิริยา (Interaction) กล่าวคือ มีการปฏิบัติต่อกันทั้งทางสร้างสรรค์และบ่อนทำลาย การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นการสร้างคนให้เป็นคนดีมีจิตใจประเสริฐสมบูรณ์ ขยายขอบเขตคุณงามความดีไปถึงการช่วยเหลือผู้อื่นให้พบกับสิ่งที่ดีงาม มีความสุขโดยทั่วกันด้วยความรักและเมตตาธรรม “คุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นเครื่องคุ้มครองโลกเป็นฝ่ายธรรมที่จะชนะอธรรม ถ้าปราศจากคุณธรรมและ

จริยธรรมเสียแล้วก็จะไม่มีเครื่องมือ ที่จะควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ไม่แตกต่างกันอะไรไปจากสัตว์^{๑๐}

การศึกษาเรื่องจริยธรรมเป็นวิชาที่วิเคราะห์เรื่องพฤติกรรมของ มนุษย์ ดีความคุณค่าของความดี ความถูกต้อง ความควรประพฤติปฏิบัติ มีเกณฑ์การตัดสินคุณค่าทางจริยธรรม การศึกษาเรื่องนี้เป็นปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยความประพฤติและการครองชีพ เรียกว่า จริยศาสตร์ มีจุดประสงค์ของการศึกษา คือการมีความสุข พ้นจากความทุกข์ โดยมีเกณฑ์ตัดสินคุณค่าเป็นค่านิยมที่ยอมรับในสังคม^{๑๑}

การศึกษาวิชาจริยธรรมผลการนำ คติธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไป ปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาว เริ่มจากผู้วิจัยตระหนักว่า การที่จะพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนซึ่งเป็นการพัฒนาบุคคล ในด้านที่สำคัญที่สุด คือ การปลุกฝังให้เป็นพลเมืองดีของชาติและมีคุณภาพ สิ่งหนึ่งที่สำคัญก็คือ จะต้องมีความคุณธรรมจริยธรรมซึ่งมาจากบ่อเกิดที่สำคัญคือ หลักพระพุทธศาสนา ที่นี้เมื่อศาสนาเห็นความสำคัญของเด็กและเยาวชนแล้วเราจะดำเนินการอย่างไร ในการที่จะทำให้เด็กและ เยาวชนมีความคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อที่จะพัฒนาชีวิตให้เจริญเติบโตขึ้นในท่ามกลางบรรยากาศที่พร้อมไปด้วยคุณธรรมจริยธรรม โดยที่ทุกคนที่สิ่งแวดล้อมและตัวเด็กนั้นต่างก็มีความคุณธรรมจริยธรรมด้วยกัน ^{๑๒} อันจะก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมได้ ความจริงนั้น คุณธรรมจริยธรรมเป็นปัจจัยแวดล้อมชีวิตและสังคมที่ช่วยหล่อเลี้ยงรักษาชีวิตและสังคมมนุษย์ไว้ เป็นสิ่งที่แผ่ซ่านกันไปหมด ปกคลุมการดำเนินชีวิตและกิจกรรมของมนุษย์ทุกด้าน เป็นแก่นนำและกำกับชีวิตของบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เป็นไปด้วยดี^{๑๓}

จากการศึกษาวิธีปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้วยการใช้คติธรรมคำกลอนแทรกอบรมในวันศุกร์สุดสัปดาห์ การอบรมในห้องประชุมของโรงเรียนบ้านหญ้าขาว โดยใช้คติธรรมคำกลอนเป็นสื่อในการอบรมนักเรียนทั้งโรงเรียน จำนวน ๑๖ คน ทำให้นักเรียนมีมารยาท และพฤติกรรมดีขึ้น

^{๑๐} สาโรช บัวศรี, จริยธรรมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬารัฐสภา, ๒๕๒๖), หน้า ๑๒.

^{๑๑} ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.), หน้า ๑๕ – ๒๐.

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ศาสนาและเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๕), หน้า ๘.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

๓.๘ ใช้ศีลธรรมค้ำกลอนเป็นสื่ออบรมหน้าเสาธง

วิธีการปลูกฝังโดยการ ใช้ศีลธรรมค้ำกลอนเป็นสื่ออบรม นักเรียนหน้าเสาธง เพราะว่า ทุกวันนักเรียนจะรวมกันทำกิจกรรมหน้าเสาธง หลังจากนักเรียนไหว้พระสวดมนต์แล้วสภานักเรียนสรุปรายงานกิจกรรมต่าง ๆ หน้าเสาธง หลังจากนั้นครูใช้ศีลธรรมค้ำกลอนเป็นสื่อในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมด้านต่าง ๆ และให้นักเรียนมีส่วนร่วมและทบทวนศีลธรรมค้ำกลอนที่เรียนมาเพื่อปลูกฝังซึมซับให้รุ่มน่อง ๆ ได้จดจำ รู้จักว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรผิด อะไรถูก และจะได้เลือกนำไปใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดความสุข ความเจริญ ตามหลักจริยศาสตร์คือศาสตร์แห่งความประพฤติ จริยศาสตร์ ตรงกับภาษาละตินว่า “อีธอส” (Ethos) ซึ่งหมายถึงอุปนิสัย หรือหลักของการประพฤติ โดยนัยนี้ จริยศาสตร์ จึงเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติหรือการกระทำของมนุษย์นั่นเอง บางทีเราก็เรียกว่าปรัชญาจริยธรรม (Moral Philosophy) หรือหลักจริยธรรม ดังนั้นจริยศาสตร์จึงศึกษาว่า อะไรควรเว้น อะไรควรทำ อะไรผิด อะไรถูก อะไรดี อะไรชั่ว^{๔๔}

ค่านิยมทางศาสนาและจริยธรรม ค่านิยมกลุ่มนี้นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อทั้งผู้ใหญ่และวัยรุ่น ซึ่งสมควรต่อการปลูกฝังพัฒนาให้เกิดขึ้นกับเด็กดี อบรมอย่างมั่นคง ตัวอย่างค่านิยมด้านนี้ได้แก่ การรักษาศีลห้า การเป็นผู้ไม่กระทำความชั่วทั้งต่อหน้าและลับหลัง และการปฏิบัติตนที่แสดงถึงการรู้จักประมาณตน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า วัยรุ่นมีลักษณะโดยธรรมชาติอย่างหนึ่งคือ ความต้องการเป็นอิสระ ไม่ต้องการถูกผูกมัดอยู่ใต้คำสั่งของพ่อแม่และผู้ใหญ่มาก่อน โดยเฉพาะถ้าคำสั่งเหล่านั้นขัดหรือสวนทางกับค่านิยมที่ตนได้รับจากกลุ่มเพื่อนในวัยเดียวกัน วัยรุ่นจะมีพฤติกรรมที่ดูประหนึ่งเป็นการก้าวร้าวหรือท้าทายอำนาจของพ่อแม่ทันที เช่น ชอบทำอะไรเกินตัว เหนือเหิมไปตามสังคมที่ฟุ้งเฟ้อ ซึ่งไม่มีอะไรเป็นแกนสารความต้องการเป็นอิสระเสรีนี้ แม้จะเป็นลักษณะโดยธรรมชาติของวัยรุ่นก็ตาม แต่ก็ควรจะตั้งอยู่ในขอบเขตพอสมควร ด้วยเขายังเยาว์ในประสบการณ์ต่าง ๆ เป็นอันมาก ผู้ใหญ่ควรจะต้องคอย ๆ อบรมสั่งสอนเด็กวัยนี้ให้รู้จักการควบคุมและรักษาระเบียบวินัยภายในตน และสามารถแสดงออกให้เขาเห็นและยอมรับว่า การเป็นอิสระเสรีนั้นไม่ใช่การกระทำอะไรตามใจชอบ หากต้องดำเนินควบคู่ไปกับการรับผิดชอบ รู้จักรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตามมา และสิ่งที่กระทำจะต้องอยู่ในกรอบแห่งศาสนาและจริยธรรมของสังคมด้วย เพราะเขาก็เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมนั้น ฉะนั้นการมีวินัยในตนเองหรือการควบคุมตนเองให้สามารถเอาชนะสิ่งชั่วต่าง ๆ ได้ และการมีความรับผิดชอบต่อการกระทำทั้งหลายของตน จึงถือว่าเป็นสิ่งที่พึงามมีคุณค่าต่อการพัฒนาให้เกิดขึ้นกับวัยรุ่น ซึ่งเป็นหลักสำคัญที่สุดส่วนหนึ่งของ

^{๔๔} ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์ , จริยศาสตร์ , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๐), หน้า ๓.

ครอบครัวและสังคม ถ้าค่านิยมทางศาสนาและจริยธรรมย่อหย่อนในกลุ่มวัยรุ่นเมื่อใด ก็น่าจะเป็นสัญญาณอันตรายเตือนแก่สังคมว่า ผู้ใหญ่ในอนาคตของสังคมนั้นจะเป็นอย่างไรต่อไปในอนาคตด้วย^{๔๕}

จากการศึกษาวิธีปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้วยการ ใช้ศีลธรรมเป็นสื่ออบรมนักเรียน หน้าเสาธงถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะว่่านักเรียนต้องทำกิจกรรมหน้าเสาธงทุกวัน การใช้ศีลธรรมคำกลอนเป็นสื่อในการอบรมทำให้นักเรียนสนใจและตั้งใจในการฟังครูอบรม

๓.๕ ใช้ศีลธรรมคำกลอนอบรมในวันสำคัญต่าง ๆ

วิธีการปลูกฝังโดยการ ใช้ศีลธรรมคำกลอนเป็นสื่ออบรมในวันสำคัญต่าง ๆ เพราะว่่าในแต่ละปีโรงเรียนทำกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ หลายครั้ง เช่นวันพ่อ วันแม่ วันไหว้ครูและวันดอกบัวบาน เป็นต้น ครู ผู้ปกครอง และนักเรียนจะรวมกันในห้องประชุมเพื่อทำกิจกรรมนั้น หลังจากนั้นครูใช้ศีลธรรมคำกลอนเป็นสื่อในการอบรม คุณธรรมจริยธรรมด้านต่าง ๆ และให้นักเรียนมีส่วนร่วมและทบทวนศีลธรรมคำกลอนที่เรียนมาเพื่อปลูกฝัง และจะได้นำมาใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดความสุขความเจริญ

องค์ประกอบของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ในด้านการฝึกอบรมหรือปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม พระพุทธศาสนามองมนุษย์ทุกคนว่าเป็น “เวไนยสัตว์” ที่มีศักยภาพในตัวเองที่จะพัฒนาทางด้านคุณธรรมจริยธรรมให้สูงขึ้น ตามลำดับจนบรรลุเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิตได้ แนวทางปลูกฝังนั้น พระพุทธศาสนายอมรับทั้งอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและการใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผล ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลเท่านั้น องค์ประกอบทั้งสองนี้ต้องเสริมหรือเกื้อหนุนกัน ประสานกันด้วยดี การพัฒนาจริยธรรมจึงเป็นไปด้วยความดี องค์ประกอบทั้ง ๒ คือ

๑. ปรโตโมสะ สิ่งแวดล้อมภายนอก หมายถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั่วไปที่ดี ที่เกื้อกูลแก่การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในที่นี้เน้นไปที่ “กัลยาณมิตร ” คือผู้ตอบคอยให้คำแนะนำที่ดี เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ และท่านผู้รู้ทั้งหลาย เด็กที่มีปรโตโมสะที่ดีพร้อมจะก้าวทางจริยธรรมมากกว่าเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย

๒. โยนิโสมนสิการ การรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผลใช้ความคิดถุวิธี รู้จักคิด คือคิดแยกแยะ และสืบหาต้นตอ ตามหลักความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยต่าง ๆ พุฒให้เข้าใจง่าย คือคิดเป็นแก้ปัญหาเป็น^{๔๖}

^{๔๕} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ , พัฒนาการวัยรุ่นและการอบรม , หน้า ๓๔๐.

ในทางปฏิบัติ การสร้างคุณธรรมจริยธรรมจะต้องขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมส่วนหนึ่ง และสร้างสำนึกภายใน โดยเฉพาะการรู้จักคิดของเด็กอีกส่วนหนึ่ง ครูต้องเป็นกัลยาณมิตรชี้แนะให้ใช้ความคิดให้ถูกวิธี รู้จักคิดหาเหตุผล ถ้าไม่มีกัลยาณมิตร โยนิโสมนสิการมักเกิดยาก

การปลูกฝังและหล่อหลอมให้เด็กนักเรียนเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมครบถ้วนทั้งระบบ ทั้งนอกโรงเรียนและในโรงเรียน จะยกภาระให้แก่โรงเรียนแต่ เพียงอย่างเดียวไม่ได้ แนวทางวิธีการตลอดจนหัวข้อคตินิยมคำกลอนที่ใช้เป็นสื่อในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ ก็ต้องตรงกันทั้งของสังคมนอกโรงเรียนและในโรงเรียนด้วย แหล่งปลูกฝังคุณ ธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโดยส่วนรวมมีดังนี้

๑) สถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัว เป็นแหล่งแรกที่ทำหน้าที่ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนถ่ายทอดลักษณะอันทรงคุณธรรมจริยธรรมแก่สมาชิกในครอบครัวและต้องทำหน้าที่นี้ต่อไป แม้เด็กจะเข้าไปรับการศึกษาอบรมในโรงเรียนระดับต่าง ๆ อยู่แล้วก็ตามนักรักศึกษาได้ศึกษาผลกระทบของการเลี้ยงดูเด็กแบบต่าง ๆ ต่อความมีคุณธรรมจริยธรรมของเด็กปรากฏว่า เด็กที่ได้รับการรักความอบอุ่นจากการเลี้ยงดูมาก จะมีความรับผิดชอบ มีวินัยมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สูงกว่าเด็กที่ได้รับการรักจากบิดามารดา น้อย เด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบควบคุมมาก จะมีลักษณะ เชื้อพึงสุภาพ เอื้อเฟื้อ แต่มีลักษณะขี้อาย เก็บตัว ใจน้อย และชอบพึ่งพาผู้ใหญ่ ส่วนเด็กที่มีการเลี้ยงดูแบบควบคุมน้อย จะไม่เชื่อฟัง ไม่มีความรับผิดชอบ และขาดสมาธิ ส่วนเด็กที่มีการเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล เป็นเด็กที่ไม่ก้าวร้าว รู้จักรับผิดชอบชั่วดี รู้สึกละอายเมื่อทำผิด

กระบวนการถ่ายทอดศีลธรรมไปสู่บุตรธิดาของบิดา มารดา ทางด้านบิดา มารดาเองควรมีคุณสมบัติดังนี้

๑. บิดา มารดา ต้องมีความเลื่อมใส ศรัทธา และเชื่อมั่นในความดี ความดีและความงดงามของพระธรรม ด้วยมั่นใจว่า การมีศีลธรรมมีหลักศาสนาย่อมมีค่ากว่าทรัพย์สิน อำนาจหรือสำเร็จใด ๆ

๒. บิดา มารดา ต้องมีพฤติกรรม จริยวัตร และกิจวัตรแห่งความเป็นพุทธศาสนิกชนอย่างสมบูรณ์ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนากล่าวว่ารักษาศีลห้าได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

^{๑๖} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, การปลูกฝังจริยธรรม ในแนวทางการพัฒนาค่านิยมและคุณธรรมของเยาวชนในปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี.เอ. ลีฟวิ่ง จำกัด, ๒๕๓๓), หน้า ๒๗.

๓. บิดา มารดา ต้องมีความรัก ความเอื้ออาทรต่อลูก ๆ อย่างมีเหตุผล คือ เลี้ยงดูด้วยความรักและสติปัญญาอย่างสมบูรณ์ตามหลักของพระพุทธศาสนา

๔. บิดา มารดา รักใคร่สามัคคีสอดคล้องกัน บรรยายกาศของบ้านอบอุ่นด้วยความรักและเอื้ออาทรต่อกัน

เห็นได้ว่าวิธีการที่ พ่อแม่ใช้ในการฝึกคุณธรรมจริยธรรมให้กับลูกจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยก่อรูปจริยธรรมในตัวเด็กทั้งในด้าน เหตุผล เจตคติ และพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

๒) เพื่อน

เพื่อน หมายถึงผู้ที่วัยใกล้เคียงกัน ชอบพอกัน เด็กทุกคนจะต้องมีเพื่อน ดังนั้นเพื่อนจึงนับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมทางคุณธรรมจริยธรรมบางอย่างได้ โดยเฉพาะในวัยรุ่นการกระทำอะไรตามเพื่อนจะเห็นได้ชัดเจนที่สุด พบว่ามูลเหตุของการกระทำของเด็กและเยาวชนมาจากเพื่อนฝูงชักจูงหรือทำตามเพื่อน เมื่อเด็กเติบโตจนมีกลุ่มเพื่อนของตน กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อความคิดพฤติกรรมของเด็กเป็นอย่างมาก ค่านิยมและเกณฑ์ทางจริยธรรมใด ๆ ที่เคยติดยึดมาจากครอบครัวก็อาจจะคลายตัวลงและมีการยืดหยุ่นมากขึ้น เนื่องจากเยาวชนจะยึดเอากลุ่มเพื่อนเป็นที่ปรึกษาพูดคุยถึงปัญหาต่าง ๆ เป็นอันดับแรก รองลงมาคือการศึกษา และบิดา มารดา

๓) สถาบันทางศาสนา

สถาบันทางศาสนามีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้ในอดีตวัดเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาเล่าเรียน พระสงฆ์หรือผู้นำทางคุณธรรมจริยธรรม ในอำเภอ หมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่นักเรียนอยู่นั้น เป็นที่เคารพนับถือของผู้ใหญ่ในสังคมนั้น และได้มอบให้เป็นผู้อบรมสั่งสอนด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่ประชาชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ การประพฤติปฏิบัติชอบของพระสงฆ์ในท้องถิ่นนั้น จะมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กนักเรียนในท้องถิ่นนั้นด้วย

๔) สื่อสารมวลชน

สื่อสารมวลชนประกอบด้วย วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ สำคัญต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของเด็กเป็นอย่างมาก ในปัจจุบันนี้ สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม สารทางคุณธรรมจริยธรรมที่สื่อมวลชนเผยแพร่สู่สาธารณชนนั้น เยาวชนจะค่อย ๆ รับอิทธิพลนั้นสะสมไว้ทีละน้อยอยู่ตลอดเวลา วิทยุ โทรทัศน์ บทเพลง และหนังสืออ่าน สิ่งเหล่านี้เป็นทั้งเครื่องปลูกฝังค่านิยมทางคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียนและ

เยาวชนทุกวัย และในขณะเดียวกัน ถ้าสิ่งเหล่านี้ไม่ได้รับความสนใจในด้านที่จะช่วย ขปลุกฝังความ มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีแก่เด็กและเยาวชนแล้ว ยังอาจเป็นเครื่องทำลายหรือขวางกั้นการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามได้ด้วย

๕) โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา

โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา เป็นแหล่งที่มีบทบาทต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน นรอลงมาจากสถาบันครอบครัว ซึ่งมีหน้าที่ให้ความรู้และบริการ เกี่ยวกับการเรียนการสอน รวมถึงการจัดสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน การเป็น ตัวอย่างที่ดีของครูอาจารย์ การเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตรวิชาที่เกี่ยวกับจริยศึกษา โดยเฉพาะ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน

ครูถือว่ามียุทธศาสตร์มีความสำคัญมากต่อนักเรียน จะเป็นรองก็แต่เพียงพ่อแม่ของเด็ก เท่านั้น เพราะครูมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน ซึ่งครูที่มีคุณธรรม จริยธรรมสูงรู้จักดูแลเอาใจใส่เด็กนักเรียนเท่านั้นที่จะสามารถช่วยพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนได้ เพราะครูมีหน้าที่ยกระดับวิญญาณของศิษย์ และประชาชนทั่วไปให้สูงขึ้น แต่ถ้าเรา ไปทำอะไรที่เป็นการทำให้อาณัติของตนตกต่ำ อย่างนี้เรียกว่า ขาดลักษณะของความเป็นครูไป เสียแล้ว เป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมไม่ควร^{๑๑} นอกจากตัวครูแล้ว สภาพแวดล้อมใน โรงเรียน ก็มี ส่วนในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมโดยตรงให้แก่เด็กนักเรียน เพราะนักเรียนนั้นจะอยู่ใน โรงเรียนวันละหลายชั่วโมง

๖) สภาพแวดล้อมทางสังคม

ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นรากฐานของคุณธรรมจริยธรรม รูปแบบของคุณธรรมจริยธรรมจึงมีมากมายและแตกต่างกันไป คนที่อยู่ภูมิภาคต่างกันย่อม มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ต่างกัน สภาพแวดล้อมของท้องถิ่นก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะ ทำให้เด็กมีพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมขึ้น โดยเด็กที่อยู่ในท้องถิ่นที่มีความเจริญก้าวหน้าจะมี โอกาสที่จะพัฒนาความสามรถของตนมากกว่าเด็กที่อยู่ในท้องถิ่นที่ห่างไกลความเจริญ เช่นเด็กที่อยู่ใน หมู่บ้านที่มีการพัฒนาการสูงจะมีคุณธรรมจริยธรรมที่สูงกว่าเด็กที่อยู่ในหมู่บ้านที่มีการพัฒนาต่ำ

จากการศึกษาวิธีปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ให้แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาว ด้วยการ ใช้คติธรรมคําทอนอบรมในวันสำคัญต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่าง

^{๑๑} พระธรรมโกศาจารย์(พุทธทาสภิกขุ), วิญญาณของความเป็นครู, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๔๕.

ยิ่ง เพราะว่าการจัดกิจกรรมวันสำคัญมีผู้ปกครองมาร่วมกันจัดกิจกรรมเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้ปกครอง และนักเรียนมีศรัทธาในโรงเรียนและให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมมากขึ้น

๓.๑๐ ให้นักเรียนอ่านคติธรรมคำกลอนให้ผู้ปกครองฟัง

วิธีการปลูกฝังโดยการให้นักเรียนนำคติธรรมคำกลอนที่ครูแจกให้ ครูสอนและทำความเข้าใจแล้ว ไปอ่านให้ผู้ปกครองฟังเพื่อให้มีส่วนร่วมสร้างความสัมพันธ์ แล้วครูสัมภาษณ์นักเรียน และครูเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ปกครอง คุณธรรมที่ปลูกฝังไว้ในจิตสำนึกเป็นสัจจะคุณธรรมที่สร้างพฤติกรรมให้สามารถแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้า ตัดสินใจที่จะเลือกพฤติกรรมที่ปฏิบัติเป็นมาตรฐานความประพฤติที่งดงาม สร้างคุณภาพและคุณลักษณะทางจิตใจให้บุคคลกระทำความดี ละเว้นความชั่ว สร้างสภาพแวดล้อมที่สงบและมีหลักแห่งการดำรงชีวิต อันประเสริฐ การพัฒนาคุณธรรม ในการจัดการศึกษาด้านจริยธรรม ผู้สอนควรปลูกฝังแนวคิดที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการ พัฒนา คือ ยอมรับความแตกต่างระหว่างความดีกับความชั่ว ตระหนักว่า ความดีเป็นสิ่งที่ไม่ทำให้ ตนและผู้อื่นเดือดร้อน คนดีย่อมเป็นที่ชื่นชมยกย่อง ผลผลิตของความดี เป็นสิ่งที่นำความสุขใจมาให้ ความดีที่ประพฤติปฏิบัติต่อผู้อื่นเป็นการสร้างคุณค่าของชีวิตและสังคม ในทางตรงกันข้าม ความชั่วเป็นสิ่งที่นำความทุกข์กังวลใจมาให้ คนประพฤติชั่วย่อมได้รับผลของการกระทำนั้น^{๔๔}

การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนนั้น จำเป็นที่จะต้องปลูกฝังในทุก ๆ เรื่องที่อยู่ในหลักคำสอนของศาสนา ไม่ควรที่จะไปเจาะจงที่หลักคำสอนใดคำสอนหนึ่ง เพราะทุกหลักคำสอน ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ดี คุณธรรม จริยธรรมต่าง ๆ ก็จะเหมือนกับวิตามิน ที่จะคอยมาบำรุงจิตใจ ให้เด็กนักเรียนเป็นคนดี และสามารถที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เราต้องการให้มนุษย์ทุกคนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุดในโลก และต้องการให้ทุกคนเป็นคนดีมีคุณค่า เราต้องช่วยกันปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดในตัวมนุษย์ทุกคนให้ได้ นั่น หมายถึง เราต้องการปลูกฝัง คุณธรรมและจริยธรรมอย่างถูกวิธี มีวิธีที่หลากหลาย เพื่อให้ทุกคนมีคุณธรรม จริยธรรมที่สูงขึ้น คุณธรรมจริยธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ดีงามควรนำมาประพฤติปฏิบัติ เพราะจะนำความสุขความเจริญ และความมั่นคงมาสู่ตนเอง สังคม และประเทศชาติได้

จริยธรรมของประชากรเป็นสิ่งที่ทุกประเทศจะต้องคำนึงถึง ไม่ว่าประเทศนั้นจะเป็นประเทศที่เจริญมาก ซึ่งหมายถึงประเทศที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมถึงขั้นระดับสูงมาก ประเทศที่เจริญปานกลางซึ่งหมายถึงประเทศที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมขั้นระดับปานกลาง หรือประเทศที่ไม่เจริญซึ่งหมายถึงเป็นประเทศที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากจริยธรรมของประชากรเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้ประเทศนั้นอยู่รอดได้

^{๔๔} ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, หน้า ๒๔.

หรือไม่ ดังที่ได้ทราบแล้วว่าหากมีประชากรที่มีจริยธรรมสูงประเทศชาตินั้นก็จะมีความสุข และมีความเจริญรุ่งเรือง ในทางตรงกันข้าม หากมีประชากรที่มีจริยธรรมต่ำประเทศชาตินั้นก็จะมีแต่ความยุ่งเหยิงวุ่นวายและยากที่เจริญรุ่งเรืองได้ ด้วยเหตุนี้จริยธรรมของประชากรจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดต่อทุกประเทศ ในประเทศที่เจริญที่ได้มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในขั้นระดับสูง ครอบคลุมทั้งประชากรส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่มีจริยธรรมสูง แต่ก็ยังคงต้องไม่ละเลยต่อการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่ประชากร และพยายามหาทางสนับสนุนให้ประชากรเป็นผู้ที่มีจริยธรรมสูงอยู่เสมอ ในประเทศที่เจริญปานกลางที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมขึ้นระดับปานกลางนั้น ต้องเน้นหนักในเรื่องการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่ประชากรให้มาก และต้องพยายามหาทางสนับสนุนให้ประชากรมีระดับจริยธรรมที่สูง ส่วนใหญ่ประเทศที่ยังไม่เจริญที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับต่ำนั้น สิ่งแรกที่ต้องคำนึงถึงก็คือ การพัฒนาบุคคลซึ่งได้แก่การปลูกฝังจริยธรรมให้แก่บุคคลนั่นเอง รวมทั้งการดำเนินการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่บุคคลเพื่อช่วยให้ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศเป็นผู้ที่มีจริยธรรมสูงด้วย^{๑๕}

จากการศึกษาวิธีปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาว ด้วยการให้นักเรียนจำนวน ๓๘ คน ไปอ่านคติธรรมคำกลอนให้ผู้ปกครองฟัง ทำให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมเพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุปได้ว่าการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน บ้านหญ้าขาว นั้นเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง และจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังในทุก ๆ เรื่องที่อยู่ในหลักคำสอนของศาสนา ไม่ควรที่จะไปเจาะจงที่หลักคำสอนใดคำสอนหนึ่ง เพราะทุกหลักคำสอน ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ดีงาม คุณธรรม จริยธรรมต่าง ๆ ก็จะเหมือนกับวิตามิน ที่จะคอยมาบำรุงจิตใจ ให้เด็กนักเรียนเป็นคนดี และสามารถที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เราต้องการให้มนุษย์ทุกคนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุดในโลก และต้องการให้ทุกคน เป็นคนดีมีคุณค่า เราต้องช่วยกันปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมให้เกิดในตัวของมนุษย์ทุกคนให้ได้ นั่น หมายถึง เราต้องการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมอย่างถูกวิธี และมีวิธีที่หลากหลาย เพื่อให้เด็กนักเรียนและทุกคนมีคุณธรรมจริยธรรมที่สูงขึ้น คุณธรรมจริยธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ดี งามควรนำมาประพฤติปฏิบัติ ให้เกิดให้มีขึ้นในตัวของตนเอง เพราะจะนำความสุขความเจริญ และความมั่นคงมาสู่ตนเอง สังคม และประเทศชาติได้

^{๑๕} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์, พัฒนาการวัยรุ่นและการอบรม, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช , ๒๕๔๖.), หน้า ๕๔.

บทที่ ๔

ผลการนำหลักคิธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาว

ในบทที่ ๔ นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการวิเคราะห์ ข้อมูลมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ผลการนำ
คิธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน โรงเรียนบ้าน
หญ้าขาว

**๔.๑ ผลการนำคิธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน
โรงเรียนบ้านหญ้าขาว** โดยผู้วิจัยได้แบ่งคิธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนา ออกเป็น ๑๓ หมวด
ดังต่อไปนี้

- ๔.๑.๑ ผลการศึกษาหมวดว่าด้วยการศึกษา
- ๔.๑.๒ ผลการศึกษาหมวดว่าด้วยการประหยัด
- ๔.๑.๓ ผลการศึกษาหมวดว่าด้วยหลักเศรษฐกิจและการครองชีพ
- ๔.๑.๔ ผลการศึกษาหมวดว่าด้วยความซื่อสัตย์
- ๔.๑.๕ ผลการศึกษาหมวดว่าด้วยเรื่อง กรรม
- ๔.๑.๖ ผลการศึกษาหมวดว่าด้วยความกตัญญูกตเวที
- ๔.๑.๗ ผลการศึกษาหมวดว่าด้วยคบหา
- ๔.๑.๘ ผลการศึกษาหมวดว่าด้วยปัญญา
- ๔.๑.๙ ผลการศึกษาหมวดว่าด้วยการกิน
- ๔.๑.๑๐ ผลการศึกษาหมวดว่าด้วยการมีระเบียบวินัย
- ๔.๑.๑๑ ผลการศึกษาหมวดว่าด้วยสามัคคี
- ๔.๑.๑๒ ผลการศึกษาหมวดว่าด้วยวาจา
- ๔.๑.๑๓ ผลการศึกษาหมวดว่าด้วยเรื่องทั่วไป

๔.๒ วิธีปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาว

- ๔.๒.๑ สอนในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๓ แผนการเรียนรู้
- ๔.๒.๒ แบ่งกลุ่มไปศึกษาคิธรรมคำกลอนจากแหล่งเรียนรู้
- ๔.๒.๓ แบ่งกลุ่มท่องคิธรรมคำกลอน
- ๔.๒.๔ สอนแทรกคิธรรมคำกลอนในบทเรียนทุกกลุ่มสาระ

- ๔.๒.๕ ประมวลการท่องคติธรรมคำกลอน
- ๔.๒.๖ ใช้คติธรรมคำกลอนเป็นสื่ออบรมในห้องจริยธรรม
- ๔.๒.๗ ใช้คติธรรมคำกลอนแทรกอบรมในวัจนุสสุตสัปดาห์
- ๔.๒.๘ ใช้คติธรรมคำกลอนเป็นสื่ออบรมหน้าเสาธง
- ๔.๒.๙ ใช้คติธรรมคำกลอนอบรมในวันสำคัญต่าง ๆ
- ๔.๒.๑๐ ให้นักเรียนอ่านคติธรรมคำกลอนให้ผู้ปกครองฟัง

หลักการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์ คือ การสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายตามวัตถุประสงค์ที่เรากำหนดล่วงหน้าไว้ก่อนระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ที่ดีต้องฟังมากกว่าจะพูดเสียเอง ไม่หุบปาก และจะยึดแนวทางตามวัตถุประสงค์ที่จะวัดและบันทึกไว้ได้อย่างถูกต้อง เครื่องมือการสัมภาษณ์ก็เช่นเดียวกับการสังเกต คือ ใช้ตัวบุคคลหรือครูเป็นผู้วัด แต่การสัมภาษณ์ใช้ปากเป็นเครื่องมือในการวัด เมื่อได้ผลอย่างไรก็บันทึกเอาไว้

ประเภทของการสัมภาษณ์ โดยทั่วไปการสัมภาษณ์จะมีอยู่ ๓ แบบคือ

๑. การสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลหรือกลุ่ม (Individual or group interview) การสัมภาษณ์ประเภทนี้จะใช้วิธีการสนทนาเป็นส่วนตัวระหว่าง ผู้สัมภาษณ์กับผู้ถูกสัมภาษณ์ ซึ่งผู้ถูกสัมภาษณ์อาจจะเป็นคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายในการสัมภาษณ์

๒. การสัมภาษณ์แบบมาตรฐาน (Structured interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีอยู่ในระบบหรืออยู่ในแบบที่กำหนดไว้ คำตอบที่กำหนดให้ต้องอยู่ในรูปใช่ หรือไม่ใช่ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เป็นต้น เช่น ตัวอย่างของการสัมภาษณ์แบบนี้

๒.๐ คุณมีพี่น้องหรือไม่ ☐ มี ☐ ไม่มี

๒.๑ พี่น้องของคุณมีกี่คน ☐ ๑ คน ☐ ๒ คน ☐ ๓ คน

โดยทั่วไปจะมีเครื่องมือจัดตอบรายชื่อ (Checklist) ไว้ให้

๓. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นมาตรฐาน (Unstructured interview) เป็นวิธีการสัมภาษณ์ที่ไม่มีแบบกำหนดไว้ตายตัว หรือเป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิดนั่นเอง โดยที่ผู้สัมภาษณ์ตั้งคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้แสดงออกซึ่งความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเองโดยไม่มีการบังคับให้จำคำตอบ ดังตัวอย่างของการสัมภาษณ์แบบนี้

คุณมีความรู้สึกรู้สึกอย่างไรต่อระบบการทำงานในที่ทำงานของคุณ และถ้าคุณเป็นผู้บริหาร
คุณจะแก้ระบบการทำงานอย่างไร

.....
.....

ลักษณะของการสัมภาษณ์ที่ดี การสัมภาษณ์ที่จะได้ข้อมูลที่เป็นจริงหรือใกล้เคียงกับ
ความเป็นจริงที่สุดนั้นต้องมีลักษณะดังนี้

๑. การสัมภาษณ์ต้องเป็นการช่วยเหลือหรือกระตุ้นเตือนให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อยากจะทำและ
ให้คำตอบที่คงที่พอควร คือถามให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตื่นตัวอยู่เสมอ อย่าปล่อยให้หลงคิด ดังนั้นผู้ให้
สัมภาษณ์จะต้องตั้งคำถามให้เป็นที่น่าสนใจแก่ผู้ถูกสัมภาษณ์เสมอ และถ้าผู้ให้ สัมภาษณ์จะตอบ
ออกนอกกลุ่มนอกทาง ก็ต้องรู้จักชักจูงกลับมาตอบในสิ่งที่ต้องการได้

๒. คำถามที่ถามพยายามถามให้ตรงจุดที่สุด หรือเป็นคำถามที่มีความแจ่มชัดว่าผู้ถูก
สัมภาษณ์ต้องการให้ตอบในแง่ไหน ไม่ควรใช้คำถามแบบกว้างๆ หรือแบบครอบจักรวาล ซึ่งจะทำให้
ให้คำตอบที่ลงสรุปไม่ได้

๓. คำถามควรมีความเชื่อมั่นสูง กล่าวคือ แม้จะใช้คำถามข้อเดิมถามซ้ำก็ได้คำตอบ
เหมือนเดิม นั่นคือคำตอบที่ได้มาเชื่อถือได้ด้วย นอกจากนี้คำถามควรจะมี Reproducible คือ แปล
ความหมายตามนัยของคำตอบได้ ซึ่งกัตต์แมน (Guttman) ได้ให้สูตรในการหาคำตอบนี้ดังนี้

$$\text{Reproducible} = 100 \left\{ 1 - \frac{\text{ความคาดเคลื่อน}}{\text{คำตอบทั้งหมด}} \right\} \%$$

ถ้าผลของการคำนวณออกมาได้ ๕๐% จึงจะถือได้ว่าเป็นการสัมภาษณ์ที่ดี

๔. คำถามที่ใช้สัมภาษณ์ควรจะได้คำตอบที่สามารถนำไปขยายอิง (Generalized) ไปสู่
เหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกันได้

วิธีเตรียมตัวในการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ที่จะให้ได้ผลสมบูรณ์ควรจะต้องมีการเตรียมตัวก่อนทำ
การสัมภาษณ์ดังนี้

๑. ผู้สัมภาษณ์ควรหาโอกาสที่จะรู้และทำตัวคุ้นเคยกับผู้ถูกสัมภาษณ์ก่อน เพื่อที่จะให้ผู้
ถูกสัมภาษณ์มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจว่า ผู้สัมภาษณ์จะไม่เอาความลับส่วนตัว ของเขาไปเปิดเผย
แน่ และถ้าผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นเด็กกว่าผู้สัมภาษณ์ ความเกรงกลัวในขณะที่สัมภาษณ์ก็จะหมดไป
เมื่อไปสัมภาษณ์จริงๆ ก็จะเป็นข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง

๒. ก่อนจะทำการสัมภาษณ์ควรจะมีการพูดคุยกันก่อนระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ถึงความมุ่งหมายที่จะสัมภาษณ์ให้เข้าใจซึ่งกันและกันก่อนเช่น บอกว่าการสัมภาษณ์ในครั้งนี้เอาไปทำอะไร และจะเกิดประโยชน์ด้านใดขึ้นบ้าง เมื่อผู้ถูกสัมภาษณ์เข้าใจเจตนารมณ์ของผู้สัมภาษณ์ดีแล้วก็จะให้คำตอบที่เป็นความจริง

๓. การติดต่อในการสัมภาษณ์ ควรไปด้วยตนเองให้มากที่สุด เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับผู้ถูกสัมภาษณ์

๔. แจกแจงลักษณะของผู้ที่จะสัมภาษณ์ แล้วเตรียมคำถามให้ถูกจุด

ขอบเขตในการสัมภาษณ์

๑. ความรู้และข้อมูลที่ได้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และความรอบรู้ของผู้สัมภาษณ์ โดยเฉพาะหากผู้สัมภาษณ์ไม่ได้รับการฝึกฝนมาอย่างดีก็จะสัมภาษณ์ ไร้ผล และนอกจากนี้ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีความรู้ในการใช้ภาษาเป็นอย่างดีด้วย จึงจะทำให้การสัมภาษณ์บรรลุจุดประสงค์ตามที่ต้องการ

๒. ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจ ซึ่งไม่ค่อยแน่นอน ดังนั้นข้อมูลที่ได้มาจึงไม่ค่อยคงที่นัก เป็นลักษณะ Subjective information

๓. ความรู้ที่ได้มาขึ้นอยู่กับความร่วมมือเป็นอันมาก หากผู้ถูกสัมภาษณ์บิดเบือนก็จะเกิดผลที่เชื่อถือไม่ได้

๔. ข้อมูลที่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการพูด การแสดงออก กิริยาท่าทาง ไหวพริบ และบุคลิกลักษณะทั้งผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์

๕. การสัมภาษณ์ต้องลงทุนด้านเวลาและแรงงานมาก

๖. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มักถูกอิทธิพลจากอย่างอื่น เช่น ความเครียด ความอาย ความเหนื่อย ฯลฯ ซึ่งทำให้ข้อมูลที่ได้มีความคลาดเคลื่อนเกิดขึ้น

๗. ข้อมูลที่ได้มักจะมีอารมณ์ของทั้งสองฝ่ายปนอยู่ เรียกว่ามี Emotional bias^๑

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลจากการศึกษาวิธีปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาวทั้ง ๑๐ วิธี ปรากฏผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลดังต่อไปนี้

^๑ ส่วน สายยศ, เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๓๘), หน้า

กลุ่มผู้ปกครองจำนวน ๑๐ คน จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองทั้ง ๑๐ คน พบว่าผู้ปกครองให้ความสนใจ มีความยินดีที่ครูนำกิจกรรมคำกลอนมาสอนนักเรียน เพราะทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้น และผู้ปกครองทุกคนอยากให้ครูนำกิจกรรมคำกลอนมาสอนนักเรียนตลอดไป ส่วนมากเสนอแนะให้ เน้นด้านความกตัญญูทวดเที ความซื่อสัตย์ และความประหยัดคอดออมมากที่สุด^๒

กลุ่มผู้ใหญ่บ้านจำนวน ๒ คน จากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ใหญ่บ้านทั้ง ๒ หมู่บ้านมีความยินดีที่ครูนำกิจกรรมคำกลอนมาสอนนักเรียน และอยากให้ครูนำกิจกรรมคำกลอนมาสอนนักเรียนตลอดไป ผู้ใหญ่บ้านจะเน้นกิจกรรมการสอนจริยธรรมทุกด้าน^๓

กลุ่มผู้นำทางพุทธศาสนาจำนวน ๑ คน จากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้นำทางพุทธศาสนาเคยเป็นนักบวช (เปรียญธรรม ๕ ประโยค) ท่านให้ความสนใจมีความยินดีสนับสนุน ที่ครูนำกิจกรรมคำกลอนมาสอนนักเรียน และอยากให้ครูนำกิจกรรมคำกลอนมาสอนนักเรียนตลอดไป ให้นำมาใช้สอนทุกด้าน แต่เน้นด้านความกตัญญูทวดเที ความสามัคคี และ การประหยัดคอดออม^๔

กลุ่มกรรมการสถานศึกษาจำนวน ๒ คน จากการสัมภาษณ์ พบว่า กรรมการสถานศึกษาจำนวน ๒ คน ให้ความสนใจมีความยินดีสนับสนุนที่ครูนำกิจกรรมคำกลอนมาสอนนักเรียน และอยากให้ครูนำกิจกรรมคำกลอนมาสอนนักเรียนตลอดไป ให้นำมาใช้สอนทุกด้าน แต่เน้นด้านความกตัญญูทวดเที ความซื่อสัตย์ การศึกษาใฝ่รู้ และการประหยัดคอดออม^๕

^๒ สัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียนบ้านหญ้าขาว หมู่ ๗ และหมู่ ๑๐ จำนวน ๑๐ คน ดังนี้

สัมภาษณ์นางพันธ์ เดชนรสิงห์, นายแก้ว สังสีมา, นางบุญทอง สุธรรมราช, วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๕๓, นางบุญมี พิมพ์าวะ วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๕๓, นางสุภาพ สังสีมา, นางลำไผ ศรีพลไกร, นางสุข สังสีมา, นางจิ่ง นิยมย์, วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๓, นางวัลลภา โพธิประจักษ์ วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๕๓, นางสาวกลสินธิบัว วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๕๓.

^๓ สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านหญ้าขาว หมู่ที่ ๑๐ นายองอาจ แสงองอาจ, วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๓, นายถวิล สิทธิพรหมมา, ผู้ใหญ่บ้านหญ้าขาว หมู่ ๗ วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๓.

^๔ สัมภาษณ์ นายพรเทพ ชินสุทธิ, ผู้นำทางพุทธศาสนาวัดบ้านหญ้าขาว, วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๓.

^๕ สัมภาษณ์นายวิชัย สินธิบัว, ประธานกรรมการสถานศึกษา, นายบุญคง ศรีจันทร์, กรรมการสถานศึกษา, วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๓.

กลุ่มชาวบ้านจำนวน ๒ คน จากการสัมภาษณ์ พบว่า ชาวบ้านจำนวน ๒ คน ให้ความสนใจมีความยินดีสนับสนุนที่ครูนำคติธรรมคำกลอนมาสอนนักเรียน และอยากให้ครูนำคติธรรมคำกลอนมาสอนนักเรียนตลอดไป ให้นำมาใช้สอนทุกด้าน แต่เน้นด้านความกตัญญูทเวที ความซื่อสัตย์ และการประหยัดคอคอม^๖

กลุ่มสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน ๑ คน จากการสัมภาษณ์ พบว่า ส.อบต. ให้ความสนใจมีความยินดีสนับสนุนที่ครูนำคติธรรมคำกลอนมาสอนนักเรียน และอยากให้ครูนำคติธรรมคำกลอนมาสอนนักเรียนตลอดไป ให้นำมาใช้สอนทุกด้าน แต่เน้นด้านความกตัญญูทเวที ความซื่อสัตย์ การศึกษาใฝ่รู้ และการประหยัดคอคอม^๗

กลุ่มผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจำนวน ๒ คน จากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจำนวน ๒ คน ให้ความสนใจมีความยินดีสนับสนุนที่ครูนำคติธรรมคำกลอนมาสอนนักเรียน และอยากให้ครูนำคติธรรมคำกลอนมาสอนนักเรียนตลอดไป ให้นำมาใช้สอนทุกด้าน แต่เน้นด้านความกตัญญูทเวที ความซื่อสัตย์ การศึกษาใฝ่รู้ ความสามัคคี ความมีระเบียบวินัย และการประหยัดคอคอม^๘

กลุ่มแม่ค้าจำนวน ๑ คน จากการสัมภาษณ์ พบว่า แม่ค้าจำนวน ๑ คน ให้ความสนใจมีความยินดีสนับสนุนที่ครูนำคติธรรมคำกลอนมาสอนนักเรียน และอยากให้ครูนำคติธรรมคำกลอนมาสอนนักเรียนตลอดไป ให้นำมาใช้สอนทุกด้าน แต่เน้นด้านความกตัญญูทเวที ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัยและความสามัคคี^๙

สรุปได้ว่าทุกกลุ่มทุกคน ให้ความสนใจมีความยินดีสนับสนุนที่ครูนำคติธรรมคำกลอนมาสอนนักเรียน เพราะทำให้เด็กนักเรียนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น และอยากให้ครูนำคติธรรมคำกลอนมาสอนนักเรียนตลอดไป จากการสัมภาษณ์ ส่วนมากผู้ให้สัมภาษณ์จะเน้นให้คุณครูสอน เรื่องความกตัญญูทเวที มาเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคือความ ประหยัดคอคอม ความซื่อสัตย์ การศึกษาใฝ่รู้ ความสามัคคี ความมีวินัย และสัมมาคารวะ ตามลำดับ

^๖ สัมภาษณ์นายสุริช บัวเล็ก, นายณรงค์ อุทุมพร, ชาวบ้านหมู่บ้าน หมู่ ๗ วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๓.

^๗ สัมภาษณ์ นายปรีชา สีวง, ส.อบต. บ้านหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑๐ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๓.

^๘ สัมภาษณ์ นายประดิษฐ์ ชำนาญสิงห์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๗ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๓.

^๙ สัมภาษณ์ นางทองใบ เพียรไรสง, แม่ค้าชาวบ้านหมู่บ้าน หมู่ ๑๐ วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๓.

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ตอนที่ ๑ ผลการวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเสริม คติธรรมคำกลอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒ ตามเกณฑ์มาตรฐาน ๘๐/๘๐

ตารางที่ ๒ ประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเสริม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒ ตามเกณฑ์ ๘๐/๘๐

เครื่องมือที่ใช้หาประสิทธิภาพ	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	คะแนนเฉลี่ยร้อยละ
แบบทดสอบย่อยท้ายแผนการเรียนรู้หนังสือคติธรรมคำกลอน ๓ แผน	๓๐	๒๗.๓๑	๑.๘๗	๙๑.๐๔
แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน	๓๐	๒๖.๑๘	๑.๗๓	๘๗.๒๘
ประสิทธิภาพของหนังสือคติธรรมคำกลอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒ (E_1 / E_2)				

จากตารางที่ ๒ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนจากการทำแบบทดสอบ ย่อย หลังเรียนด้วยหนังสืออ่านเสริม คติธรรมคำกลอน มีคะแนนเฉลี่ย ๒๗.๓๑ จากคะแนนเต็ม ๓๐ คะแนน คิดเป็นร้อยละ ๙๑.๐๔ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน มีคะแนนเฉลี่ย ๒๖.๑๘ จากคะแนนเต็ม ๓๐ คะแนน คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๒๘ ดังนั้นหนังสืออ่านเสริม คติธรรมคำกลอน จัดกิจกรรมการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒ ที่ผู้วิจัย ค้นคว้าและสร้างขึ้น มีประสิทธิภาพ ๙๑.๐๔/๘๗.๒๘ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่วางไว้

ตารางที่ ๓ แสดงค่า คะแนนเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคิดเป็นร้อยละ จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้น ป.๖

เลขที่	ชื่อ - สกุล	คะแนนทดสอบก่อนเรียน ๓๐ คะแนน	คะแนนทดสอบหลังเรียน ๓๐ คะแนน
๑	ค.ช. วีรพล กันยาสนธิ์	๑๘	๒๘
๒	ค.ช. สิทธิพงศ์ โพธิประจักษ์	๑๕	๒๕
๓	ค.ช. รัฐพล สุวรรณคาม	๑๒	๒๓
๔	ค.ช. อัยฎา ศรีพลไกร	๒๑	๓๐
๕	ค.ช. พีรพัฒน์ สิ้นธูปัว	๒๐	๓๐
๖	ค.ช. อภิสิทธิ์ มาตรวังแสง	๑๔	๒๖
๗	ค.ช. บุญช่วย โททำ	๑๒	๒๔
๘	ค.ช. ศราวุฒิ ดาเคน	๑๓	๒๖
๙	ค.ช. สุรเดช เดชนรสิงห์	๑๒	๒๓
๑๐	ค.ญ. ปาริชาติ ศรีมาลา	๑๖	๒๕
๑๑	ค.ญ. อัจฉรา อาจกล้า	๑๘	๒๘
๑๒	ค.ญ. พรทิพย์ ดวงสุพรรณ	๒๐	๒๙
๑๓	ค.ญ. สนิษนาถ จินกาล	๑๘	๒๙
๑๔	ค.ญ. กิตติยามณี สีเชียงพิมพ์	๑๘	๒๓
๑๕	ค.ญ. สุภารัตน์ นิจรมย์	๑๙	๒๘
๑๖	ค.ญ. อภิญาญา อมุลราช	๑๓	๒๓
๑๗	ค.ญ. วรดา พิมพ์าวะ	๑๓	๒๘
๑๘	ค.ญ. รัชมี ศรียะโคตร	๑๙	๒๖
๑๙	ค.ญ. ยุพิน เรืองเดช	๑๓	๒๖
รวม		๓๑๒	๕๑๖
$\bar{X}$		๑๖.๔๒	๒๗.๑๖
S.D.		๒.๙๕	๑.๖๘
ร้อยละ		๕๔.๓๓	๘๐.๕๓

ตารางที่ ๔ แสดงค่า คะแนนเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคิดเป็นร้อยละ จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้น ป.๕

เลขที่	ชื่อ - สกุล	คะแนนทดสอบก่อนเรียน ๓๐ คะแนน	คะแนนทดสอบหลังเรียน ๓๐ คะแนน
๑	เด็กชายธรรมรัตน์ สุธรรมราช	๑๖	๒๖
๒	เด็กชายวัชรพล ศรีจวง	๑๓	๒๕
๓	เด็กชายอริยะ ทับลือชัย	๑๒	๒๔
๔	เด็กชายวาทีน คำแสน	๑๔	๒๕
๕	เด็กหญิงวราภรณ์ ชัยวิโรจน์	๑๓	๒๕
๖	เด็กหญิงสุทิสา ทองคง	๑๑	๒๔
๗	เด็กหญิงจันทร์นภา สีสมครุฑ	๑๔	๒๖
๘	เด็กหญิงพรธิดา บุญทา	๑๖	๒๘
๙	เด็กหญิงศรินญาพร พรอมวงศ์	๑๕	๒๗
รวม		๑๒๔	๒๓๐
$\bar{X}$		๑๓.๗๘	๒๕.๕๖
S.D.		๑.๗๒	๑.๓๓
ร้อยละ		๔๕.๓๓	๗๕.๑๖

ตารางที่ ๕ แสดงค่าคะแนนเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคิดเป็น ร้อยละ จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้น ป. ๔

เลขที่	ชื่อ - สกุล	คะแนนทดสอบก่อนเรียน ๓๐ คะแนน	คะแนนทดสอบหลังเรียน ๓๐ คะแนน
๑	เด็กชายณัฐภูมิ ไวกำ	๑๑	๒๔
๒	เด็กชายดำรงค์ เชนรสิงห์	๑๓	๒๔
๓	เด็กชายวันเฉลิม เคนสงคราม	๑๔	๒๔
๔	เด็กชายอนุชา ต້องสว่าง	๑๖	๒๕
๕	เด็กหญิงสิริยาภรณ์ ดวงพรม	๑๘	๒๘
๖	เด็กหญิงกิตติมา ดีตะ	๑๖	๒๖
๗	เด็กหญิงมาริสา บุญทา	๑๗	๒๗
๘	เด็กหญิงอาลิตา แก้ววงษา	๑๔	๒๖
๙	เด็กหญิงพรรัตน์ ศิริทองจักร	๑๖	๒๗
๑๐	เด็กหญิงเสาวลักษณ์ สีเนะ	๑๕	๒๖
รวม		๑๕๐	๒๕๗
$\bar{X}$		๑๕.๐๐	๒๕.๗๐
S.D.		๒.๐๕	๑.๕๑
ร้อยละ		๕๐.๐๐	๘๕.๖๗

จากตารางที่ ๕ พบว่า คะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนหนังสืออ่านเสริม คติธรรมคำกลอน เท่ากับ ๑๕.๐๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๒.๐๕ คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ และคะแนนหลังเรียนหนังสืออ่านเสริม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒๕.๗๐ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๕๑ คิดเป็นร้อยละ ๘๕.๖๗ ของคะแนนเต็ม ซึ่งเป็นประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเสริมด้านผลลัพธ์

ตอนที่ ๒ การวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างคะแนน ผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและ หลังเรียน เมื่อเรียนหนังสืออ่านเสริมคติธรรมคำกลอนแล้ว

ตารางที่ ๖ แสดงผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างคะแนนผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียน
ด้วยหนังสืออ่านเสริมคติธรรมคำกลอน ช่วงชั้นที่ ๒

เลขที่	คะแนนก่อนเรียน ๓๐ คะแนน	คะแนนหลังเรียน ๓๐ คะแนน	ความก้าวหน้า (D)	ความก้าวหน้า กำลัง 2 (D ²)
๑	๑๘	๒๘	๑๐	๑๐๐
๒	๑๕	๒๕	๑๐	๑๐๐
๓	๑๒	๒๓	๑๑	๑๒๑
๔	๒๑	๓๐	๙	๘๑
๕	๒๐	๓๐	๑๐	๑๐๐
๖	๑๔	๒๖	๑๒	๑๔๔
๗	๑๒	๒๔	๑๒	๑๔๔
๘	๑๓	๒๖	๑๓	๑๖๙
๙	๑๒	๒๓	๑๑	๑๒๑
๑๐	๑๖	๒๕	๙	๘๑
๑๑	๑๘	๒๘	๑๐	๑๐๐
๑๒	๒๐	๒๙	๙	๘๑
๑๓	๑๘	๒๙	๑๑	๑๒๑
๑๔	๑๘	๒๓	๕	๒๕
๑๕	๑๕	๒๘	๑๓	๑๖๙
๑๖	๑๓	๒๓	๑๐	๑๐๐
๑๗	๑๓	๒๘	๑๕	๒๒๕
๑๘	๑๕	๒๖	๑๑	๑๒๑
๑๙	๑๕	๒๖	๑๑	๑๒๑
๒๐	๑๖	๒๖	๑๐	๑๐๐
๒๑	๑๓	๒๕	๑๒	๑๔๔
๒๒	๑๒	๒๔	๑๒	๑๔๔
๒๓	๑๔	๒๕	๑๑	๑๒๑
๒๔	๑๓	๒๕	๑๒	๑๔๔
๒๕	๑๑	๒๔	๑๓	๑๖๙

๒๖	๑๔	๒๖	๑๒	๑๔๔
๒๗	๑๖	๒๘	๑๒	๑๔๔
๒๘	๑๕	๒๗	๑๒	๑๔๔
๒๙	๑๑	๒๔	๗	๔๙
๓๐	๑๓	๒๔	๑๑	๑๒๑
๓๑	๑๔	๒๔	๑๐	๑๐๐
๓๒	๑๖	๒๕	๙	๘๑
๓๓	๑๘	๒๘	๑๐	๑๐๐
๓๔	๑๖	๒๖	๑๐	๑๐๐
๓๕	๑๗	๒๗	๑๐	๑๐๐
๓๖	๑๔	๒๔	๑๐	๑๐๐
๓๗	๑๖	๒๗	๑๑	๑๒๑
๓๘	๑๕	๒๖	๑๑	๑๒๑
รวม	๕๘๖	๑๐๐๑	๔๐๙	๔๕๑๙
$\bar{X}$	๑๕.๔๒	๒๖.๓๔	๑๐.๗๖	๑๑๘.๙๒
S.D.	๒.๖๙	๑.๗๓	-	-
ร้อยละ	๕๑.๔๐	๘๓.๘๐	๓๕.๘๘	-

จาก
$$t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{N \sum D^2 - (\sum D)^2}{(n-1)}}}$$

$$t = \frac{409}{\sqrt{\frac{38 \times 4519 - (409)^2}{(38-1)}}}$$

$$= ๓๗.๗๓$$

ค่า t ที่คำนวณได้คือ ๓๗.๗๓ ส่วนค่าวิกฤติของ t ในตารางเมื่อ df = N - ๑ = ๓๘ - ๑ = ๓๗ ที่ระดับนัยสำคัญ .๐๑ พบว่าค่าวิกฤติของ t เท่ากับ ๑.๗๓ ดังปรากฏในตารางที่ ๗ ตารางที่ ๗ แสดงผลการทดสอบค่าวิกฤติ t-test (Dependent)

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	N		S.D.	t
ก่อนเรียนด้วยหนังสือคติธรรมคำกลอน	๓๘	๑๕.๔๒	๒.๖๕	๓๓.๓๓
หลังเรียนด้วยหนังสือคติธรรมคำกลอน	๓๘	๒๖.๓๔	๑.๓๓	

จากตารางที่ ๓ พบว่า นักเรียน ช่วงชั้นที่ ๒ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนด้วยหนังสือคติธรรมคำกลอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒ สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๑

ตอนที่ ๓ วิเคราะห์ค่าดัชนีประสิทธิผลของหนังสือคติธรรมคำกลอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒ ปรากฏผลดังนี้

$$\begin{aligned}
 \text{ดัชนีประสิทธิผล} &= \frac{(\text{ผลรวมของคะแนนทดสอบหลังเรียน} - \text{ผลรวมของคะแนนทดสอบก่อนเรียน})}{(\text{จำนวนนักเรียน} \times \text{คะแนนเต็ม}) - \text{ผลรวมของคะแนนทดสอบก่อนเรียน}} \\
 &= \frac{๑๐๐๑ - ๕๘๖}{(๓๘ \times ๓๐) - ๕๘๖} \\
 &= \frac{๔๑๕}{๕๕๔} \\
 &= ๐.๗๕
 \end{aligned}$$

ดัชนีประสิทธิผลของหนังสือคติธรรมคำกลอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒ ที่ผู้ศึกษาค้นคว้าสร้างขึ้น มีค่าเท่ากับ ๐.๗๕ หมายความว่าผู้เรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ ๓๕.๘๘

ตอนที่ ๔ วิเคราะห์ผลการประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อหนังสือคติธรรมคำกลอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒

ตารางที่ ๘ แสดงผลคะแนนเฉลี่ยผลการประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อหนังสือ คติธรรมคำกลอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
๑. ลักษณะรูปเล่ม			
๑.๑ ขนาดและความหนา	๔.๒๐	๐.๔๕	ดีมาก
๑.๒ ปก (สีและออกแบบ)	๓.๘๐	๐.๔๕	ดี
๑.๓ คุณภาพของกระดาษ	๔.๘๐	๐.๔๕	ดีมาก
๑.๔ ขนาดตัวอักษร และความชัดเจนของตัวพิมพ์	๔.๖๐	๐.๔๕	ดีมาก
๑.๕ การเข้ารูปเล่มและการเย็บเล่ม	๔.๒๐	๐.๔๐	ดีมาก
รวมเฉลี่ย ($\bar{X}$)	๔.๓๒	๐.๔๕	ดีมาก
๒. เนื้อหาสาระ			
รายการประเมิน	X	S.D.	ความหมาย
๒.๑ การกำหนดหมวดหมู่ได้เหมาะสม	๔.๘๐	๐.๔๐	ดีมาก
๒.๒ ความสอดคล้องถูกต้องกับเหตุการณ์	๔.๒๐	๐.๔๐	ดีมาก
๒.๓ สารัตถะ (การให้ประโยชน์แก่ผู้เรียน)	๔.๖๐	๐.๔๕	ดีมาก
๒.๔ เหมาะสมกับระดับวัยของผู้เรียน	๔.๔๐	๐.๔๕	ดีมาก
๒.๕ เหมาะสมที่จะจัดให้เป็นสื่อการเรียนรู้	๔.๔๐	๐.๔๕	ดีมาก
รวมเฉลี่ย ($\bar{X}$)	๔.๔๘	๐.๔๕	ดีมาก
๓. การใช้ภาษา			
๓.๑ การวางวรรคตอนและความถูกต้องทางไวยากรณ์	๓.๘๐	๐.๔๐	ดี
๓.๒ ความเหมาะสมกับวัย	๔.๖๐	๐.๔๕	ดีมาก
๓.๓ การใช้คำศัพท์	๔.๒๐	๐.๔๐	ดีมาก
๓.๔ ความชัดเจนในการใช้ภาษา	๔.๒๐	๐.๔๐	ดีมาก
๓.๕ ภาษาที่ใช้สละสลวยเหมาะกับเนื้อหา	๔.๒๐	๐.๔๐	ดีมาก
รวมเฉลี่ย ($\bar{X}$)	๔.๒๐	๐.๔๒	ดีมาก
๔. ความสอดคล้องของหลักสูตร			
๔.๑ สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	๔.๒๐	๐.๔๐	ดีมาก
๔.๒ สอดคล้องผลการเรียนรู้ที่คาดหวังกับกลุ่มสาระ	๔.๔๔	๐.๔๕	ดีมาก

การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๔.๓ สอดคล้องกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้สังคม ศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	๔.๘๐	๐.๔๐	ดีมาก
รวมเฉลี่ย ($\bar{X}$)	๔.๔๘	๐.๔๓	ดีมาก
๕ การนำไปใช้			
๕.๑ นำไปให้นักเรียนอ่านได้สะดวก	๔.๒๐	๐.๔๐	ดีมาก
๕.๒ นำไปใช้อย่างประหยัด คำนึงต้นทุน	๔.๘๐	๐.๔๐	ดีมาก
รวมเฉลี่ย ($\bar{X}$)	๔.๕๐	๐.๔๐	ดีมาก
รวมเฉลี่ยทั้งหมด ($\bar{X}$)	๔.๔๐	๐.๔๓	ดีมาก

จากตารางที่ ๘ พบว่า คะแนนผลการประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ที่มีต่อหนังสืออ่านเสริมคติธรรมคำกลอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียน ช่วงชั้นที่ ๒ เรื่อง คติธรรมคำกลอน มีคะแนนเฉลี่ยรวมทั้งหมดเท่ากับ ๔.๔๐ ซึ่งอยู่ในระดับที่ดีมาก และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๔๓ ซึ่งแสดงว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันสูงมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านและรายข้อ พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง ๓.๘๐ – ๔.๘๐ ซึ่งอยู่ในระดับที่ดีมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับเป็นรายด้านและรายข้อจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ด้านเนื้อหาสาระ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๘ ความสอดคล้องของหลักสูตร มีคะแนนเฉลี่ย ๔.๔๘ การนำไปใช้มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๐ ลักษณะรูปเล่ม มีคะแนนเฉลี่ย ๔.๓๒ การใช้ภาษา มีคะแนนเฉลี่ย ๔.๒๐

จากผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญเป็นเครื่องบ่งชี้ว่า หนังสืออ่านเสริม คติธรรมคำกลอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ และมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้จัดกิจกรรมอ่านเสริม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับชั้นที่ ๒ เพื่อพัฒนาทักษะการปฏิบัติของนักเรียน เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการอ่านอันจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาหาความรู้ต่อไป

ผลการประเมินความคิดเห็นของครู ผู้มีประสบการณ์การสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่ วงชั้นที่ ๒ ที่มีต่อหนังสืออ่านเสริม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒ เรื่อง คติธรรมคำกลอน

จากผลการประเมินของผู้มีประสบการณ์ในการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่ วงชั้นที่ ๒ เป็นเครื่องบ่งชี้ว่า หนังสืออ่านเสริม คติธรรมคำกลอน ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นมีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ และมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้จัดกิจกรรมการอ่าน

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับชั้น ๒ เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านของนักเรียน และปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรม ให้แก่นักเรียน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาหาความรู้ต่อไป

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ผลการประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับหนังสืออ่านเสริม คติธรรมคำกลอน ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการสอนอ่านเสริม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ ๒ และความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อหนังสือคติธรรมคำกลอนเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าหนังสืออ่านเสริมดังกล่าวมีคุณภาพมี ประสิทธิภาพ มีความเหมาะสมกับระดับของนักเรียน นักเรียนสนใจที่จะอ่าน และเมื่ออ่านแล้วทำให้นักเรียน ได้รับความรู้ มีทักษะในการอ่านมากขึ้น มีเจตคติที่ดีต่อการอ่านและรักการอ่านมากขึ้น อันจะเป็น ผลดีต่อนักเรียนในอนาคต

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ค่าเฉลี่ย (mean)

๓) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เครื่องไมโครคอมพิวเตอร์ โปรแกรม SPSS วิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำมาสร้างเป็นตาราง เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ตามหลักและวิธีการทางสถิติ

ผลของการศึกษานำเสนอสรุปเป็นตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๕

แสดงความคิดเห็นของผู้ปกครองจำนวน ๓๘ คน ต่อพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

รายการ	ค่าเฉลี่ยระดับ ความพอใจ	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
๑. ความใฝ่รู้	๓.๖๘	๐.๓๐
๒. ความขยัน	๓.๓๕	๐.๘๕
๓. ความประหยัด	๓.๕๓	๐.๓๓
๔. ความซื่อสัตย์	๔.๐๘	๐.๓๘
๕. ความเชื่อเรื่องกรรม	๔.๒๔	๐.๓๕
๖. ความกตัญญูทดแทน	๔.๓๓	๐.๓๕
๗. การคบเพื่อน	๓.๘๓	๐.๓๔
๘. ปัญญา	๓.๓๑	๐.๘๐
๙. การกิน	๓.๖๓	๐.๖๓
๑๐. การมีระเบียบวินัย	๓.๕๘	๐.๖๘
๑๑. ความสามัคคี	๓.๕๕	๐.๘๐
๑๒. มารยาทการพูด	๓.๖๓	๐.๓๑
เฉลี่ย	๓.๕๐	๐.๓๕

จากตารางที่ ๕ พบว่า ผู้ปกครองมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรมในระดับ โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ นักเรียนที่มีความกตัญญูทดแทนที่มีค่าเฉลี่ย = ๔.๓๓ เชื่อเรื่องกรรมมีค่าเฉลี่ย = ๔.๒๔ มีความซื่อสัตย์ มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๘ มีความขยันมีค่าเฉลี่ย = ๓.๕๓ มีความสามัคคีมีค่าเฉลี่ย = ๓.๕๕ มีการเลือกคบเพื่อนที่ดีมีค่าเฉลี่ย = ๓.๘๓ มีปัญญามีค่าเฉลี่ย = ๓.๓๑ มีความใฝ่รู้ มีค่าเฉลี่ย = ๓.๖๘ มีมารยาทการพูดมีค่าเฉลี่ย = ๓.๖๓ มีการกินอยู่มีค่าเฉลี่ย = ๓.๖๓ มีระเบียบวินัยมีค่าเฉลี่ย = ๓.๕๘

ในการพัฒนาพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ผู้ปกครองมีความต้องการระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๓.๕๐

ตารางที่ ๑๐

แสดงความคิดเห็นของครูจำนวน ๑๐ คน ต่อพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

รายการ	ค่าเฉลี่ยระดับ ความพอใจ	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
๑. ความใฝ่รู้	๓.๘๐	๐.๖๓
๒. ความขยัน	๓.๘๐	๐.๔๒
๓. ความประหยัด	๓.๗๐	๐.๔๘
๔. ความซื่อสัตย์	๔.๑๐	๐.๓๔
๕. ความรับผิดชอบ	๔.๐๐	๐.๕๔
๖. ความกตัญญูทดแทน	๔.๑๐	๐.๕๓
๗. สัมมา การระ	๔.๐๐	๐.๖๓
๘. การมีระเบียบวินัย	๓.๘๐	๐.๓๕
๙. ความสามัคคี	๔.๒๐	๐.๖๓
๑๐. มารยาทการพูด	๓.๗๐	๐.๔๘
เฉลี่ย	๓.๕๒	๐.๖๔

จากตารางที่ ๑๐ พบว่า ครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรมในระดับ โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ นักเรียนมีความสามัคคีมีค่าเฉลี่ย = ๔.๒๐ มีความกตัญญูทดแทนมีค่าเฉลี่ย = ๔.๑๐ มีความซื่อสัตย์ มีค่าเฉลี่ย = ๔.๑๐ มีความรับผิดชอบมีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๐ มีความสัมมาการระมีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๐ มีระเบียบวินัยมีค่าเฉลี่ย = ๓.๘๐ มีความใฝ่รู้มีค่าเฉลี่ย = ๓.๘๐ มีความขยัน มีค่าเฉลี่ย = ๓.๘๐ มีความประหยัดมีค่าเฉลี่ย = ๓.๗๐ มีมารยาทการพูดมีค่าเฉลี่ย = ๓.๗๐

ในการพัฒนาพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ครูมีความต้องการระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๓.๕๒

ตารางที่ ๑๑

แสดงความคิดเห็นของผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชนจำนวน ๑๐ คน ต่อพฤติกรรมด้าน
คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

รายการ	ค่าเฉลี่ยระดับ ความพอใจ	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
๑. ความใฝ่รู้	๔.๒๐	๐.๓๕
๒. ความขยัน	๔.๒๐	๐.๓๕
๓. ความประหยัด	๔.๑๐	๐.๓๔
๔. ความซื่อสัตย์	๔.๖๐	๐.๔๖
๕. ความรับผิดชอบ	๔.๑๐	๐.๓๔
๖. ความกตัญญูทดแทน	๔.๓๐	๐.๔๘
๗. สัมมา การระ	๔.๔๐	๐.๓๔
๘. การมีระเบียบวินัย	๓.๕๐	๐.๓๔
๙. ความสามัคคี	๔.๐๐	๐.๖๓
๑๐. มารยาทการพูด	๔.๔๐	๐.๕๒
เฉลี่ย	๔.๒๒	๐.๖๓

จากตารางที่ ๑๑ พบว่าผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชนจำนวน ๑๐ คน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรมในระดับ โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ นักเรียนมีความซื่อสัตย์ มีค่าเฉลี่ย = ๔.๖๐ มีความสัมมาการะมีค่าเฉลี่ย = ๔.๔๐ มีมารยาทการพูดมีค่าเฉลี่ย = ๔.๔๐ มีความกตัญญูทดแทนมีค่าเฉลี่ย = ๔.๓๐ มีความใฝ่รู้มีค่าเฉลี่ย = ๔.๒๐ มีความขยันมีค่าเฉลี่ย = ๔.๒๐ มีความประหยัดมีค่าเฉลี่ย = ๔.๑๐ มีความรับผิดชอบมีค่าเฉลี่ย = ๔.๑๐ ความสามัคคีมีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๐ มีระเบียบวินัยมีค่าเฉลี่ย = ๓.๕๐

ในการพัฒนาพฤติกรรมด้าน คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชนมีความต้องการระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๔.๒๒

จากผลการสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียนและผู้นำหมู่บ้านตามรายชื่อดังกล่าวปรากฏว่าผู้ปกครองให้ความสนใจ มีความพอใจที่ครูใช้คติธรรมคำกลอนมาใช้สอนลูกหลาน อยากให้คุณครูใช้คติธรรมคำกลอนมาเป็นสื่อสอนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะคติธรรมคำกลอนด้าน การศึกษา ความกตัญญูทดแทน ความซื่อสัตย์ และความประหยัดคือเป็นต้น

สรุปผลการนำหลักศีลธรรมคำกลอนทางพระ พุทธศาสนาไปปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน จากกลุ่มผู้ปกครอง ครู และผู้นำชุมชน จากการศึกษาพบว่า นักเรียนได้เรียนรู้ศีลธรรมคำกลอน ได้นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้มีพฤติกรรมดีและการกระทำดีขึ้น ทำให้นักเรียนผู้ปกครอง และครูตลอดจนผู้นำชุมชนมี ความพอใจมีความสุข สัมผัสจากการตอบแบบสอบถาม แบบประเมินและการ สัมภาษณ์ โดยภาพรวมแล้วอยู่ในเกณฑ์ที่ดี นักเรียนมีความประพฤติปฏิบัติชอบตามขนบธรรมเนียม ประเพณี ตามวิถีชีวิตของชาวพุทธ และรู้จักการปฏิบัติตน การวางตนให้เหมาะสมด้วยคุณธรรมจริยธรรมที่แฝงมากับบทศีลธรรมคำกลอนที่ครูได้นำมาใช้สอน ดังนั้น การได้ศึกษาผลการนำศีลธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาว จึงน่าจะชี้ให้เห็นถึงการปฏิบัติตนหรือพฤติกรรมในทางที่ดีได้อย่างชัดเจน และการศึกษาวิจัยนี้เพื่อให้ทราบ ถึงวิธีการนำหลักศีลธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนามาช่วยในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามแก่เด็กนักเรียน ตลอดจนบุคคลในสังคมให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม พร้อมทั้งเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยอื่น ๆ ในอนาคตสืบไป

บทที่ ๕

สรุปผล และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่อง “ศึกษาผลการนำหลักศีลธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาว” โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

- ๑) เพื่อศึกษาหลักศีลธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนา
- ๒) เพื่อศึกษาวิธีการนำหลักศีลธรรมคำกลอน ทางพระพุทธศาสนาไป ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาว
- ๓) เพื่อศึกษาผลการนำหลักศีลธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาว

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ผลจากการศึกษาพบว่า หลักศีลธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนา มีผู้แต่งจำนวนหลายท่านในแต่ละยุคได้แต่งขึ้น โดยยึดหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทาง เพื่อเป็นคติเตือนใจผู้อ่าน นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ให้ประพฤติปฏิบัติชอบประกอบคุณงามความดีมีศีลธรรม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาศึกษาในงานวิจัยนี้ เช่นจากการศึกษาวิจัยได้พบว่า หลักจริยธรรมที่ปรากฏในศีลธรรมคำกลอนเกี่ยวกับหมวดความใฝ่รู้ เพื่อสั่งสอนปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้านการเรียนการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ หมวดขยัน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้านความขยัน หมวดประหยัดอดออม เพื่อให้นักเรียนรู้จักการประหยัดอดออม ไม่ฟุ่มเฟือย ให้ใช้จ่ายตามฐานะของตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง หมวดซื่อสัตย์ เพื่อสั่งสอนปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ หมวดกรรมหรือบุญบาป เพื่อสั่งสอนปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักคุณค่าของบุญหรือความดี และรู้จักโทษของบาปหรือความชั่วที่แสดงออกทางกาย วาจา และใจ หมวดความกตัญญูกตเวที เพื่อสั่งสอนปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนเกี่ยวกับความกตัญญูกตเวที ต่อพ่อแม่ ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณ หมวดการคบหา เพื่อสั่งสอนปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนเกี่ยวกับการคบหา ให้รู้จักเลือกคบหาคนหรือเพื่อนที่ดี ไม่คบเพื่อนชั่วหรือ คนพาล หมวดปัญญา เพื่อสั่งสอนนักเรียนให้รู้ว่าผู้มีปัญญาเป็นคนที่รู้จักการแก้ปัญหาทุกอย่างด้วยเหตุผลและรอบคอบ หมวดว่าด้วยการมีระเบียบวินัย เพื่อสั่งสอน

นักเรียนให้รู้ว่ระเบียบวินัยเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตประจำวัน หมวคว่ด้วยสามัคคี เพื่อสั่งสอนนักเรียนให้รู้ว่ความสามัคคีเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในชีวิตประจำวันด้านสังคม หมวคว่ด้วยวาจาเพื่อสั่งสอนนักเรียนมองเห็นความสำคัญของการพูด คือพูดดีย่อมเกิดผลดีแก่ตัวเอง ถ้าพูดไม่ดีย่อมเกิดผลชั่วแก่ตัวเอง หมวคว่ด้วยเรื่องทั่วไป เพื่อสั่งสอนนักเรียนให้รู้ว่ คติธรรมคำกลอนยังมีอีกมากที่เรานำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน คุณธรรมจริยธรรมด้านการศึกษา ความกตัญญู กตเวทิต์ ความซื่อสัตย์และความประหยัด ความสามัคคี การคบเพื่อน ระเบียบวินัย เรื่องกรรมและมารยาทการพูด เป็นต้น ซึ่งได้แบ่งเป็นหมวดหมู่ออกเป็น ๑๓ หมวด เพื่อมุ่งหวังจะนำคติธรรมคำกลอนเหล่านั้นไปปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่นักเรียน

วิธีการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนบ้านหญ้าขาว โดยเน้นให้เด็กนักเรียนได้ปฏิบัติ และนำคุณธรรม จริยธรรมที่เรียนรู้ออกมาใช้ ในด้านการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนต้อง บูรณาการหลักพุทธธรรมเข้าไป ไม่ไปจำกัดอยู่ที่วิชาใดวิชาหนึ่งเพียงวิชาเดียว แต่จะสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม เข้าไปในการเรียนการสอนทุกวิชา โดยเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้ โดยใช้คติธรรมคำกลอนเป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ เช่น ปลูกฝังโดยการ สอนในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๑ แผนการเรียนรู้ แบ่งกลุ่มไปศึกษาคติธรรมคำกลอนจากแหล่งเรียนรู้ในห้องจริยธรรม ห้องสมุด และตามต้นไม้เป็นต้น แบ่งกลุ่มให้นักเรียนท่องคติธรรมคำกลอนกลุ่มละ ๔ - ๕ คน สอนแทรกคติธรรมคำกลอนในบทเรียน ทุกกลุ่มสาระ ประกวดการท่องคติธรรมคำกลอน โดยการให้รางวัล เด็กหญิงสิณินาถ จินกาลชนะเลิศ เด็กชายพิรพัฒน์ ลินธูปัว ได้รองชนะเลิศที่ ๑ เด็กชายอัยญา ศรีพลไกร ได้รองชนะเลิศที่ ๒ ใช้คติธรรมคำกลอนเป็นสื่ออบรมในห้องจริยธรรม ใช้คติธรรมคำกลอนแทรกอบรมในวันศุกร์สุดสัปดาห์ ใช้คติธรรมคำกลอนเป็นสื่ออบรมหน้าเสาธง ใช้คติธรรมคำกลอนอบรมในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น ใช้คติธรรมคำกลอนเกี่ยวกับความกตัญญูอบรมนักเรียนในกิจกรรมวันแม่ แห่งชาติ เป็นต้น ให้นักเรียนอ่านคติธรรมคำกลอนให้ผู้ปกครองฟัง เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียน เพราะฉะนั้นเด็กนักเรียนจะได้รับการซึมซับ ปลูกฝังไว้ใน จิตใจ เพื่อมีจิตสำนึกในทางที่ดี และนำเอาคุณธรรม จริยธรรมที่มีอยู่ในคติธรรมคำกลอนมาใช้ในชีวิตประจำวัน ให้มีชีวิตอยู่ในสังคม ได้อย่างมีความสุข และเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผลการนำคติธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียน บ้านหญ้าขาว นั้นพบว่า จะมีวิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการเรียนการสอนเหมือนกับโรงเรียนทั่วไป แต่สิ่งที่เน้นมากกว่าโรงเรียนทั่วไปก็คือ มีการนำเอาหลัก คติธรรมคำกลอน

และกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของ ความเป็นพุทธ มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นไปที่การพัฒนาผู้เรียนเป็นหลัก และมีคณะผู้บริหาร คณะครู อาจารย์ และผู้ปกครองเป็น กลัยามิตรในการแนะนำ สั่งสอน มีสภาพของสิ่งแวดล้อมภายใน โรงเรียน และสภาพของสังคม ภายในชุมชนที่นักเรียนอยู่อาศัยเป็นสิ่งที่ เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน การจัดการเรียนการสอน ใน รูปแบบบูรณาการโดยอาศัยคตินิยมคำกลอนเป็นสื่อในการเรียน สามารถที่จะประสบความสำเร็จได้ ด้วยการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันในทุก ๆ ด้าน และในแต่ละด้านก็ต้องมีความสัมพันธ์กัน โดยมีจุด ศูนย์กลางของการพัฒนาอยู่ที่ผู้เรียน ในส่วนการประเมินผลนั้นจะดูที่พฤติกรรม และความประพฤติ ของนักเรียน ในส่วนพฤติกรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาว ในด้านคุณธรรม จริยธรรม ทั้ง ๑๓ หมวด จะมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกัน ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียน ในแต่ละ ด้านนั้น นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงคุณธรรม และจริยธรรมนั้น ช่วยให้เกิดมีคุณธรรม จริยธรรมเพิ่มมากขึ้น ผลจากการวิจัยดังกล่าว พบว่านักเรียนโรงเรียนบ้านหญ้าขาว สามารถที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมไป ในทางที่ดี เช่น คุณธรรมจริยธรรมด้านการศึกษา ทำให้เด็กเกิดการใฝ่รู้ที่จะหมั่นศึกษาหาความรู้ เพิ่มเติมจากห้องสมุด หนังสือพิมพ์อยู่เสมอ มีความที่อยากจะเรียนอยู่ตลอดเวลา ความกตัญญูกตเวที พบว่านักเรียนมีความกตัญญูมากขึ้น ด้านความซื่อสัตย์ สุจริต พบว่านักเรียนมีพฤติกรรมด้านนี้อยู่ใน ระดับที่น่าพอใจ คือ นักเรียนมีความซื่อสัตย์ในตัวเองสูง คือ ไม่หยิบยืม ของของผู้อื่นโดยไม่ได้รับ อนุญาต พบสิ่งของที่ผู้อื่นลืมไว้ก็นำส่งคืนครู ถือว่าไม่ทำผิดศีล 5 และเมื่อทำความผิดจะยอมรับผิด ทุกครั้งเพราะมีความละเอียดรอบาป ความประหยัด อุดมคติ พบว่านักเรียนมีความประหยัด อุดมคติ มากขึ้นสังเกตจากนักเรียนประหยัดอดออมมีเงินฝากกับธนาคารมากขึ้น ความสามัคคี พบว่า นักเรียนมีความสามัคคี ให้ความร่วมมือกิจกรรมกลุ่ม มากขึ้น การคบเพื่อน พบว่านักเรียนมีการ คัดเลือกคบเพื่อนมากขึ้น ระเบียบวินัย ด้านความมีวินัย เด็กนักเรียนรู้จักการ แต่งกายที่ถูกระเบียบ ตามที่โรงเรียนกำหนด ไม่วิ่งเล่นบนอาคารเรียน และจะขออนุญาต ครูผู้สอนทุกครั้งก่อนจะเข้า หรือ ออกจากห้องเรียน เรื่องกรรม พบว่านักเรียนมีความเชื่อเรื่องกรรม และไปทำบุญที่วัดมากขึ้น และ มารยาทการพูด พบว่านักเรียนมีมารยาทการพูดดีขึ้น คตินิยมคำกลอนได้มีส่วนช่วย พัฒนาผู้เรียน ให้เป็นคนดีในสังคม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ผลการประเมินภาคปฏิบัติอยู่ ในระดับดี ผลทางด้านการเรียนรู้ด้วยคตินิยมคำกลอน ผลการประเมินจากแบบทดสอบวัด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า คะแนนเฉลี่ยของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีค่าเท่ากับ ๒๖.๓๕ จากคะแนนเต็ม ๓๐ คะแนน คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๘๐ และจำนวนผู้เรียนที่ผ่านเกณฑ์ ๓๘ คน คิด เป็นร้อยละ ๑๐๐ ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า คตินิยมคำกลอนที่ครูนำมาใช้เป็นสื่อในการสอนนักเรียน ก็เป็น อีกเทคนิคอย่างหนึ่งเท่านั้น คงไม่ใช่ทั้งหมดของการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

แต่งงานวิจัยครั้งนี้ มุ่งชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของคุณธรรมจริยธรรมที่ครูได้นำมาสอนผ่านบทกวีธรรมคำกลอน ซึ่งคุณธรรมจริยธรรมมีลักษณะความหมายตรงตัวบ้าง มีลักษณะที่แฝงอยู่ในบทกวีธรรมคำกลอนบ้าง โดยคุณธรรมจริยธรรมภาพรวมก็เพื่อมุ่งสั่งสอนให้นักเรียน ประพฤติดีปฏิบัติชอบตามขนบธรรมเนียม ประเพณี ตามวิถีชีวิตของชาวพุทธ และรู้จักการปฏิบัติตน การวางตนให้เหมาะสมด้วยคุณธรรมจริยธรรมที่แฝงมากับบทกวีธรรม คำกลอนที่ครูได้นำมา ใช้สอน ทำให้เป็นที่น่าสนใจของนักเรียนเป็นอย่างมาก สังเกตในชั่วโมงสอน นักเรียนมีความตั้งใจและสนใจเรียนทุกคน และเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดไป

๕.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัย

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ผู้บริหาร และครู อาจารย์ ควร จะต้องร่วมมือวางแผนจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมต่างๆ ที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนให้มี พฤติกรรมเชิงคุณธรรม และจริยธรรมที่สูงขึ้น คือต้องมีการช่วยกันประชาสัมพันธ์ถึงผู้ปกครองของนักเรียน เพื่อขอความร่วมมือให้ช่วยกันพัฒนาพฤติกรรมเชิงคุณธรรม และจริยธรรมของนักเรียนอีกทางหนึ่ง

๒) หน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม หรืออบรมสั่งสอนให้เด็กเป็นคนดี ในสังคมนั้น ต้องมีการช่วยเหลือเกื้อกูล แนะนำ ชี้ทาง ส่งเสริม พร้อมทั้งประสานงานกับหน่วยงาน องค์กร ที่มีความรับผิดชอบ เช่นสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สื่อสารมวลชนแขนงต่างๆ โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ควรมีการกำกับดูแลเป็นอย่างดี ต้องร่วมมือกันเพื่อสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดแก่เด็กนักเรียนและเยาวชนในอนาคต เพื่อสร้างสรรค์สังคม

๓) ปัญหาคุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทยเสื่อมโทรมไปมาก เพราะไม่ค่อยสนใจในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียนและเยาวชนตั้งแต่เยาว์วัย ซึ่งนับวันโลกมีความเจริญก้าวหน้า ในทางวัตถุ ทำให้เด็กนักเรียนและเยาวชนหลงระเหิดในด้านวัตถุมากกว่าที่จะสนใจในด้านการพัฒนาจิตใจ การพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมของเด็กนักเรียนและเยาวชนจึงเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในภาวะปัจจุบัน สิ่งหนึ่งที่จะขัดเกลาจิตใจของเด็กนักเรียนและเยาวชนให้มีการพัฒนาไปในทางที่ดี คือ หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนานั้นเอง

๔) ครู ซึ่งเป็นบุคลากรที่สำคัญในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กนักเรียน ดังนั้นครูควรมีความรู้ความเข้าใจ มีเทคนิคในการสอน เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กนักเรียน ในด้านคุณธรรมจริยธรรม ครูควรศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าแม้แต่ตัวครูเองบางคนก็ยังไม่มีความรู้เพียงพอที่จะถ่ายทอดให้กับนักเรียน จึงกล่าวได้ว่าเมื่อจะ

พัฒนาให้เด็กและเยาวชนมีคุณธรรมจริยธรรมแล้ว ผู้ชี้ทางหรือผู้นำทางนั้นต้องเป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมมาก่อน น่าจะมีองค์กรทางพระพุทธศาสนาหรือหน่วยงานของรัฐจัดการอบรมครูทางพระพุทธศาสนา และครูทางพระพุทธศาสนาจะต้องจบทางด้านพระพุทธศาสนาเท่านั้น เพื่อจะได้สอนหรือแนะนำที่ถูกต้องวิธี

๕) ความมอบให้คณะสงฆ์ดำเนินการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน โดยคณะรัฐบาลให้ความอุปถัมภ์ และมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นผู้รับผิดชอบ แต่ครูพระที่สอนศีลธรรมจะต้องผ่านการอบรมจากสถาบันการศึกษาคณะสงฆ์ หรือมหาวิทยาลัยสงฆ์

๖) ผู้บริหารโรงเรียนควร ติดต่อประสานงานกับศูนย์ ครูสอนศีลธรรม ในโรงเรียน ตามจังหวัดต่าง ๆ หรือหน่วยงานที่คณะสงฆ์จัดตั้งขึ้นเพื่อคัดเลือกพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถในด้านการสอนศีลธรรม ไปช่วยสอนหรืออบรมศีลธรรม จริยธรรมตามโรงเรียนต่าง ๆ โดยได้รับความสนับสนุนและอุปถัมภ์จากหน่วยงานทางราชการ

๗) โรงเรียนต้องจัดทำสื่อการเรียนการสอนและบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ให้แก่เด็กนักเรียน โดยประสานความร่วมมือกับพระวิทยากรและคณาจารย์ผู้มีความรู้ความสามารถในการจัดทำสื่อการเรียนการสอนให้มากกว่าเท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

๘) โรงเรียนควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับรายวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม พร้อมกับให้ความรู้ด้านหลักธรรมแก่เด็กนักเรียน ให้มีความซาบซึ้งในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น เช่น นิมนต์พระ มาเทศน์เกี่ยวกับความกตัญญูต่อพ่อแม่ในวันแม่ ความกตัญญูต่อครูในวันไหว้ครู เป็นต้น

๙) ควรมีการสนับสนุนผู้นำในชุมชน และผู้ปกครองให้มีส่วนร่วมด้วยจึงจะสามารถพัฒนาได้ทั้งระบบ ควรสนับสนุนอย่างต่อเนื่องในทุกๆ ด้าน ควรมีการปลูกฝังจิตสำนึกร่วมกันระหว่างบ้าน โรงเรียน และวัด ในเรื่องของการพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาผลของโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนและเยาวชนของสถานศึกษา

๒) ควรศึกษาวิจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา

๓) ควรศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเยาวชนที่ใช้คติธรรมคำกลอนเป็นสื่อในการเรียน กับผู้ที่ไม่ได้ใช้คติธรรมคำกลอนเป็นสื่อ ในด้านพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม

๔) ควรศึกษาเปรียบเทียบระหว่างนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนปลายกับนักเรียนสาย
อาชีวศึกษา ถึงการ การนำคุณธรรมจริยธรรมที่รับจากการเรียนการอบรมจากคติธรรมคำกลอน
ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมวิชาการ. การจัดการเรียนรู้อะไรพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา

และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖.

_____. คู่มือการจัดการเรียนรู้อะไรพระพุทธศาสนา ศาสนาและวัฒนธรรม เอกสาร

ประกอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔. (กรุงเทพมหานคร :

องค์การรับ ส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๕.

กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒.

โกวิท ตั้งตรงจิตร. พุทธศาสนสุภาษิต นำชีวิตให้รุ่งเรือง. กรุงเทพมหานคร : สถาพรบุ๊คส์,

๒๕๕๑, หน้า ๒๒๕.

ก่องแก้ว เจริญอักษร. คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่. กรุงเทพมหานคร :

ฝ่ายวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

กัณหา (บ.ช.ย.). แทนน้ำนมแม่. ขอนแก่น : สำนักพิมพ์คลังนานาธรรม, ๒๕๔๔.

เกียรติวรรณ อมาตยกุล. วิถีแห่งพุทธ. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์,

๒๕๓๔.

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. วันสำคัญโครงการปรีณรงค์วัฒนธรรมไทย

และแนวทางในการจัดกิจกรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๗.

คณะอนุกรรมการการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม. แนวทางการพัฒนา

คุณธรรมจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘.

คณะกรรมการด้านการสอนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น, **วิธีการสอน**

สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังน่านวิทยา, ๒๕๔๕.

ชีวะกะ มหาโพธิ์. **ตำราการทำบุญใส่บาตร.** อุตรธานี : โรงพิมพ์วิทยากริพานิช, ม.ป.ป.

ดวงเดือน พันธมนาวิน. **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมการวิจัยและการพัฒนาบุคคล**

กรุงเทพมหานคร : โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ, ๒๕๓๘.

ถวัลย์ มาศจรัส. **เทคนิคและตัวอย่างการเขียนหนังสืออ่านเสริมและหนังสืออ่านเพิ่มเติม.**

. กรุงเทพมหานคร : มิติใหม่, ๒๕๓๘.

นิราลัย (นามแฝง) **โอวาทท่านอาจารย์พุทธทาส แด่เยาวชน,** ม.ป.ท., ม.ป.ป.

บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น.** พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๓๕.

บุญสืบ วิมุตตะสูงวิริยะ. **คู่มือพัฒนาจริยศึกษา การศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
การศาสนา, ม.ป.ป.

บุญมี แท่นแก้ว. **จริยศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร : โอ เอ พรินต์ติ้งเฮ้า, ๒๕๒๕.

บุญส่ง รูปงาม. **พระในบ้าน.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิทักษ์อักษร, ม.ป.ป.

ประกาศิ์ สีหะอำไพ. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม.** กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พุทธทาสภิกขุ. **เตือนใจวัยรุ่น,** ม.ป.ท., ม.ป.ป.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). **การพัฒนาจริยธรรม.** กรุงเทพมหานคร : สหธรรมการ
พิมพ์, ๒๕๓๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). **คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่.**

กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายวิชาการคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). **วิญญาณของความเป็นครู.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____. **พระคุณของแม่** กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). **ความรักของแม่.** กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.

พระมหาธีรเนตร ปริธุมโม. **พุทธธรรมนำชีวิต.** กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๓๐.

พระมหาประมวณ ฐานตฺโต (บุลาตม) ดร. กัตถัญญกตเวทีกนฺตีที่หยาภ. ขอนแก่น : หจก.
ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๕๑.

พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ฐมฺมวฑฺฒโน). ๕๕ ธรรมวาทะ – ข้อคิด. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์เลี้ยงเชิง, ๒๕๔๕.

พระธรรมวิสุทธิมงคล. หยดน้ำบนใบบัว. อุตรธานี : บริษัท บริหารและพัฒนาเพื่อการ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, ม.ป.ป.

พระครูศรีปริยัติพิมล. (ทองปาน ปญฺญากรโณ). กรุงเทพมหานคร : บริษัทเพ็ญพรินต์,
๒๕๕๒.

พระเทพวิสุทธิเมธี. สวัสดิ์ปีใหม่ ปีแห่งการประพาศธรรม. กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร,
๒๕๓๒.

พระราชวิจิตรปฏิภาณ. ลึกซึ่งเข้าถึงได้. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สถาบันบันลือธรรม,
๒๕๕๑.

ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร. คำคมการมกวี วาตะระลึกครูกุลอนสุนทรภู์. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๓๖,

พรชูลี อาชาวำรุง. ทฤษฎีพัฒนาการของโคลเบอร์ก. กลุ่มส่งเสริมและสนับสนุนการ
เผยแพร่หลักธรรม สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวง
วัฒนธรรม, ๒๕๔๘.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. พัฒนาการวัยรุ่นและการอบรม. นนทบุรี : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๕.

วศิน อินทสระ. จริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๘.

วิจิตร ศรีสะอ้าน. บทบาทและทิศทางของการอุดมศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

วิชัย สุธีรชานนท์. เพลงคติธรรม(โครงการอบรมครูจริยศึกษา). ปทุมธานี : วิทยาลัยครู
เพชรบุรีวิทยาลงกรณ์, ม.ป.ป.

วิทย์ วิศทเวทย์และเสฐียรพงษ์ วรรณปก. จริยธรรมกับบุคคล. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญ
ทัศน์, ๒๕๓๓.

วิเชียร เกษประทุม. โวหารในวรรณคดีไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา,
๒๕๕๐.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๓๕,
กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า. ชีวิตและผลงานของสุนทรภู่. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
อมรการพิมพ์, ๒๕๑๕.

สมทรง ปุณฺณฤทธิ. คู่มือครูสอนศีลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
ธรรมบูชา คณะเผยแผ่วิธีการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ, ๒๕๒๕.

สมนึก ภัททิยธนี. การวัดผลการศึกษา. กอสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, ๒๕๓๗.

_____. การวัดผลการศึกษา. กอสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, ๒๕๔๖.

สุทธีวงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธี. พระพุทธศาสนากับการศึกษาของชาติ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
การศาสนา, ๒๕๓๑.

สวิง บุญเจิม. คมวาทะ . อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ๒๕๔๕.

ไสว มาลาทอง. คู่มือการศึกษาจริยธรรม . กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๒.

สาโรช บัวศรี. จริยธรรมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ โรงพิมพ์คุรุสภา,
๒๕๒๖.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. การปลูกฝังจริยธรรม ในแนวทางการพัฒนาค่านิยมและคุณธรรมของ
เยาวชนในปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี.เอ. ลีฟวิ่ง จำกัด, ๒๕๓๓.

โสวิทย์ บำรุงศักดิ์. คติธรรม และคำกลอนจากต้นไม้, (อัดสำเนา).

ลำดี รักสุทธี. คมวาทะของนักการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ม.ป.ป.

อวย เกตุสิงห์. “จริยศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลสมบูรณ์ได้อย่างไร”. ในประชุมทางวิชาการเรื่อง

พระพุทธศาสนากับการศึกษาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา
กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๑๓.

อุดม เขยกิจวงศ์. วันสำคัญ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา, ๒๕๔๕.

เอกรัตน์ อุดมพร. สุภาษิต สอนวิธีชนะทุกข์สร้างสุข (ข้อคิดปราชญ์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์).

กรุงเทพมหานคร : เรื่องแสงการพิมพ์, ๒๕๔๘.

_____. สูดยอดคำกลอนสุภาษิตมหากวีสุนทรภู่. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนา
ศึกษา, ๒๕๕๑.

(๒) บทความ :

พระมหาลิขิต รัตนรสี. บทความเรื่อง ยุคการศึกษาไร้พรมแดนเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วย
คุณธรรมจริยธรรม. ธรรมทรรศน์ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือน มีนาคม – มิถุนายน
๒๕๕๒. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คัลลังนานาวิทยา, ๒๕๕๒.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

พระมหาเดชศักดิ์ ชีรปัญญา (โพธิ์ชัย). “จริยศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนตามหลักคำ
สอนทางพระพุทธศาสนา” วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาวัฒน์ วฑฒนสุธี (อุปคำ). “คำสอนเรื่องคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏใน
ภษิตล้านนา”. วิทยานิพนธ์ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระมหาประหยัด ปญญาวโร (สุนนท์). “จริยธรรมที่ปรากฏในคำกลอน”. วิทยานิพนธ์
ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๔.

พระครูอภิรักษ์ชัยมงคล (พระมหาตุ้ กิตติวณฺโณ/วงษ์มณี). “การศึกษาพัฒนาเชิงจริยธรรมที่
พระสงฆ์ชาวอีสานนำไปใช้สอน”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระครูพิทักษ์อรัญวัตร (คำมูล ไชยวุฒิ). “จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรม
ล้านนาเรื่อง ปู่เถ่าสอนหลาน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระสมชิต จารุขมุโม (อุทากิจ). “วิธีการสอดแทรกจริยธรรมในบทขับร้องสรภัญญ์อีสาน”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาธีระศักดิ์ ธิดิกิตติ (สุขยิ่ง). “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแพร่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับ
มัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์”. วิทยานิพนธ์
ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พรพานิ ทับทิมโต. “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในเยาวชน ศึกษากรณี : โรงเรียนทอสี”.
สารนิพนธ์ วิทยาลัยศาสนศึกษา. มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐.

(๔) บทสัมภาษณ์ :

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์ โดยแบ่งเป็นเขตพื้นที่ศึกษา ดังต่อไปนี้

๑) สัมภาษณ์ผู้ประกอบการนักเรียนบ้านห้วยขาว หมู่ที่ ๗ ต.หนองกุงสวรรค์ อ.โกสุมพิสัย

จ. มหาสารคาม จำนวน ๕ คน คือ

๑. นางพันธ์ เชนกรสิงห์	สัมภาษณ์วันจันทร์	วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๓
๒. นางสุภาพ สังสีมา	สัมภาษณ์วันพฤหัสบดี	วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๓
๓. นางลำไผ ศรีพลไกร	สัมภาษณ์วันพฤหัสบดี	วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๓
๔. นางสุข สังสีมา	สัมภาษณ์วันพฤหัสบดี	วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๓
๕. นางวัลณิกา โพธิประจักษ์	สัมภาษณ์วันศุกร์	วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๕๓

๒) สัมภาษณ์ผู้ประกอบการนักเรียนบ้านห้วยขาวพัฒนา หมู่ที่ ๑๐ ต.หนองกุงสวรรค์ อ.โกสุมพิสัย

จ. มหาสารคาม จำนวน ๕ คน คือ

๑. นายแก้ว สังสีมา	สัมภาษณ์วันจันทร์	วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๓
๒. นางบุญทอง สุธรรมราช	สัมภาษณ์วันจันทร์	วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๓
๓. นางบุญมี พิมพาจะ	สัมภาษณ์วันพุธ	วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๕๓
๔. นางจิ่ง นิจลมย์	สัมภาษณ์วันพฤหัสบดี	วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๓
๕. นางสาวกล สันธูปัว	สัมภาษณ์วันอังคาร	วันที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๕๓

๓) สัมภาษณ์ ชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน และ ผู้นำชุมชน บ้านห้วยขาว หมู่ที่ ๗ และ หมู่ที่ ๑๐

ต.หนองกุงสวรรค์ อ.โกสุมพิสัย จ. มหาสารคาม จำนวน ๑๐ คน คือ

๑. นายองอาจ แสงองอาจ(ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๐)	วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๓
๒. นายพรเทพ ชินสุทธิ (มรรคทายก)	วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๓
๓. นายวิชัย สันธูปัว(ประธานกรรมการสถานศึกษา)	วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๓
๔. นายปรีชา สีจวง (ส.อบต. บ้านห้วยขาว หมู่ ๑๐)	วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๓
๕. นายบุญคง ศรีจันทร์ (กรรมการสถานศึกษา)	วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๓
๖. นายประดิษฐ์ ชำนาญสิงห์ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน)	วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๓
๗. นายถวิล สิทธิพรหมมา (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๗)	วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๓
๘. นายสุรัช บัวเล็ก (ชาวบ้านห้วยขาว หมู่ ๗)	วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๓

๙. นายณรงค์ อุทุมพร (ชาวบ้านห้วยขาว หมู่ ๗) วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๓
 ๑๐. นางทองใบ เพียรไรสง (แม่ค้าบ้านห้วยขาว) วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๓

๒. ภาษาอังกฤษ

Bill Forisha and Barbara Forisha, **Moral Development and Education,**

Nebraska : Professional Educators Publication, Inc., 1976.

Lawrence Kohlberg, **The Philosophy of Moral Development,** San Francisco : Harper and Row, 1981.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน () และกรอกข้อความตามความเป็นจริง

๑ เพศ () ชาย () หญิง ๒. อายุ () ๒๐ - ๓๐ ปี () ๓๑ - ๔๐ ปี () ๔๑ - ๕๐ ปี () มากกว่า ๕๐ ปี ๓. ระดับการศึกษา () ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ ๖ () ประถมศึกษาปีที่ ๖ () มัธยมศึกษาตอนต้น () มัธยมศึกษาตอนปลาย () ปริญญาตรี () อื่น ๆ โปรดระบุ.....	๔. อาชีพ () รับจ้าง () ค้าขาย () เกษตรกรรม () รับราชการ () พนักงานรัฐวิสาหกิจ () อื่น ๆ โปรดระบุ..... ๕. ความสัมพันธ์กับนักเรียน () บิดา () มารดา () ปู่, ย่า () ตา, ยาย () อา, ป้า () พี่ () อื่น ๆ โปรดระบุ.....
--	--

ตอนที่ ๒ ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในความปกครองของท่าน

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างทางขวามือตามความเป็นจริงที่สุด

๕ หมายถึง มากที่สุด

๔ หมายถึง มาก

๓ หมายถึง ปานกลาง

๒ หมายถึง น้อย

๑ หมายถึง น้อยที่สุด

รายการ	ระดับ				
	๕	๔	๓	๒	๑
ในขณะที่อยู่ที่บ้านนักเรียนมีพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม ข้อต่อไปนี้อยู่ในระดับใด					
๑. ความใฝ่รู้					
๒. ความขยัน					
๓. ความประหยัด					
๔. ความซื่อสัตย์					
๕. ความเชื่อเรื่องกรรม					
๖. ความกตัญญูทดแทน					
๗. การคบเพื่อน					
๘. ปัญญา					
๙. การกิน					
๑๐. การมีระเบียบวินัย					
๑๑. ความสามัคคี					
๑๒. มารยาทการพูด					

ด้านอื่น ๆ โปรดระบุ.....

.....

ตอนที่ ๒ ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ตามความคิดเห็น
ของครู

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างทางขวามือตามความเป็นจริงที่สุด

๕ หมายถึง มากที่สุด

๔ หมายถึง มาก

๓ หมายถึง ปานกลาง

๒ หมายถึง น้อย

๑ หมายถึง น้อยที่สุด

รายการ	ระดับ				
	๕	๔	๓	๒	๑
ในขณะที่อยู่ในโรงเรียนนักเรียนมีพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมข้อต่อไปนี้อยู่ในระดับใด					
๑. ความใฝ่รู้					
๒. ความขยัน					
๓. ความประหยัด					
๔. ความซื่อสัตย์					
๕. ความรับผิดชอบ					
๖. ความกตัญญูทดแทน					
๗. สัมมาการะวะ					
๘. การมีระเบียบวินัย					
๙. ความสามัคคี					
๑๐. มารยาทการพูด					

ด้านอื่น ๆ โปรดระบุ.....

.....

.....

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญที่ปรึกษาในการจัดทำหนังสือคิธรรมคำกลอน

๑. นางเกษร แสงตันชัย ผู้เชี่ยวชาญ ข้าราชการเกษียณ โรงเรียนศรีโกสุม ฯ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๓
๒. นายสวาย อุบลหล้า ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโศกชัย
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๓
๓. นายดำรงค์ ษะนะเพีย ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหญ้าขาว
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๓
๔. นายจ้าวเหรียญทอง เกื้อนคำแสน ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านหนองแวงสวนกล้วย
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๓
๕. นางอุปถวรรณ กะสันต์ ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านหนองแวงสวนกล้วย
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๓

ผู้จัดทำงานวิจัย

นายวิรัตน์ กะสันต์
ครูชำนาญการพิเศษ
โรงเรียนบ้านหญ้าขาว
อำเภอโกสุมพิสัย
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๓

แบบประเมินหนังสืออ่านเสริม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
ช่วงชั้นที่ ๒ สำหรับผู้เชี่ยวชาญ

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย / ลงในช่องว่างทางขวามือที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน
 ซึ่งมี ๕ ระดับ ดังนี้

ดีมาก	ให้	๕	คะแนน
ดี	ให้	๔	คะแนน
ปานกลาง	ให้	๓	คะแนน
อ่อน	ให้	๒	คะแนน
อ่อนมาก	ให้	๑	คะแนน

	รายการประเมิน	ผลการประเมิน				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑.	ลักษณะรูปเล่ม					
	๑.๑ ขนาดและความหนา					
	๑.๒ ปก (สีและออกแบบ)					
	๑.๓ คุณภาพของกระดาษ					
	๑.๔ ขนาดตัวอักษร และความชัดเจนของตัวพิมพ์					
	๑.๕ การเข้ารูปเล่มและการเย็บเล่ม					
๒	เนื้อหาสาระ					
	๒.๑ การกำหนดหมวดหมู่ได้เหมาะสม					
	๒.๒ ความสอดคล้องถูกต้องกับเหตุการณ์					
	๒.๓ สาระดี (การให้ประโยชน์แก่ผู้เรียน)					
	๒.๔ เหมาะสมกับระดับวัยของผู้เรียน					
	๒.๕ เหมาะสมที่จะจัดให้เป็นสื่อการเรียนรู้					

	รายการประเมิน	ผลการประเมิน				
		๕	๔	๓	๒	๑
๓	การใช้ภาษา					
	๓.๑ การวางวรรคตอนและความถูกต้องทางไวยากรณ์					
	๓.๒ ความเหมาะสมกับวัย					
	๓.๓ การใช้คำศัพท์					
	๓.๔ ความชัดเจนในการใช้ภาษา					
	๓.๕ ภาษาที่ใช้สละสลวยเหมาะกับเนื้อหา					
๔	ความสอดคล้องของหลักสูตร					
	๔.๑ สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง					
	๔.๒ สอดคล้องผลการเรียนที่คาดหวังกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม					
	๔.๓ สอดคล้องกับเนื้อหาหลักสูตรการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม					
๕	การนำไปใช้					
	๕.๑ นำไปให้นักเรียนอ่านได้สะดวก					
	๕.๒ นำไปใช้อย่างประหยัด คำนึงต้นทุน					

(ลงชื่อ).....ผู้ประเมิน

(นายดำรงค์ ชะนะเพีย)

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหญ้าขาว

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์ โดยแบ่งเป็นเขตพื้นที่ศึกษา ดังต่อไปนี้

๑. ผู้ปกครองนักเรียนบ้านหญ้าขาว หมู่ที่ ๗ ต.หนองสูงสวรรค์ อ.โกสุมพิสัย
 - จ. มหาสารคาม จำนวน ๕ คน คือ
 ๑. นางพันธ์ เชนนรสิงห์ สัมภาษณ์วันจันทร์ที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๓
 ๒. นางสุภาพ สัมมา สัมภาษณ์วันพฤหัสบดีที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๓
 ๓. นางลำไย ศรีพลไกร สัมภาษณ์วันพฤหัสบดีที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๓
 ๔. นางสุข สัมมา สัมภาษณ์วันพฤหัสบดีที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๓
 ๕. นางวัลณิกา โพธิประจักษ์ สัมภาษณ์วันศุกร์ที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๕๓
๒. ผู้ปกครองนักเรียนบ้านหญ้าขาวพัฒนา หมู่ที่ ๑๐ ต.หนองสูงสวรรค์ อ.โกสุมพิสัย
 - จ. มหาสารคาม จำนวน ๕ คน คือ
 ๑. นายแก้ว สัมมา สัมภาษณ์วันจันทร์ที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๓
 ๒. นางบุญทอง สุธรรมราช สัมภาษณ์วันจันทร์ที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๓
 ๓. นางบุญมี พิมพาเว สัมภาษณ์วันพุธที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๕๓
 ๔. นางจิ่ง นิยมย์ สัมภาษณ์วันพฤหัสบดีที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๓
 ๕. นางสาวกล สันธูปัว สัมภาษณ์วันอังคารที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๕๓
๓. ผู้ใหญ่บ้านหญ้าขาวพัฒนา ผู้นำทางพระพุทธศาสนา และผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๗ และหมู่ที่ ๑๐
 - ต. หนองสูงสวรรค์ อ.โกสุมพิสัย จ. มหาสารคาม จำนวน ๑๐ คน คือ
 ๑. นายองอาจ แสงองอาจ สัมภาษณ์วันพฤหัสบดีที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๓
 ๒. นายพรเทพ ชินสุทธิ์ สัมภาษณ์วันพฤหัสบดีที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๓
 ๓. นายวิชัย สันธูปัว (ประธานกรรมการสถานศึกษา) วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๓
 ๔. นายปรีชา สีจวง (ส.อบต. บ้านหญ้าขาว หมู่ที่ ๑๐) วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๓
 ๕. นายบุญคง ศรีจันทร์ (กรรมการสถานศึกษา) วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๓
 ๖. นายประดิษฐ์ ชำนาญสิงห์ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๗) วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๓
 ๗. นายถวิล สิทธิพรหมมา (ผู้ใหญ่บ้านหญ้าขาว หมู่ ๗) วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๓
 ๘. นายสุรัช บัวเล็ก (ชาวบ้านหญ้าขาว หมู่ ๗) วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๓
 ๙. นายณรงค์ อุทุมพร (ชาวบ้านหญ้าขาว หมู่ ๗) วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๓
 ๑๐. นางทองใบ เพียรไธสง (แม่ค้า) วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๓

สัมภาษณ์ นายแก้ว สังกัษมา ผู้ปกครองเด็กชายวีรพล กันยาสนธิ์ สัมภาษณ์
วันจันทร์ที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๓

สัมภาษณ์ นางบุญกอง สุธรรมราช ผู้ปกครองเด็กชายอภิสิทธิ์ สุธรรมราช สัมภาษณ์
วันจันทร์ที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๓

สัมภาษณ์ นางพันธ์ เดชนรสิงห์ สัมภาษณ์วันจันทร์ที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๓

สัมภาษณ์ นางบุญมี พิมพาเว ผู้ปกครองเด็กหญิงวรดา พิมพาเว สัมภาษณ์วันพุธที่

๒๑ มกราคม ๒๕๕๓

สัมภาษณ์ นางสุข สัมมา ผู้ปกครองเด็กหญิงสินัด สัมมา สัมภาษณ์วันพฤหัสบดี
ที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๓

สัมภาษณ์ นางจิ่ง นิจลมย์ ผู้ปกครองเด็กหญิงสุธารัตน์ นิจลมย์ สัมภาษณ์วันพฤหัสบดีที่
๒๒ มกราคม ๒๕๕๓

สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๐ บ้านห้วยขาว และผู้นำทางพุทธศาสนา สัมภาษณ์วันพฤหัสบดี
ที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๓

สัมภาษณ์ นางสุภาพ ตั้งสีมา ผู้ปกครองเด็กหญิงอภิัญญา อมุลราช สัมภาษณ์วัน
พฤหัสบดีที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๓

สัมภาษณ์ นางลำไพ ศรีพลไกร ผู้ปกครองเด็กชายอัยญา ศรีพลไกร สัมภาษณ์วัน
พฤหัสบดีที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๓

สัมภาษณ์ นางวัลลภา โพธิประจักษ์ ผู้ปกครองเด็กชายสิทธิพงศ์ โพธิประจักษ์
สัมภาษณ์วันศุกร์ที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๕๓

สัมภาษณ์ นางสาวกลสินธูบัว ผู้ปกครองเด็กชายพีรพัฒน์ สินธูบัว
สัมภาษณ์วัน
อังคารที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๕๓

สัมภาษณ์นายบุญคง ศรีจันทร์ และนายประดิษฐ์ ชำนาญสิงห์ สัมภาษณ์วันอังคารที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๓

สัมภาษณ์ นายปรีชา สีจวง อบต. หมู่ ๑๐ สัมภาษณ์วันอังคารที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๓

สัมภาษณ์ นายวิชัย สินธูปัว ประธานกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยขาว
สัมภาษณ์วันอังคารที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๓

แบบสัมภาษณ์

กรอบในการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้าน
หญ้าขาว อำเภอโกสัมพิลัย จังหวัดมหาสารคาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๓
โดยได้คัดเลือกผู้ปกครองในการศึกษา ดังนี้

๑.ตัวแทนของผู้ปกครองนักเรียนบ้านหญ้าขาวหมู่ที่ ๗ และหมู่ที่ ๑๐ หมู่ละ ๕ คน
รวมผู้ปกครองที่ ศึกษาทั้งสิ้น ๑๐ คน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- ๑.๑ ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....
- ๑.๒ เพศ.....
- ๑.๓ สถานภาพ.....
- ๑.๔ อาชีพ.....
- ๑.๕ วุฒิการศึกษา.....
- ๑.๖ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ ๒ แนวคิดของผู้ปกครองเรื่องคตินิยมคำกลอนที่ครูนำมาสอนเด็กนักเรียน

๑. ท่านคิดว่าครูได้นำหลักธรรมมาสอนโดยผ่านคตินิยมคำกลอนหรือไม่ ? อย่างไร ?

.....

.....

๒. ครูได้ประยุกต์บทคตินิยมคำกลอนมาสอนเรื่องความกตัญญูหรือไม่ ? อย่างไร ?

.....

.....

๓. ครูได้ประยุกต์บทคตินิยมคำกลอนมาสอนเรื่องความซื่อสัตย์หรือไม่ ? อย่างไร ?

.....

.....

๔. ครูได้ประยุกต์บทคตินิยมคำกลอนมาสอนเรื่องความสามัคคีหรือไม่ ? อย่างไร ?

.....

.....

.....

๕. ท่านมีความพึงพอใจมากน้อยเพียงใดที่ครูได้นำคติธรรมคำกลอนมาใช้สอนนักเรียน?

.....

๖. ครูได้นำคติธรรมคำกลอนมาใช้สอนนักเรียน ท่านคิดว่ามีประโยชน์มากน้อยเพียงใด ?

.....

๗. ท่านคิดว่า ครูได้ประยุกต์บทคติธรรมคำกลอนมาสอนเรื่องการศึกษาหรือไม่ ? อย่างไร ?

.....

๘. ท่านอยากให้ครูนำคติธรรมคำกลอน มาใช้สอนนักเรียนตลอดไปหรือไม่ ? เพราะเหตุใด ?

.....

๙. หลังจากครูนำคติธรรมคำกลอน มาใช้สอนแล้วลูกหลานของท่านมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางใด ?

.....

๑๐. ท่านอยากให้ครูประยุกต์การใช้บทคติธรรมคำกลอนมาใช้สอนด้านใดมากที่สุด?

.....

แผนการจัดการเรียนรู้ ๑๓ (ภาคผนวก ข)

สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เวลา ๑๐ ชั่วโมง

แผนการเรียนรู้ที่ ๑๓ เรื่อง พุทธศาสนสุภาษิต และคติธรรมคำกลอน เวลา ๑ ชั่วโมง

จัดการเรียนรู้วันที่ ๕ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๒

มาตรฐาน ส ๑.๑ : เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ สามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส ๑.๒ : ยึดมั่นในศีลธรรม การทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระสำคัญ

พุทธศาสนสุภาษิตคือคำสอนของพระพุทธเจ้าที่มุ่งให้คิดสอนใจ และมีความหมายที่ลึกซึ้ง เหมาะสำหรับการฟังและนำไปปฏิบัติ

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

๑. รู้และเข้าใจความหมายเกี่ยวกับพุทธศาสนสุภาษิต และคติธรรมคำกลอน
๒. ปฏิบัติตนตามแนวพุทธศาสนสุภาษิต และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. บอกความหมายของพุทธศาสนสุภาษิตได้
๒. บอกแนวปฏิบัติตามพุทธศาสนสุภาษิต และคติธรรมคำกลอนได้

สาระการเรียนรู้

พุทธศาสนสุภาษิต

๑. ความหมายของพุทธศาสนสุภาษิต
๒. แนวปฏิบัติตามพุทธศาสนสุภาษิต และคติธรรมคำกลอน

กระบวนการจัดการเรียนรู้

๑.) ขั้นพัฒนาการเรียนรู้

๑.๑ นักเรียนไปรวมกันที่ห้องจริยธรรมของโรงเรียน หัวหน้าห้องจัดดู เทียนบูชาพระรัตนตรัย แล้วร่วมกันกล่าวคำนมัสการพระรัตนตรัย นั่งสมาธิ ทำจิตใจ ให้ สงบนิ่ง เพื่อเตรียมการเรียนรู้ต่อไป

๑.๒ ครูยก “พุทธศาสนาสุภายิต” คติธรรมคำกลอน ที่ครูนำมาเป็นสื่อให้นักเรียน ดูให้อ่านพร้อมกันแล้วสนทนากันเกี่ยวกับเนื้อหาของพุทธศาสนาสุภายิต และคติธรรมคำกลอน นั้น โดยครูถามนำเพื่อกระตุ้นความรู้ ความสนใจ เชื่อมโยงสู่สาระการเรียนรู้ เช่น ถามว่า

๑.๒.๑ พุทธศาสนาสุภายิตมีลักษณะเป็นอย่างไร

๑.๒.๒ เราจะนำพุทธศาสนาสุภายิตไปใช้ได้อย่างไร หรือไม่

๑.๒.๓ นักเรียนรู้จักหรือเคยได้ยินได้รู้พุทธศาสนาสุภายิตที่ใดหรือไม่

อะไรบ้าง

๑.๒.๔ นักเรียนคิดว่า คติธรรมคำกลอนมีดีและให้ประโยชน์กับชีวิตอย่างไร

๑.๒.๕ นักเรียนคิดว่าตนเองจะนำ คติธรรมคำกลอนไปใช้ได้อย่างไร

ฯลฯ

๒.) ขั้นพัฒนาการเรียนรู้ (๔๐ นาที)

๒.๑ นักเรียนและครูร่วมกันอภิปรายแผนภูมิพุทธศาสนาสุภายิต และคติธรรมคำ กลอน แล้วแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ครูคอยถามนำเพื่อจุดประกายความคิด

๒.๒ นักเรียนและครูร่วมกันสรุปเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญของ พุทธศาสนาสุภายิต และคติธรรมคำกลอน

๒.๓ นักเรียนอ่านข้อความพร้อมกัน แล้วจดบันทึกลงในสมุดจดบันทึก

๒.๔ นักเรียน ๑๕ คน เข้ากลุ่มละความสามารถ ๔ กลุ่ม กลุ่มละ ๔ – ๕ คน เก่ง ๑ คน, ปานกลาง ๓ คน, อ่อน ๑ คน กลุ่มที่ ๔ มี ๔ คน คือ เก่ง ๑ คน, ปานกลาง ๒ คน อ่อน ๑ คน ตัวแทนกลุ่มมารับใบกิจกรรม และใบความรู้จากครู

๒.๕ นักเรียนอ่านใบความรู้ที่ ๑๓ / ๑ เรื่อง พุทธศาสนาสุภายิต

๒.๖ นักเรียนอ่านคู่มือคติธรรมคำกลอนสอนใจ

๒.๗ นักเรียนทำใบกิจกรรมที่ ๑๓ / ๑ เรื่อง พุทธศาสนาสุภายิต และคติธรรมคำ กลอน

๓.) ชั้นประยุกต์ใช้ (๑๐ นาที)

๓.๑ นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน

๓.๒ ครูเฉลยแบบทดสอบหลังจากที่นักเรียนทำเสร็จแล้วทีละข้อ และอธิบายเพิ่มเติมจนนักเรียนเข้าใจตรงกัน แล้วชี้แนะให้นักเรียนไปอ่านหนังสือหาความรู้เพิ่มเติมในห้องจริยธรรมและห้องสมุด แล้วมอบหมายให้นักเรียนไปศึกษา ค้นคว้าหาคติธรรมคำกลอน แล้วทำโครงการส่งครู

๓.๓ ครูอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับพุทธศาสนาสุภาษิตและคติธรรมคำกลอนสอนใจ ชี้แนะให้นักเรียนนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้อยู่ในความพอดีตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

สื่อการเรียนรู้

๑. แผนภูมิพุทธศาสนาสุภาษิต
๒. ใบความรู้ที่ ๑๓/๑ เรื่อง พุทธศาสนาสุภาษิต
๓. ใบความรู้ที่ ๑๓/๒ เรื่อง คติธรรมคำกลอน (หนังสือคติธรรมคำกลอน)
๔. แบบทดสอบหลังเรียน

แหล่งเรียนรู้

๑. ห้องจริยธรรม
๒. ห้องสมุด

การวัดผล/ประเมินผล

๑. วิธีวัด

๑.๑ สังเกต

๑.๑.๑ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ พฤติกรรมการเรียน

๑.๑.๒ การตอบคำถาม

๑.๒ ตรวจสอบผลงาน

๑.๓ ตรวจสอบแบบทดสอบ

๒. เครื่องมือวัดผลและประเมินผล

๒.๑ แบบสังเกตคุณลักษณะที่พึงประสงค์/พฤติกรรมการเรียน

๒.๒ แบบทดสอบ

๓. เกณฑ์การวัดผลและประเมินผล

๓.๑ เกณฑ์แบบสังเกต รายละเอียดอยู่แบบสังเกต

๓.๒ เกณฑ์แบบทดสอบ แบบทดสอบ ๑๐ ข้อ ต้องทำได้ ๘ ข้อขึ้นไป หรือ

ร้อยละ ๘๐ จึงจะถือว่าผ่านเกณฑ์

ใบความรู้ที่ ๑๓/๑ (๑๐ นาที)

เรื่อง พุทธศาสนสุภาษิต

พุทธศาสนสุภาษิต

พุทธศาสนสุภาษิต เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าอีกวิธีหนึ่ง ที่ให้คติเตือนใจประกอบหลักธรรมต่าง ๆ โดยเน้นเฉพาะเรื่องและมีใจความสั้น ๆ แต่มีความหมายลึกซึ้ง พุทธศาสนสุภาษิตที่กำหนดให้เรียนในชั้นนี้ ได้แก่

๑. สจฺเจน กิตฺติ ปปโปติ

อ่านว่า สัด-เจ-นะ-กิด-ติง-ปับ-โป-ติ

แปลว่า คนจะได้เกียรติด้วยสัจจะ

หมายความว่า คนที่มีความซื่อสัตย์ ซื่อตรงต่อตนเอง ต่อผู้อื่น เช่น ครอบครัว เพื่อนร่วมงาน หรือแม้แต่กับสิ่งที่ไม่มีชีวิต เช่น ศีลธรรม มโนธรรม วาจา เวลา เป็นต้น ความเป็นคนซื่อสัตย์นี้ ย่อมส่งผลให้เขาเป็นคนมีเกียรติอย่างแท้จริง ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ว่า “คนจะได้เกียรติก็ด้วยสัจจะ”

๒. กมฺมุนา วตฺตตี โลโก

อ่านว่า กำ - มุ - นา - วัด - ตะ - ตี - โล - โก

แปลว่า สัตว์โลก ย่อมเป็นไปตามกรรม

หมายความว่า เมื่อคนเราทำสิ่งใดไว้ จะดีหรือชั่วย่อมได้รับผลของการกระทำนั้น และการเป็นผู้มีความรับผิดชอบ รักษาคำพูดของตน ย่อมมีผู้ให้ เกียรติ เคารพ ยกย่องสรรเสริญว่าเป็นคนดี เป็นที่พึ่งของตนเองและผู้อื่น เพราะเป็นคนพูดเช่นไร ก็ทำเช่นนั้น

ที่มา : แม่บทมาตรฐานพระพุทธศาสนาชั้น ป. ๖ เอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ
สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด

แบบทดสอบหลังเรียนแผนการเรียนรู้ที่ ๑๓ (๑๕ นาที)

คำชี้แจง จงตอบคำถามต่อไปนี้

๑. คำว่า “พุทธศาสนสุภาษิต” คืออะไร

.....

๒. คำว่า “สัจเจน กิตติ ปโปติ” หมายความว่าอย่างไร

.....

๒. สมใจ เป็นคนที่ไม่มีสัจจะ ไม่มีความซื่อสัตย์จริงใจต่อใคร เขาจึงถูกต่อว่า
เป็นคนไม่มีเกียรติ นักเรียนเห็นด้วยหรือไม่

.....

๔. พุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “กมฺมุนา วตฺตติ โลโก” หมายความว่าอย่างไร

.....

๕. ความจริงเป็นสิ่งที่ไมตายหมายความว่าอย่างไร

.....

๖. จากการศึกษาคติธรรมคำกลอนนักเรียนประทับใจ บทไหนมากที่สุด เพราะ เหตุใด

.....

๗. คติธรรมคำกลอนดีหรือไม่อย่างไร

.....

๘. เรานำคติธรรมคำกลอนสอนใจไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันมีผลดีอย่างไร

.....

๙. คติธรรมคำกลอนหมายความว่าอย่างไร

.....

๑๐. นักเรียนเห็นคติธรรมคำกลอนสอนใจ และพุทธศาสนสุภาษิตอยู่ที่ไหนบ้างใน
โรงเรียนของเรา

.....

เฉลยแบบทดสอบหลังเรียนแผนการเรียนรู้ที่ ๑๓

๑. หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า
๒. คนจะได้เกิดดีด้วยสัจจะ
๓. เห็นด้วย เพราะตามหลักพุทธศาสนสุภาษิตสอนว่า คนจะมีเกิดดีต้องมีสัจจะ
๔. สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม
๕. พิจารณาจากคำตอบของนักเรียน
๖. พิจารณาจากคำตอบของนักเรียน
๗. พิจารณาจากคำตอบของนักเรียน
๘. พิจารณาจากคำตอบของนักเรียน
๙. พิจารณาจากคำตอบของนักเรียน
๑๐. พิจารณาจากคำตอบของนักเรียน

๑๑. ใครประพาศิตนเป็นผู้มีคารวะธรรม ก. เก่งพูดจาหยาบคาย ข. ก้อยทำให้ผู้อื่นเสียชื่อเสียง ค. ไก่ไหว้ขอบคูนเมื่อผู้ใหญ่ให้สิ่งของ ง. ก้องถือว่าความคิดของตนถูกเสมอ ๑๒. เมื่อศึกษาหาความรู้ในเรื่องพระธรรมจนเข้าใจแล้วต้องทำอะไรจึงจะถือว่าเป็นชาวพุทธที่ดี ก. นำไปปฏิบัติ ข. เขียนตำราขาย ค. บอกให้คนอื่นรู้ ง. เป็นครูสอนศาสนา ๑๓. ข้อใดสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ก. ไม่กู้หนี้ยืมสินใคร ข. ไม่พึ่งพาผู้อื่นเลย ค. ประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย ง. ไม่ใช้เทคโนโลยีในการผลิต ๑๔. เราควรซื้อของอย่างไร จึงจะได้ชื่อว่าประหยัดและคุ้มค่า ก. ตามสมัยนิยม ข. ตามความจำเป็น ค. ตามความสนใจ ง. ตามความต้องการ ๑๕. ในปัจจุบันนักเรียนควรเลือกการแสดงความเคารพแบบใด ก. จับมือ ข. ไหว้ ค. คำนับ ง. โบกมือ	๑๖. ปัจจุบันประเทศไทยวนวายไม่สงบ มาจากสาเหตุใด ก. ขาดความเมตตา ข. ปัญหาเศรษฐกิจ ค. ขาดความซื่อสัตย์ ง. ขาดความสามัคคี ๑๗. แนวคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงมีประโยชน์ต่ออาชีพใดมากที่สุด ก. พ่อค้า ข. เกษตรกร ค. นักธุรกิจ ง. ชาวประมง ๑๘. ข้อความใดที่พระพุทธเจ้าตรัสในวันมาฆบูชา ก. เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนั้นจึงมี ข. สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง ค. นิพพานเป็นธรรมสูงสุด ง. ให้ทำความดีละเว้นความชั่วทำจิตให้ผ่องใส ๑๙. การประหยัดมีประโยชน์อย่างไร ก. ช่วยให้ร่ำรวย ข. ช่วยให้มียาได้เพิ่มขึ้น ค. ช่วยให้มียาเงินฝากธนาคาร ง. ช่วยให้มียาเงินใช้ในอนาคต ๒๐. นักเรียนควรปฏิบัติตนตามแบบผู้ใด ก. เอ็มไม่ยอมใช้เงินเลย ข. ก็ให้เพื่อนยืมเงินประจำ ค. เก่งใช้เงินซื้อของที่จำเป็น ง. เอกชอบซื้อน้ำหอมราคาแพง
---	--

เฉลยแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

๑. ข	๑๖. ง
๒. ง	๑๗. ข
๓. ง	๑๘. ง
๔. ข	๑๙. ง
๕. ก	๒๐. ก
๖. ง	๒๑. ง
๗. ก	๒๒. ก
๘. ก	๒๓. ก
๙. ก	๒๔. ง
๑๐. ก	๒๕. ง
๑๑. ก	๒๖. ข
๑๒. ก	๒๗. ง
๑๓. ก	๒๘. ก
๑๔. ข	๒๙. ข
๑๕. ข	๓๐. ง

ประวัติโรงเรียนบ้านหญ้าขาว

สภาพปัจจุบัน

โรงเรียนบ้านหญ้าขาว ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ ตั้งอยู่บนเนื้อที่ ๕ ไร่ ๒ งาน ๑๕.๔ ตารางวา บนที่ราชพัสดุแปลงหมายเลขทะเบียน มค. ๗๘๔ หมู่ที่ ๑ ต.หนองกุงสวรรค์ อ.โกสุมพิสัย จ.มหาสารคาม มีหมู่บ้านในเขตบริการ ๒ หมู่บ้าน คือ บ้านหญ้าขาว หมู่ที่ ๗ บ้านหญ้าขาวพัฒนา หมู่ที่ ๑๐ จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล ๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ มีจำนวน นักเรียนทั้งสิ้น ๗๖ คน ครูประจำการ ๘ คน ครูอัตราจ้าง ๑ คน (ตำแหน่งครูพี่เลี้ยง) นักการฯ ๑ คน อาคารเรียน ๓ หลัง อาคารประกอบ ๑ หลัง ผู้บริหารโรงเรียนชื่อ นายดำรงค์ ชะนะเพีย ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหญ้าขาว

วิสัยทัศน์

โรงเรียนบ้านหญ้าขาว เป็นหน่วยงานหลักในการจัดและส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพ มีคุณธรรมนำความรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาสู่ความเป็นเลิศตามมาตรฐาน

พันธกิจ

จัดส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพ มีคุณธรรม นำความรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและพัฒนาสู่มาตรฐาน

ข้อมูลด้านอาคารสถานที่ปีการศึกษา ๒๕๕๒ ดังนี้

สถานที่ โรงเรียนบ้านหญ้าขาว ตั้งอยู่บนเนื้อที่ ๕ ไร่ ๒ งาน ๑๕.๔ ตารางวา บ้านหญ้าขาว หมู่ที่ ๗ ต.หนองกุงสวรรค์ อ.โกสุมพิสัย จ.มหาสารคาม ๔๔๑๔๐

ทิศเหนือ	จดทางสาธารณะ
ทิศตะวันออก	จดวัดเทพธิดาราม
ทิศใต้	จดที่นาของนายทองจันทร์ ถิ่นโสภะ
ทิศตะวันตก	จดทางสาธารณะ

บริเวณของโรงเรียนมีกำแพงรั้วคอนกรีตล้อมรอบทุกด้าน มีประตูเข้า -ออก สร้างด้วยเหล็ก จำนวน ๒ ประตู

อาคารและสิ่งก่อสร้างในโรงเรียน มีอาคารเรียน ๓ หลัง ประกอบด้วย

๑. แบบ ป.๑ น เดี่ยว ๓ ห้องเรียน
๒. แบบ ป.๑ น สูง ๓ ห้องเรียน
๓. แบบ สปช. ๑๐๒/ ๒๖ ๓ ห้องเรียน
๔. อาคารเอนกประสงค์แบบ สปช. ๒๐๒/๒๖ จำนวน ๑ หลัง
๕. ส้วม ๓ หลัง จำนวน ๘ ที่นั่ง ห้องอาบน้ำอนุบาลจำนวน ๒ ห้อง
๖. ถังน้ำฝน แบบ ผ.๓๐ จำนวน ๖ แบบ ผ.๓๓ จำนวน ๓ ถัง
๗. โรงอาหาร(สร้างเอง) จำนวน ๑ หลัง
๘. ที่อ่านหนังสือพิมพ์และสหกรณ์ร้านค้า จำนวน ๑ หลัง
๙. ฐานเสาธงพร้อมเวที จำนวน ๑ ที่
๑๐. เตาเผาขยะคอนกรีต จำนวน ๑ ที่
๑๑. สนามเด็กเล่น จำนวน ๑ สนาม
๑๒. สนามตะกร้อคอนกรีต จำนวน ๑ สนาม
๑๓. สนามวอลเลย์บอล จำนวน ๑ สนาม
๑๔. ห้องพิเศษ ได้แก่ ห้องสมุด ห้องสภานักเรียน ห้องพัสดุ ห้องสื่อการสอน ห้องพยาบาล
ห้องพัสดุผู้บริหาร ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องพลศึกษา ห้องจริยศึกษา ห้องดนตรีศึกษา ห้องสห
กรรมและโภชนาการ ห้องคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

รายการสื่อ/อุปกรณ์ เทคโนโลยีที่ได้มา ๒๕๔๕ - ๒๕๕๒

- โทรทัศน์สี ขนาด ๒๐ นิ้ว จำนวน ๒ เครื่อง (ซื้อเอง ๑ เครื่อง)
- เครื่องวีดีโออัดเทปได้ จำนวน ๒ เครื่อง (ซื้อเอง ๑ เครื่อง)
- ม้วนวีดีโอเพื่อการศึกษา จำนวน ๑๐๐ ม้วน
- เครื่องโรเนียวไฟฟ้า จำนวน ๑ เครื่อง (ซื้อเอง)
- เครื่องคอมพิวเตอร์ จำนวน ๒ เครื่อง (บริจาค)
- เครื่องคอมพิวเตอร์ จำนวน ๑๒ เครื่อง
- เครื่องรับสัญญาณอินเตอร์เน็ต (ดาวเทียม ๑ ชุด กระทรวงศึกษาธิการ)
- เครื่องเล่นวีซีดี จำนวน ๑ เครื่อง (ซื้อเอง)
- ครุภัณฑ์การสอนวิทยาศาสตร์ จำนวน ๑ ชุด

แผนภูมิการแสดงจัดชั้นเรียน ปีการศึกษา ๒๕๕๒
โรงเรียนบ้านหญ้าขาว อำเภอโกสุมพิสัย สพท. มค. ๓
(ใช้ข้อมูลวันที่ ๑๐ เดือน มิถุนายน ๒๕๕๒)

ชั้น	นักเรียนทั้งหมด			ครูประจำชั้น	วุฒิ	หมายเหตุ
	ชาย	หญิง	รวม			
อบ.๑	๕	๕	๑๐	นางสาวพรนภา บุราณรัมย์	ศศ.บ.	อัตราจ้าง
อบ.๒	๑	๕	๖	นางนงนุช ศรีทองชิน	ก.บ.	
ป.๑	๒	๖	๘	นางยุวดี ทันทวา	ก.บ.	
ป.๒	๓	๔	๗	นางเพ็ญศรี บุระคำ	ก.บ.	
ป.๓	๓	๔	๗	นายสมจิตร เหล่าเจริญ	ก.บ.	
ป.๔	๔	๖	๑๐	นายวัชรชัย ขอดศิริ	ก.บ.	
ป.๕	๕	๔	๙	นายยนต์ ทันทวา	ก.บ.	
ป.๖	๕	๑๐	๑๕	นายวิรัตน์ กะสันต์ นายดำรงค์ ชะนะเพีย	ก.บ. ป.บัณฑิต	
รวม	๓๒	๔๔	๗๖			ผู้บริหาร

ข้อมูลบุคลากรโรงเรียนบ้านหญ้าขาว อำเภอโกสุมพิสัยปีงบประมาณ ๒๕๕๒

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๓

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง	วัน เดือน ปี เกิด	ชั้น/วุฒิ		
				ระดับ	เงินเดือน	วุฒิ
๑.	นายดำรง ชะนะเพีย	ผู้อำนวยการ	๕ ก.ค.๐๓	ศศ.๓	๒๕,๘๐๐	ป.บัณฑิต
๒.	นายยนต์ ทันทวา	ครู	๑๖ มิ.ย. ๕๓	ศศ.๓	๓๖,๐๒๐	ก.บ.
๓.	นางยุวดี ทันทวา	ครู	๒๕ มี.ค. ๐๑	ศศ.๓	๓๔,๐๕๐	ก.บ.
๔.	นายวิรัตน์ กะสันต์	ครู	๑ เม.ย. ๕๘	ศศ.๓	๓๑,๕๖๐	ก.บ.
๕.	นายสมจิตร เหล่าเจริญ	ครู	๑๗ พ.ย. ๐๒	ศศ.๓	๒๕,๘๐๐	ก.บ.
๖.	นายวัชรชัย ขอดศิริ	ครู	๑๒ ก.ค. ๕๘	ศศ.๓	๒๕,๒๒๐	ก.บ.
๗.	นางนงนุช ศรีทองชิน	ครู	๓๐ ธ.ค. ๐๓	ศศ.๒	๒๕,๒๐๐	ก.บ.
๘.	นางเพ็ญศรี บุระคำ	ครู	๕ ต.ค. ๐๓	ศศ.๒	๒๕,๓๒๐	ก.บ.
๙.	นางสาวพรนภา บุราณรัมย์	ครูพี่เลี้ยง	๒ มิ.ย. ๒๔	-	๗,๗๐๐	ศศ.บ.
๑๐.	นายเพียร ชนะอรรณ	นักการฯ	๘ ก.พ. ๐๕	-	๑๒,๔๔๐	ม.ศ.๕

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: นายวิรัตน์ กะสันต์
ตำแหน่ง	: ครูชำนาญการพิเศษ
เกิด	: วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๙๘
สถานที่เกิด	: ๑๓๒ บ้านแพะ หมู่ที่ ๑๔ ต. บ่อทอง อ. ทองแสนขัน จ. อุตรดิตถ์
ภูมิลำเนาปัจจุบัน	: บ้านเลขที่ ๑๐ บ้านคุ้มสังข์ หมู่ที่ ๑๒ ต.หัวขวาง อ.โกสุมพิสัย จ.มหาสารคาม ๔๔๑๔๐ โทร. ๐๘๓๒๑๔๐๑๑๕
ประวัติการศึกษา	: ป. ๔ โรงเรียนบ้านแพะ ปี ๒๕๐๕ : ระดับ ๔ โรงเรียนวัดธรรมาธิปไตย ปี ๒๕๑๕ : นักรรรมเอก สำนักเรียนวัดธรรมาธิปไตย จ.อุตรดิตถ์ ปี ๒๕๑๕ : ม.ศ. ๕ วัดไพรสงค์ศักคาราม ปี ๒๕๒๔ : พ.ม. ศึกษาด้วยตนเอง ปี ๒๕๒๖ : ค.บ. วิทยาลัยครูมหาสารคาม ปี ๒๕๒๕
เข้าศึกษา	: มิถุนายน ๒๕๕๑
ประสบการณ์ทำงาน	: ครู ๑ โรงเรียนบ้านหญ้าขาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. ๒๕๒๖
ปัจจุบัน (๒๕๕๓)	: ครูชำนาญการพิเศษ สาระสังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม โรงเรียนบ้านหญ้าขาว สพท. มค. ๓